

***Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety Bratislava, n. o.  
Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce sv. Ladislava Nové Zámky***

**Penitenciárna a postpenitenciárna sociálna práca  
pre študentov VŠZ a SP sv. Alžbety Bratislava, Fakulty  
zdravotníctva a sociálnej práce sv. Ladislava Nové Zámky  
v školskom roku 2021/2022**

***Žiadna časť prednášky nesmie byť publikovaná a šírená žiadnym  
spôsobom bez výslovného súhlasu autora***

Nové Zámky, október 2021

JUDr. Oto Lobodáš, PhD.

**Penitenciárna starostlivosť:**

- je komplexná starostlivosť o odsúdeného vo výkone trestu odňatia slobody, zabezpečovaná príslušníkmi a zamestnancami Zboru väzenskej a justičnej stráže uplatňovaním foriem a metód pedagogického a psychologického pôsobenia, metód sociálnej práce, ústavného poriadku, disciplinárnej právomoci, pracovnou činnosťou, vzdelávaním a kultúrno-osvetovou činnosťou,
- jej účelom je ochrana spoločnosti pred odsúdeným, zabrániť v páchaní ďalšej trestnej činnosti, resocializácia odsúdeného a jeho reintegrácia do spoločnosti, aby mohol viesť riadny život,

**Penitenciárna sociálna práca:**

- je odborná činnosť vo výkone väzby a vo výkone trestu odňatia slobody na splnenie účelu uvedeného v osobitnom právnom predpise o výkone väzby a výkone trestu odňatia slobody,
- jej cieľom je príprava na riadny život po prepustení z výkonu trestu odňatia slobody v súčinnosti so subjektmi postpenitenciárnej starostlivosti,

**Postpenitenciárna starostlivosť:**

- je starostlivosť o osobu, ktorá bola prepustená z výkonu trestu odňatia slobody,
- jej cieľom je zabezpečiť osobe dočasné ubytovanie, pracovné zaradenie a poskytnúť ďalšiu pomoc potrebnú na začlenenie sa do spoločnosti,

**Postpenitenciárna sociálna práca:**

- je odborná činnosť po prepustení z výkonu trestu odňatia slobody na splnenie účelu uvedenom v osobitnom právnom predpise niektorým zo subjektov postpenitenciárnej starostlivosti,
- jej cieľom je integrácia osoby prepustenej z výkonu trestu odňatia slobody do spoločnosti,

**Penológia**

- predmetom penológie je výkon trestov a ochranných opatrení, ako aj ich účinnosť z hľadiska komplexného interdisciplinárneho prístupu.
- skúma osobné vlastnosti páchatel'a z hľadiska jeho možnej nápravy, prípadne prevýchovy v sociálnom prostredí, v ktorom sa daný druh trestu alebo ochranného opatrenia vykonáva, včítane poznatkov sociálnych, psychologických, pedagogických a technických, ktoré s výkonom trestov a ochranných opatrení súvisia.
- je komplexná vedná disciplína o filozofických, sociálnych, psychologických, pedagogických, technických i medicínskych súvislostiach trestov a ochranných opatrení, ich výkonu a účinnosti,

## **Penitenciárna veda**

- je komplexnou vednou disciplínou o interdisciplinárnych súvislostiach trestu odňatia slobody, jeho výkonu a účinnosti
- je tá súčasť penológie, ktorá pojednáva o komplexných mimo právnych súvislostiach trestu odňatia slobody, jeho výkonu a účinnosti.
- jej spoločenské poslanie je v hľadaní a vypracovaní účelného a efektívneho spôsobu výkonu trestu odňatia slobody.

## **Diferenciácia**

- je zabezpečenie výkonu trestu odňatia slobody podľa stupňa stráženia (tzv. vonkajšia diferenciácia) a umiestnenie odsúdeného do oddielov a skupín príslušného stupňa stráženia (tzv. vnútorná diferenciácia),
- jej cieľom je zabezpečiť ochranu spoločnosti určením rozsahu obmedzení, reguláciu a kontrolu pohybu a činnosti odsúdených podľa stupňa stráženia a zvýšenie účinnosti zaobchádzania s odsúdenými v oddieloch a skupinách v príslušnom stupni stráženia,

## **Individualizácia**

- je rešpektovanie osobnostných vlastností, schopností, systému hodnôt, odborných vedomostí a stupňa vzdelania odsúdeného pri spracovaní programu zaobchádzania a cieľavedomé, komplexné a štruktúrované pôsobenie na odsúdeného pri realizácii programu zaobchádzania,

## **Reedukácia**

- je v penitenciárnych podmienkach výchova nedostatočne vychovaného jedinca, t. j. prevýchova,
- je rozvíjanie nevyvinutých osobnostných vlastností pedagogickými metódami, prostriedkami a formami a snaha pozmeniť tieto vlastnosti spoločensky žiaducim smerom.

## **Resocializácia**

- je zložitým procesom nápravy, prevýchovy a zmeny nesprávnej socializácie. Cieľom resocializácie je zmeniť osobnosť odsúdeného a odhaliť takú kvalitu psychiky, resp. psychologického rozvoja, ktorá by zaručovala jeho schopnosť zvládať svoje ďalšie správanie a činnosť a ďalší vývoj žiaducim spoločensky prospešným smerom, t. j. bez páchania trestnej činnosti.
- je úroveň pripravenosti odsúdeného na život po výkone trestu odňatia slobody na plnenie sociálnych rolí občana v spoločnosti, t. j. pracovať, schopnosť zabezpečiť rodinu a nevrátiť sa do pôvodnej kriminálnej skupiny,
- predpokladá uplatňovanie kvalitných metód práce so skupinou a kvalifikovaných psychoterapeutov a socioterapeutov.

**Reintegrácia**

- je integrácia odsúdeného po výkone trestu odňatia slobody do sociálnej skupiny, z ktorej sa vyradil spáchaním trestnej činnosti, ide o znovu navrátenie sa (t. j. reintegráciu) do spoločnosti,
- úspešnú reintegráciu môže zabezpečiť iba účinná resocializácia.

## **A) Vznik a vývoj väzenstva, význam medzinárodnej spolupráce pre ďalší vývin väzenstva, vznik penológie a vzťah k iným vedným disciplínam**

### **T 1 – Vývin väzení v spoločensko-ekonomických formáciách a nových smerov vo výkone trestu odňatia slobody**

1. Vývin väzení v otrokárskej spoločnosti
  - 1.2. Vývin väzení vo feudálnej spoločnosti
2. Vývin väzenských režimov v kapitalistickej spoločnosti
  - 2.1. Režim uzavretia osamote na celách
  - 2.2. Režim mlčania (Aurnburnský)
  - 2.3. Režim zmiešaný (Ženevský režim, Obermayerovský režim)
  - 2.4. Progresívne režimy (Anglický progresívny režim, Írsky progresívny režim, Witzwilská nápravná kolónia, Merxplaská žobrácka kolónia, Väzenská škola)
  - 2.5. Otvorené väzenia
  - 2.6. Pozorovacie strediská

### **T 2 – Význam medzinárodnej spolupráce pre ďalší vývin väzenstva**

1. Začiatky medzinárodnej spolupráce vo väzenstve
2. Organizácia spojených národov a väzenstvo
3. Rada Európy a väzenstvo

### **T 3 – Penológia ako vedná disciplína a jej vzťah k iným súvisiacim vedným odborom**

1. Penológia ako vedná disciplína
2. Vzťah penológie k trestnému právu a kriminológii
  - 2.1. Trestné právo a penológia
  - 2.2. Kriminológia a penológia
3. Vzťah penológie k iným vedným odborom
  - 3.1. Vzťah penológie k pedagogike
  - 3.2. Vzťah penológie k psychológii
  - 3.3. Vzťah penológie k medicíne
  - 3.4. Vzťah penológie k sociálnej práci

## **B) Penitenciárna starostlivosť**

### **T 4 - Systém trestov a ochranných opatrení podľa trestného práva**

1. Systém trestov
2. Systém ochranných opatrení
3. Ukladanie jednotlivých trestov alebo ochranných opatrení

### **T 5 – Právna úprava výkonu väzby a právna úprava výkonu trestu odňatia slobody**

1. Právna úprava výkonu väzby
2. Právna úprava výkonu trestu odňatia slobody

### **T 6 - Diferenciácia výkonu väzby a umiestňovanie obvinených na cely**

1. Diferenciácia výkonu väzby
2. Umiestňovanie obvinených na cely

### **T 7 - Zaobchádzanie s obvinenými vo výkone väzby**

1. Práva a povinnosti obvineného
  - 1.1. Práva obvineného
  - 1.2. Základné povinnosti a zákazy obvineného
2. Disciplinárne tresty
3. Predbežná a vydávacia väzba

### **T 8 - Diferenciácia výkonu trestu odňatia slobody a program zaobchádzania s odsúdenými**

1. Vonkajšia diferenciácia výkonu trestu odňatia slobody
  - 1.1. Výkon trestu odňatia slobody v ústave s minimálnym stupňom stráženia
  - 1.2. Výkon trestu odňatia slobody v ústave so stredným stupňom stráženia
  - 1.3. Výkon trestu odňatia slobody v ústave s maximálnym stupňom stráženia
2. Vnútorňá diferenciácia výkonu trestu odňatia slobody – umiestňovanie do skupín, oddielov a činnosť v skupinách a oddieloch
  - 2.1. Umiestňovanie odsúdených do skupín a oddielov
  - 2.2. Program spôsobu zaobchádzania s odsúdeným

### **T 9 - Práva a povinnosti odsúdeného vo výkone trestu odňatia slobody**

1. Práva odsúdeného
  - 1.2. Základné sociálne práva
  - 1.3. Ostatné práva
2. Základné povinnosti a zákazy

## **T 10 - Prostriedky zaobchádzania s odsúdenými**

1. Prostriedky zaobchádzania
2. Formy a metódy pedagogického pôsobenia
3. Formy a metódy psychologického pôsobenia
4. Metódy sociálnej práce
5. Ústavný poriadok
6. Zaradovanie do práce
7. Vzdelávanie
8. Kultúrno-osvetová činnosť
9. Účasť orgánov a organizácií na zaobchádzaní
10. Účasť súdu a orgánov činných v trestnom konaní na zaobchádzaní
11. Duchovná a pastoračná služba
12. Samospráva odsúdených

## **T 11 - Disciplinárne odmeny, disciplinárne tresty, podmienené prepustenie, prerušenie výkonu trestu a upustenie od výkonu zvyšku trestu**

1. Disciplinárne odmeny
2. Disciplinárne tresty
3. Podmienené prepustenie, prerušenie výkonu trestu a upustenie od výkonu zvyšku trestu
  - 3.1. Podmienené prepustenie z výkonu trestu
  - 3.2. Prerušenie výkonu trestu
  - 3.3. Upustenie od výkonu zvyšku trestu

## **T 12 - Odlišnosti výkonu trestu osobitných kategórií odsúdených**

1. Výkon trestu odňatia slobody mladistvých
2. Výkon trestu odňatia slobody žien
3. Výkon trestu odňatia slobody cudzincov a osôb bez štátnej príslušnosti

## **T 13 - Špecializovaný výkon trestu odňatia slobody**

1. Výkon trestu v otvorenom oddelení
2. Výkon trestu odňatia slobody v špecializovaných oddieloch
  - 2.1. Nástupný oddiel
  - 2.2. Oddiel doživotných trestov
  - 2.3. Oddiel špecializovaného zaobchádzania
  - 2.4. Oddiel s bezpečnostným režimom
  - 2.5. Osobitný oddiel
  - 2.6. Uzavretý oddiel
  - 2.7. Oddiel odsúdených so zdravotným postihnutím
  - 2.8. Výstupný oddiel

## **T 14 - Orgány zabezpečujúce výkon väzby a výkon trestu odňatia slobody**

1. Organizácia, riadenie a pôsobnosť zboru
2. Oprávnenia príslušníkov zboru
3. Druhy donucovacích prostriedkov
4. Justičná stráž a jej oprávnenia
5. Súčinnosť zboru so štátnymi orgánmi, obcami a inými právnickými a fyzickými osobami

## **T 15 – Orgány dozoru a kontroly nad výkonom väzby a nad výkonom trestu odňatia slobody**

1. Orgán dozoru
2. Orgány kontroly

## **C) Postpenitenciárna starostlivosť**

### **T 16 – Právna úprava postpenitenciárnej starostlivosti.**

1. Historický vývoj postpenitenciárnej starostlivosti
2. Právna úprava postpenitenciárnej starostlivosti v SR po roku 1965
3. Aktuálna právna úprava postpenitenciárnej starostlivosti v SR

### **T 17 - Subjekty postpenitenciárnej starostlivosti a kontinuita penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti.**

1. Subjekty postpenitenciárnej starostlivosti
  - 1.1. Sociálny pracovník
  - 1.2. Sociálny kurátor
  - 1.3. Probačný a mediačný pracovník
  - 1.4. Neštátne subjekty
2. Kontinuita penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti

## **A) Vznik a vývoj väzenstva, význam medzinárodnej spolupráce pre ďalší vývin väzenstva, vznik penológie ako vednej disciplíny a jej vzťah k iným súvisiacim vedným odborom**

### **T 1 – Vývin väzení v spoločensko-ekonomických formáciách a nových smerov vo výkone trestu odňatia slobody**

Ľudstvo vždy hľadalo spôsoby na potrestanie tých jednotlivcov spoločnosti, ktorí sa nechovali podľa jej pravidiel. Prvotnopospolná spoločnosť, založená na rodovom princípe riešila závažné previnenie voči spolužitiu vyhnaním zo spoločenstva. Oddelením od spoločenstva stratil osobnú bezpečnosť, sociálne a ekonomické zabezpečenie. Jednotlivec vo voľnej prírode mal malú nádej na prežitie. Trest vyhnania bol z morálneho hľadiska účinný.

#### **1.1. Vývin väzení v otrokárskej spoločnosti**

V starovekých otrokárskych štátoch sa zo zákonníkov dozvedáme, napríklad babylonského Chammurapiho kódexu a rímskeho zákona XII. tabúl', ktoré činy boli trestateľné. Najčastejšie boli ukladané tresty smrti, peňažný trest, mrzačenie tela a vyhnanstvo. Výkonom jednotlivých druhov trestu sa nezaoberajú. Počas dokazovania a vyhlasovania viny boli previnilci strážení v určených verejných budovách. Zo sumerských mýtov je známe, že v týchto kultúrach bol chrám nielen miestom náboženských obradov, ale aj miestom zadržania a stráženia a miestom verejného trestného procesu.

Prvý objekt na stráženie previnilcov bol postavený v Ríme za vlády tretieho rímskeho cisára Tullia Hostillia,<sup>1</sup> ktorý vládol v období medzi rokom 400 až 300 pred n. l. Stavba mala tvar veže a nazvali ju „robur“. Podľa tohto vzoru vznikali v Rímskej ríši ďalšie stavby, z ktorých mali niektoré nielen nadzemné, ale aj podzemné podlažia. Do objektu umiestňovali tých, ktorí porušovali verejný poriadok, neplatili dlhy, osoby odsúdené na trest smrti, ale aj osoby neodsúdené, aby nezomreli od hladu a zimy, osoby, ktoré sa zúčastňovali na kresťanských

---

<sup>1</sup> KOZON, A.: Špecifiká zaobchádzania s odsúdenými vo väzení. Penitenciárna teória a prax. Trnava:Personal Consultant,2006. s.21-22.

zhromaždeniach a obradoch, čo bolo považované za sprisahanie a rímskym právom za nebezpečné pre spoločnosť a štátny poriadok.

Štátna moc považovala za svoju povinnosť vypátrať kresťanov a prísne ich potrestať. Trestná politika viedla k preplnenosti väzenských zariadení v Ríme a v provinciách. Vládca jednej z provincií (Bitúnia), Plínius odporučil cisárovi Traiánovi (vládol v rokoch 98 až 117), aby cieľom nebol iba trest, ale ich navrátenie k starej viere. Cisár návrh schválil. Táto metóda bola vo väčšine prípadov „účinná“ a podozriví zapreli kresťanskú vieru. Slobodné vyznávanie kresťanskej viery bolo po vydaní tzv. milánskeho ediktu cisárom Constantinusom (vládol v rokoch 306 až 337) v roku 313.

Za prvé opatrenie štátu v oblasti väzenstva môžeme považovať „Nariadenie o väzenstve“, ktoré vydal cisár Theodosius II (vládol v rokoch 408 – 450) v roku 435.<sup>2</sup> Druhé bolo „Nariadenie“ Justiniána I. (vládol v rokoch 527 – 565) v roku 529. Cieľom týchto nariadení bolo usmernenie prevádzky a udržiavanie väzení tým, že:

- a) bolo určené oddelene držať ženy a mužov,
- b) bolo povolené, aby sa kňazi mohli pravidelne zaoberať so zadržanými a starať sa o ich dušu,
- c) úlohou sudcov bolo vykonávať kontrolu stavu väzení, riešiť sťažnosti zadržaných a prijímať opatrenia na odstránenie príčin,
- d) boli stanovené náklady na udržiavanie väzení.

V starovekom Ríme bol zavedený ešte jeden zvláštny druh výkonu trestu, a to väzenie dlžníkov. Ten, kto nemohol zaplatiť svoj dlh, bol povinný odpracovať ho u svojho veriteľa. Podstatou trestu bola nútená práca za účelom náhrady spôsobenej škody. Strata slobody bola iba sprievodným javom. Väzenie dlžníkov nemalo charakter trestu odňatia slobody.

Starovek je charakteristický vznikom účelovej väzenskej stavby, pokusom o systém trestania, v ktorom bola primárnou funkciou odplata za spôsobené

---

<sup>2</sup> FÁBRY, A.: Penológia, Učebné texty PF UK Bratislava, 2000, s. 13.

príkorie, vydaním nariadení o spravovaní a postupoch činnosti s previnilcami vo väzenských zariadeniach a zrodom myšlienky, ktorá má za cieľ nápravu previnilca, ktorý po preukázaní ľútosti sa môže vrátiť späť do spoločnosti (Plínius).<sup>3</sup>

## 1.2. Vývin väzení vo feudálnej spoločnosti

Vo feudálnej spoločnosti boli vo viacerých krajinách uvádzané v zákonoch ako hlavné druhy trestu trest smrti, mrzačenie tela, iné telesné tresty a peňažný trest.

Trest odňatia slobody sa používal, ale nebol hlavným trestom, plnil druhoradú úlohu. Začal sa postupne uplatňovať po uvedomovaní si vládnuou mocou, že uložením trestu odňatia slobody sa zachováva telesné schopnosti odsúdeného.

Mocenská rozdrobenosť vo feudálnej spoločnosti sa odrážala aj v právnom partikularizme, čo bolo na úkor všeobecného uplatňovania práva.

Väzenia v tomto období môžeme deliť podľa zriaďovateľa na väzenia riadené cirkevnou mocou, mocou zemepánov, mestskou alebo župnou mocou a svetskou centrálnou mocou.

Väzenia sa rozdeľovali podľa druhu na:<sup>4</sup>

### 1) *cirkevné väzenia*:

- a) *kláštorné*, ktoré boli určené na trest odňatia slobody pre predstaviteľov kléru za porušenie cirkevných ustanovení formou kajúcej väzby,
- b) *inkvizičné*, ktoré boli určené voči kacírom, umiestnené v hradoch, citadelách a kláštoroch a mali rôzne nástroje na mučenie. Väzenie bolo pre kajúcnikov, v ktorých sa na odsúdenom k trestu smrti vykonával rozsudok upálením na hranici alebo tzv. tajným väzením, ktoré bolo určené na vyšetrovanie.

### 2) *hradné väzenia*, v ktorých bol trest odňatia slobody zajatím na hrade ukladaný členom vládnucej triedy,

---

<sup>3</sup> PÁL, L. 1976. Výchova vo výkone trestu, Budapešť: Ekonomické a právne nakladateľstvo, 1976. In: Penologické zošity č. 3, MS SSR, Správa ZNV, Bratislava 1985, s. 7-10.

<sup>4</sup> PÁL, L. 1976. Výchova vo výkone trestu, Budapešť: Ekonomické a právne nakladateľstvo, 1976. In: Penologické zošity č. 3, MS SSR, Správa ZNV, Bratislava 1985, s. 12-20.

- 3) *väzenie dlžníkov*, ktoré vzniklo rozvojom peňažníctva a zanedbávaním povinnosti platby dlžníka veriteľovi,
- 4) *väzenia zemepánov* boli zriaďované v pivničných priestoroch ich sídiel a oprávnenie vyplývalo zo súdnej právomoci zemepána k poddanému,
- 5) *temnice* boli väzenskými zariadeniami radníc a žúp, ktorých charakteristickým znakom bolo používanie reťazí a pút,
- 6) *vojenské väzenia* boli spravované vojskom a väzni boli používaní na verejné práce a v prístavoch na ťahanie lodí. Vznikli v čase rastúcej zločinnosti, keď cirkevné, zemepanské a mestské väzenské zariadenia boli nepoužiteľné pre výkon trestu odňatia slobody, alebo iné druhy trestu a súdy odovzdávali odsúdených na výkon trestu vojsku.
- 7) *galeje*, súviseli s odňatím slobody, ale cieľom bolo intenzívne využitie pracovnej sily odsúdeného. Ľahšie galeje boli od dvoch do troch rokov a ťažšie až na doživotie. Trest galejí bol ukladaný v Anglicku od roku 1598, v Rusku od roku 1699 a vo Francúzsku od roku 1776.
- 8) *vyhnanstvo do kolónií* bolo uložené najnebezpečnejším tulákom, recidivujúcim zločincom, za spáchaný ťažký trestný čin, za ktorý by bol uložený trest smrti alebo politicky nežiaducim osobám na ich izoláciu.

Trest *vyhnanstvo zločincov do kolónií* bol ukladaný:

- a) vo Francúzsku (*relagation*) od roku 1540 do roku 1946, najmä do Kanady, francúzskej Guayany a Novej Kaledónie,
- b) v Anglicku (*transportation*) od roku 1558 do roku 1857, do severoamerických kolónií, do Louisiany, do južných krajov Mississippi a do Austrálie,
- c) v Rusku (*katorga*) od roku 1649 asi do roku 1913, na Sibír a do južných krajov na Kaukaze. V niektorých katorgách bolo pre „zaobchádzanie“ s trestancami charakteristické:
  - ✓ ubytovanie v tzv. systéme ciel – klietok, ktoré boli usporiadané tri až štyri nad sebou s rozmermi 1 meter šírka, 75 cm výška a 2 metre dĺžka. Boky a vrchná strana klietky bola zo železných tyčí. Tieto cely boli

najčastejšie používané na umiestňovanie odsúdených za politické trestné činy,

- ✓ rozhovor odsúdených bol zakázaný,
  - ✓ „striedavý spánok“ dvomi osobami na jednom lôžku, keď jeden spal od 19.00 hod. do 02.00 hod. a druhý od 02.00 hod. do 07.00 hod.,
  - ✓ nadávky a fyzické bitie odsúdených väzenským personálom,
  - ✓ v disciplinárnych trestoch bolo bičovanie, pôsty, tmavá cela a podobne,
- d) v Taliansku (bagno) trestanci v prístavoch nakladali a vykladali lode a vykonávali stavebné práce. Trest bol v podstate nútenou prácou spojený s odňatím slobody.

V období zániku feudalizmu vznikali prototypy moderných väzenských zariadení, v ktorých sa realizovali humánne myšlienky nápravy zločincov. Ich náprava počas výkonu trestu sa čoraz viac stávala nástrojom na predchádzanie zločinnosti.

Prvé moderné väzenské objekty mali charakter donucovacieho domova, pracovného domova a nápravného ústavu. Prvý nápravný ústav vznikol v Anglicku v Bridweli v roku 1550, ďalší v Nemecku v Norimbergu v roku 1558 a v Holandsku v Amsterdame v roku 1585.

Nápravný ústav v Amsterdame bol určený na výchovu mravne narušených a kriminalitou ohrozených mladistvých. Do ústavu boli umiestňované osoby z rozhodnutia úradov, ak spáchali činy nebezpečné pre verejný poriadok na dobu určenú v rozhodnutí a na žiadosť rodičov alebo príbuzných z dôvodu zlého správania mladistvého na dohodnutú dobu.

Vo výchovnej práci boli používané prostriedky:

- a) zamestnávanie prácou, na ten účel boli vybudované v ústave pracovné haly a dielne,
- b) vzdelávanie, v rozsahu osvojenia si základných vedomostí, ako je písanie, čítanie a počítanie,

- c) účasť na náboženských obradoch, ktorá bola povinná na bohoslužbách a modlení sa,
- d) kultúrna činnosť zameraná na oblasť výchovy.

V kontexte cirkevných väzení v ranom feudalizme uvádzame aj nápravný ústav zriadený pápežom Klementom IX v Ríme v roku 1703 a pomenovaný po „Svätom Michalovi“, ktorý bol určený pre mladistvých previnilcov na základe rozhodnutia úradov alebo na žiadosť príbuzných z dôvodu zlého správania mladistvého. V ústave umiestnené osoby sa oslovovali chovanci, boli kategorizovaní podľa spôsobu umiestnenia a správania sa, v noci boli ubytovaní samostatne, resp. uzavretí osamote, cez deň pracovali na spoločnom pracovisku, pri práci boli povinní mlčať, odmeňovaní podľa zásluh, ako disciplinárny trest bolo uzavretie osamote, krátenie na strave a telesné tresty.

Skúsenosti z činnosti v nápravných ústavoch boli využité pri tvorbe väzenských režimov pre výkon trestu dospelých a mnohé metódy boli priamo prevzaté, napríklad uzavretie osamote, povinnosť mlčať na pracovisku a kategorizácia na určitom princípe.

Spoločnou charakteristikou jednotlivých druhov väzení vo feudálnej spoločnosti je jednostranný represívny cieľ trestu. Súvisela s ním nemilosrdnosť trestného procesu, dokazovania (tortúry), uloženia trestu (tresty smrti a mrzačenie údov ako hlavné tresty), ako aj vykonanie rozsudku (trest smrti spojený s mučením a upálením).

Pre feudálne trestné právo bola charakteristická snaha o fyzickú likvidáciu previnilca.

Kritici feudálneho systému trestov, ktorej predstaviteľmi sú najmä filozofi Montesquieu, Rousseau, Voltaire, Diderot a Beccaria napadali nemilosrdnosť spôsobu trestania a požadovali trest spravodlivý a úmerný vine. Proklamovali poľudštenie foriem trestu. Požadovali zavedenie takého poriadku výkonu trestu, ktorý by zodpovedal osvieteneckým snahám 17. a 18. storočia, trestanie s cieľom nápravy.

Pre ďalšiu koncepciu trestného práva boli sformulované zásady - žiadny trestný čin bez zákona, žiadny trest bez zákona, čo malo v praxi znamenať, že trestným môže byť iba skutok uvedený v zákone a páchateľ môže byť potrestaný iba trestom uvedeným v zákone.<sup>5</sup>

## **2.1. Vývin väzenských režimov v kapitalistickej spoločnosti.**

Odňatie slobody ako samostatný a hlavný trest bol zavedený až v kapitalistickej spoločnosti. Všeobecne bolo akceptované poznanie, že výkon trestu odňatia slobody má byť pod kontrolou štátu a v nápravnom ústave má byť jednotný ústavný poriadok na zaobchádzanie s odsúdenými.

V 18. až 19. storočí bolo intenzívne budovanie väzenských zariadení. Vznikla väzenská architektúra, ktorá vychádzala z väzenského režimu, ktorý si investor osvojil prijatím realizovaného systému, alebo doplnil o vlastné prvky. Výsledkom bolo využívanie viacerých režimov v jednej krajine. V súlade s rôznymi väzenskými režimami vznikali aj rôzne spôsoby výkonu trestu odňatia slobody. Napríklad ako systém uzavretia osamote na celách, alebo systém umožňujúci zamestnávať odsúdených na spoločnom pracovisku, alebo v kombinácii uvedených režimov.

### **2.1. Režim uzavretia osamote na celách**

Koncepcia uzavretia osamote na celách vychádza aj z anglických tradícií 18. storočia a je spájaná s menom Johna Howarda a Jeremy Benthamu. J. Howard ako šerif grófstva Bedford sa zaoberal v rokoch 1773 až 1785 skúmaním podmienok vo väzenských zariadeniach v grófstve, následne v celom Anglicku a vo viacerých krajinách Európy. Výsledky porovnal, pomenoval negatíva väzenských systémov feudálnej spoločnosti a odporučil parlamentu prijatie dvoch zákonov. Jeden pre oblasť zdravotnej starostlivosti pre odsúdených a na skvalitnenie väzenského režimu. Druhý na výstavbu dvoch centrálnych štátnych zariadení.

---

<sup>5</sup> PÁL, L. 1976. Výchova vo výkone trestu, Budapešť: Ekonomické a právne nakladateľstvo, 1976. In: Penologické zošity č. 3, MS SSR, Správa ZNV, Bratislava 1985, s. 10-23.  
NOVÁK, I. a MAMOJKOVÁ, E. 2006, Základy penológie. Bratislava: APZ, 2006.

Na vytvorenie väzenského režimu stanovil zásady,<sup>6</sup> že zločincov je potrebné diferencovať, oddeliť napravitel'ných od nenapravitel'ných, pri náprave využívať ako prostriedok prácu, zaviesť pravidelnú výučbu a náboženskú opateru.

Prvé štátne väzenské zariadenie s režimom uzavretia osamote na celách, podľa predstáv J. Howarda a J. Benthamu bolo otvorené v roku 1810 v Millbanku. Budova Millbank-Penitentiary mala osemuholníkový tvar a krídla sa zbíjali do jedného centra. Priestory boli vzdušné, presvetlené, krídla umožňovali oddeliť kategórie odsúdených a objekt v maximálnej miere spĺňal požiadavky bezpečnosti.

Charakteristické pre režim uzavretia osamote na celách bolo:

- a) dosiahnuť, aby odsúdený "vstúpil v samote do seba" a týmto sa napravil,
- b) absolútna izolácia mala vylúčiť možnosť vzájomného záporného ovplyvňovania sa,
- c) pozitívny vplyv na odsúdených mal zabezpečovať väzenský duchovný, riaditeľ väzenia, väzenský učiteľ a patronátne spoločnosti občanov,
- d) osobnosť odsúdeného bola utajovaná, dostal číslo, ktorým sa identifikoval a pri každej spoločnej činnosti mal masku, čiernu kuklu,
- e) duševná opatera pozostávala z denných modlitieb a týždennej účasti na bohoslužbách v maske,
- f) rozumová výchova pozostávala z výučby v čítaní, počítaní a písaní v učebni s maskou,
- g) telesná výchova pozostávala z dennej polhodinovej prechádzky v maske,
- h) zamestnávanie bolo osamote na cele,
- i) zdravotnícka starostlivosť bola zabezpečená lekármi, chorí boli liečení a dostávali lieky.

*Pozitíva režimu uzavretia osamote na celách:*

- a) zamestnanie prácou,

---

<sup>6</sup> PÁL, L. 1976. Výchova vo výkone trestu, Budapešť: Ekonomické a právne nakladateľstvo, 1976. In: Penologické zošity č. 3, MS SSR, Správa ZNV, Bratislava, 1985, s. 30., In: PULSZKY, Á. a TAUFER, E. 1867. A bortonugy múltja, elmélete, jelen állása (Minulosť, teória, súčasný stav väznenstva), Pest, 1867, s. 25.

- b) výučbou sa odstránila negramotnosť analfabetov,
- c) nepretržitou zdravotnou starostlivosťou sa odstránili nákazlivé choroby typické pre feudálne väzenské zariadenia,
- d) priestrané, vzdušné a presvetlené ubytovacie priestory (cely).

*Nedostatky režimu uzavretia osamote na celách:*

- a) pôsobenie na psychiku najmä u odsúdených s dlhodobými trestami,
- b) reálne nebolo možné pozitívne pôsobiť na niekoľko stoviek odsúdených riaditeľom, kňazom, učiteľom a málo jednotlivcami z občianskej spoločnosti vykonávaním individuálnych alebo skupinových aktivít.

Väzenské zariadenia s režimom uzavretia osamote sa zriaďovali vo viacerých krajinách, napr. v USA v meste Filadelfia, na prelome 18. a 19. storočia, tzv. pensylvánsky systém. Napriek tomu, že už boli ústavmi nového typu, nemali vytvorené podmienky na aplikovanie metód, ktoré mali viesť k náprave odsúdených.<sup>7</sup>

## **2.2. Režim mlčania (Aurnburnský)**

V roku 1816 postavili v meste Aurnburn, v štáte New York, nové väzenské zariadenie, v ktorom zaviedli režim uzavretia osamote.<sup>8</sup> Získané skúsenosti po niekoľkých rokoch vyhodnotili, analyzovali nedostatky a dospeli k záveru, že režim bude účinnejší, ak odsúdení budú ubytovaní v samostatnej cele iba na noc, cez deň budú zaradení na spoločné pracovisko v hale a počas pracovnej doby budú povinní mlčať.

V režime mlčania sa ťažisko pôsobenia prenieslo z uzatvárania na celu osamote na zamestnávanie odsúdených prácou a povinnosti mlčania. Jeden z autorov režimu mlčania, správca zariadenia Lynds to odôvodňoval nasledovne "...pošpineným charakterom nemožno navrátiť pôvodnú panenskú

<sup>7</sup> PÁL, L. 1976. Výchova vo výkone trestu, Budapešť: Ekonomické a právne nakladateľstvo, 1976. In: Penologické zošity č. 3, MS SSR, Správa ZNV, Bratislava, 1985, s. 24-30.

<sup>8</sup> FÁBRY, A.: Penológia. Učebné texty Pránickej fakulty UK Bratislava: Právnická fakulta, 2000, s.22-27.

čistotu, ale vo väzení je možno vnútiť návyk na prácu a úctu k zákonom a možno ich zmeniť na užitočných občanov.“<sup>9</sup>

Režim mlčania bol zavedený vo viacerých väzenských zariadeniach v USA a v niektorých Európskych krajinách, napríklad v Anglicku, Francúzsku, Nemecku, Belgicku a v Grécku.

Pozitívnu črtou režimu mlčania bolo, že zmierňoval negatívne účinky režimu uzavretia osamote zriadením spoločného pracoviska.

Nedostatkom režimu mlčania bolo zavedenie základnej zmeny v režime, a to mlčanie. Prax potvrdila, že nebolo v silách väzenských pracovníkov zabezpečiť nútené mlčanie. Dôsledkom bolo narastanie disciplinárnych priestupov. V sústavnom nátlaku nie sú vytvorené podmienky na nápravu, skôr na prispôsobovanie sa, na rutinné a účelové správanie a narastanie tenzie. Náprava odsúdených a ich príprava na život v takomto režime nemohla byť efektívna.

### **2.3. Režim zmiešaný**

Cieľom zmiešaného režimu bolo vylúčenie nedostatkov režimu uzavretia osamote a režimu mlčania. Modifikácií zmiešaného režimu bolo niekoľko. Uvedieme ženevský a obermayerovský režim.<sup>10</sup>

#### **Ženevský režim**

V roku 1825 bolo zriadené v Ženeve, vo Švajčiarsku väzenské zariadenie zmiešaného režimu. Jeho podstatou bola diferenciácia odsúdených do skupín na základe charakteru spáchaného trestného činu a správania a možnosť odpustenia tretiny trestu odsúdeným, ktorí sa dobre správali a pracovali.

Boli vytvorené štyri kategórie odsúdených:

---

<sup>9</sup> PÁL, L. 1976. Výchova vo výkone trestu, Budapešť: Ekonomické a právne nakladateľstvo, 1976. In: Penologické zošity č. 3, MS SSR, Správa ZNV, Bratislava, 1985, s. 30., In: PULSZKY, Á. a TAUFFER, E. 1867. A bortonugy múltja, elmélete, jelen állása (Minulosť, teória, súčasný stav väzenstva), Pest, 1867, s. 35-43.

<sup>10</sup> PÁL, L. 1976. Výchova vo výkone trestu, Budapešť: Ekonomické a právne nakladateľstvo, 1976. In: Penologické zošity č. 3, MS SSR, Správa ZNV, Bratislava, 1985, s. 31-32.

- a) prvá kategória bola s režimom uzavretia osamote, do ktorej boli umiestnení odsúdení po nástupe do výkonu trestu až do 6 mesiacov, aby odsúdený vstúpil do seba a prebudilo sa v ňom svedomie a bola určená pre odsúdených, ktorí spáchali ťažké trestné činy alebo boli opakovane vo výkone trestu,
- b) druhá kategória bola pre odsúdených za ľahšie trestné činy,
- c) tretia kategória bola pre odsúdených za obyčajné trestné činy a odsúdených premiestnených z prvej kategórie zo skupiny po nastúpení do výkonu trestu,
- d) štvrtá kategória bola pre odsúdených mladistvých a tých, ktorí boli priaznivo hodnotení v prvej, druhej a tretej kategórii.

Základné charakteristiky ženevského režimu:

- a) odsúdení boli zamestnaní po celú dobu výkonu trestu,
- b) na základe evidentných známkov nápravy v práci a správaní bola možnosť:
  - ✓ premiestnenia z prísnejšej kategórie do miernejšej,
  - ✓ odpustenia tretiny trestu,
- c) povinnosť mlčania v každej kategórii,
- d) telesné tresty boli zakázané,
- e) možnosť vzájomnej návštevy odsúdených v príbuzenskom vzťahu,
- f) možnosť návštevy členov občianskych spolkov, ktoré mali patronát nad väzenským zariadením.

### **Obermayerovský režim**

Cieľom tohto režimu bolo zjednotiť prednosti režimu uzavretia osamote, režimu mlčania a ženevského režimu. Zaviedol ho riaditeľ väznice v Mníchove, v Nemecku a preto je aj po ňom pomenovaný.<sup>11</sup>

Základné charakteristiky obermayerovského režimu:

- a) hlavnou zásadou je prísny dozor väzenským personálom a vybratými dohliadačmi z radov odsúdených,
- b) pozitívne pôsobenie väzenského dozorného personálu,
- c) nepretržité zamestnávanie odsúdených,

---

<sup>11</sup> FÁBRY, A.: Penológia. Učebné texty Právickej fakulty UK Bratislava: Právnická fakulta, 2000, s. 30.

- d) organizovanie voľného času odsúdených,
- e) vzdelávanie odsúdených zamerané na vypestovanie citu pre česťnosť,
- f) ubytovanie odsúdených bolo samostatne alebo do spoločnej cely podľa cieľa nápravy u odsúdeného.

Prínosom tohto režimu je aktívny prístup personálu a pokus o samoregulačné prvky odsúdených na udržiavanie poriadku.

Zmiešané režimy boli kombináciou režimov uzavretia osamote a mlčania a najmä zavedením nových prvkov. Pozitívne boli snahy o klasifikáciu odsúdených. Preto niektorí autori nazývajú zmiešané režimy aj klasifikačnými.

## **2.4. Progresívne režimy**

Poznanie penitenciárnej praxe a zovšeobecnenie skúseností predchádzajúcich režimov sa odrazilo v druhej polovici 19. storočia v koncepciách ďalších režimov, ktoré boli nazvané progresívne. Cieľom progresívnych režimov bolo skvalitnenie penitenciárnej starostlivosti, resocializácie odsúdených a úspešný návrat do spoločnosti. Progresívnosť vyplývala z postupného prechodu od najprísnejšieho režimu až k vytvoreniu podmienok odsúdenému, jeho aktívnym prístupom, na podmienené prepustenie z výkonu trestu. Využívaný bol variant anglického a írskeho progresívneho režimu.<sup>12</sup>

### **Anglický progresívny režim**

Vznikol ako následok pokrokového hnutia proti deportovaniu odsúdených do kolónií (transportation) v roku 1857 a podmienky boli stanovené v zákone zavedením troch stupňov:

- a) prvý stupeň bol režimom uzavretia osamote, odsúdený nebol zaradený do práce, mal krátené prídely stravy a mal „vstúpiť“ do seba a oľutovať svoju vinu,

---

<sup>12</sup> PÁL, L. 1976. Výchova vo výkone trestu, Budapešť: Ekonomické a právne nakladateľstvo, 1976. In: Penologické zošity č. 3, MS SSR, Správa ZNV, Bratislava, 1985, s. 32-34.

- b) druhý stupeň bol určený na priblíženie sa k podmienkam na život v spoločnosti. Odsúdený bol uzavretý osamote iba v noci a cez deň pracoval na spoločných pracoviskách, získaval odborné vzdelanie v remesle, ktoré mohol reálne využiť po prepustení, dopĺňal si všeobecné základné vzdelanie a zúčastňoval sa náboženských obrádov.
- c) tretí stupeň slúžil na posúdenie úrovne jeho nápravy, či po  $\frac{3}{4}$  trestu bude podmiennečne prepustený na slobodu. Ak bol podmiennečne prepustený, dozor vykonávala polícia a pri porušení podmienok, napríklad zlým správaním, bol vzatý späť do väzenia na vykonanie  $\frac{4}{4}$  trestu.

### **Írsky progresívny režim**

Princíp stupňov bol prevzatý z anglického režimu, ale bol doplnený o ďalší stupeň, ktorý bol zaradený medzi druhý a tretí stupeň. Cieľom v tomto stupni bola postupná príprava odsúdeného na život po výkone trestu v prechodnom, tzv. sprostredkovacom ústave. Ústav bol umiestnený mimo väzenského zariadenia a plnil funkciu ubytovne. Odsúdený pracoval u civilného zamestnávateľa ako civilný robotník. Ak odsúdený rešpektoval stanovené podmienky, bol podmiennečne prepustený po  $\frac{3}{4}$  trestu na podmiennečné prepustenie. Ak ich porušil, bol premiestnený z prechodného ústavu do väzenského zariadenia do druhého stupňa.

V progresívnych režimoch bola vykonávaná plánovitá výchovná práca na princípe preradovania z prísnejších stupňov režimu do miernejších, vzdelávanie, výchova k práci, pozitívnej motivácie v jednotlivých zložkách výchovy, až po podmiennečné prepustenie. Realizáciou a koordináciou výchovnej práce boli poverení pedagógovia.

Progresívne režimy mali viacero modifikácií s rôznymi vylepšeniami a často boli nazvané podľa miest, kde sa uplatňovali. Napríklad Borstalský režim prevýchovy mladistvých zavedený v Anglicku v roku 1908, Elmírsky režim

odsúdených do 30 rokov veku v štáte New York, ktorý bol zavedený v roku 1876.<sup>13</sup>

Na konci 19. a začiatkom 20. storočia sa rozvíja iniciatíva k ďalšiemu zdokonaľovaniu systému výkonu trestu odňatia slobody. Prevládal názor, že väzenské objekty s režimom uzavretia osamote vytvárajú negatívne dôsledky vyplývajúce z izolácie a sú prekážkou na kvalitnejšiu výchovnú prácu. Iniciatívy smerovali k výraznejšej náprave odsúdených a k budovaniu nových typov väzenských zariadení.

### **Witzwilská nápravná kolónia**

Švajčiarski odborníci pre výkon trestov dlhodobo zavádzali také formy zaobchádzania s odsúdenými, ktoré mali pedagogické ciele. Výsledkom ich snáh bolo zriadenie nápravnej pracovnej kolónie na zanedbaných witzwilských poliach, v Bernskom kantóne v roku 1895.

Do witzwilskej nápravnej kolónie boli zaradovaní po prvý krát trestaní odsúdení a odsúdení za drobné previnenia. Koncepcia nápravy spočívala v práci poľnohospodárskeho charakteru, z toho vyplývajúceho voľného pohybu a organizovania spôsobu života, ktorý sa približoval pracovným a životným podmienkam ľudí na slobode.

Pozornosť sa nesústredovala na vyučovanie cirkevných právd, na rozjímanie o trestnom čine, ale na materiálnu pomoc, podporu a zmenu sociálneho postavenia odsúdených. Boli presvedčení, že pedagogický cieľ spočívajúci v náprave odsúdených bude úspešný až vtedy, keď si vytvoria materiálne podmienky vlastnou zásluhou.

Sociálne pozdvihnutie vychovávaných bolo ústredným cieľom Pestalozziho pedagogiky. Proces formovania charakteru spájal s produktívnou prácou, prinášajúcou zárobok a základ ekonomickej samostatnosti.

Witzwilská poľnohospodárska nápravná kolónia sa stala vzorom pre otvorené ústavy výkonu trestu na ďalšie polstoročie.<sup>14</sup>

---

<sup>13</sup> FÁBRY, A.: Penológia. Učebné texty Právickej fakulty UK Bratislava: Právnická fakulta, 2000, s. 30-33.

## **Merxplaská žobrácka kolónia**

Belgická vláda zriadila v roku 1870 v Merxplase žobrácku kolóniu, ktorá bola orientovaná na prácu remeselníckeho charakteru. Belgicko bolo už v tej dobe vyspelou priemyselnou krajinou. Žobranie a túlanie bolo v niektorých krajinách považované za trestný čin. Merxplaská kolónia im poskytla nielen kompletne zaopatrenie, starostlivosť a prácu, ale aj všeobecné a odborné vzdelávanie. Príprava na výkon určitého povolania bola prípravou na život v spoločnosti.<sup>15</sup>

## **Väzenská škola**

Klasické väzenské režimy kládli dôraz na vzájomnú odlúčenosť a fyzickú izoláciu odsúdených. S ubytovaním na spoločných ubytovniach v nových režimoch vznikol nový problém, vzájomné škodlivé ovplyvňovanie sa. Hľadali sa spôsoby na účelné oddeľovanie odsúdených, resp. vhodné umiestňovanie do skupín a ústavov. Prvé kritériá boli podľa spáchaného trestného činu a veku. Praktické skúsenosti z progresívnych režimov smerovali k rozšíreniu kritérií o psychické zvláštnosti, rozumové schopnosti a telesné danosti.

Preto zaviedli nový typ, resp. nové označenie väzenského zariadenia, tzv. väzenskú školu. Do väzenských škôl umiestňovali odsúdených podľa veku, charakteru spáchaného trestného činu, predpokladov na výchovu, psychických úchylek, mentálnej úrovne, recidivistov, ťažko vychovateľných a podobne. Prvé väzenské zariadenie s názvom väzenská škola zaviedli v Dánsku v roku 1930. Iniciatívu prevzalo Švédsko v roku 1935 so systémom švédskych väzenských škôl.

Vo väzenskom zariadení, tzv. väzenskej škole bolo zriadené tzv. pozorovacie stredisko, ktorým prešiel každý odsúdený počas pozorovacieho obdobia. V pozorovacom stredisku odsúdeného skúmal lekár, psychológ a pedagóg a určili do ktorej kategórie bude zaradený počas výkonu trestu. Diferenciácia odsúdených,

---

<sup>14</sup> PÁL, L. 1976. Výchova vo výkone trestu, Budapešť: Ekonomické a právne nakladateľstvo, 1976. In: Penologické zošity č. 3, MS SSR, Správa ZNV, Bratislava, 1985, s. 38-39.

<sup>15</sup> PÁL, L. 1976. Výchova vo výkone trestu, Budapešť: Ekonomické a právne nakladateľstvo, 1976. In: Penologické zošity č. 3, MS SSR, Správa ZNV, Bratislava, 1985, s. 39-40.

ktorá vychádzala z telesných, rozumových a psychických vlastností odsúdených bola značným prínosom a vytvorila základný predpoklad na prácu s odsúdenými.

Výchovná práca sa stala hlavnou úlohou väzenskej školy. Vzdelávanie bolo dôležitou súčasťou výchovnej práce. Pedagogická práca sa začala zabezpečovať kvalifikovaným odborným personálom a na vedeckých základoch.<sup>16</sup>

## 2.5. Otvorené väzenia

Kvalitatívny posun na obsah výchovnej práce nastal po realizovaní idey otvoreného väzenia, ako protikladu uzavretého. Uzavreté väzenie odlúči odsúdeného od spoločnosti a je prekážkou úspešného znovu začlenenia do prirodzeného prostredia po prepustení. Myšlienka, že trest odňatia slobody nemusí vždy znamenať odlúčenie od spoločnosti, ak sú pri prevýchove uplatňované iba určité obmedzenia života na slobode, bola rozvíjaná už v poslednom stupni progresívneho režimu vo witzwilskom a merxplaskom režime.

Pre väzenstvo boli po druhej svetovej vojne určujúce podujatia zvolané Hospodárskou a sociálnou radou Organizácie spojených národov.

Mimoriadny význam má prvý medzinárodný kongres OSN o prevencii zločinnosti a zaobchádzaní s páchatel'mi, ktorý sa konal v Ženeve v roku 1955, na ktorom boli prijaté tzv. Štandardné minimálne pravidlá zaobchádzania s väzňami, ktoré boli schválené Hospodárskou a sociálnou radou OSN rezolúciou č. 663c (XXIV z 31. júla 1957).<sup>17</sup>

Na rokovaní bola predložená aj definícia otvorených ústavov, podľa ktorej: „Otvorený ústav je charakteristický tým, že tu nie sú materiálne alebo fyzické opatrenia proti úteku (ako napr. múry, zámky, mreže, ozbrojené stráže alebo iné bezpečnostné opatrenia) a ďalej, že je založený na systéme sebadisciplíny a zodpovednosti väzňov voči skupine, v ktorej žijú. Tento systém povzbudzuje väzňov k tomu, aby užívali voľnosť, ktorá sa im poskytuje bez toho, aby ju

<sup>16</sup> PÁL, L. 1976. Výchova vo výkone trestu, Budapešť: Ekonomické a právne nakladateľstvo, 1976. In: Penologické zošity č. 3, MS SSR, Správa ZNV, Bratislava, 1985, s. 40-41.

FÁBRY, A.: Penológia. Učebné texty Právnickej fakulty UK Bratislava: Právnická fakulta, 2000, s. 34.

<sup>17</sup> FÁBRY, A.: Penológia. Učebné texty Právnickej fakulty UK Bratislava: Právnická fakulta, 2000, s. 34-38.  
PÁL, L. 1976. Výchova vo výkone trestu, Budapešť: Ekonomické a právne nakladateľstvo, 1976. In: Penologické zošity č. 3, MS SSR, Správa ZNV, Bratislava, 1985, s. 40-44.

zneužívali.“<sup>18</sup> Z charakteristiky otvoreného ústavu vyplýva, že hlavnými črtami tohto výkonu trestu je:

- a) zrušenie materiálnych a personálnych bezpečnostných opatrení,
- b) disciplína má byť dosiahnutá dobrovoľným plnením povinností, ako výsledok vzťahu jednotlivca ku kolektívu a nie vynútenými postupmi,
- c) pohyb má byť motivačný a obmedzovaný len sčasti.

Charakteristika neupresňuje obsahovú stránku zaobchádzania s odsúdenými, používané metódy, formy a prostriedky. Obsah zaobchádzania je ponechaný na väzenskej službe. Prax v jednotlivých krajinách potvrdzuje mnohorakosť foriem otvorených ústavov.

## **2.6. Pozorovacie strediská**

V moderných systémoch výkonu trestu odňatia slobody sa začali postupne uplatňovať získané informácie o odsúdených bezprostredne po ich nástupe do výkonu trestu. Ich pomenovanie bolo rozdielne a nie je jednotné ani v súčasnej dobe, napr. výberové stredisko, diagnostické stredisko, klasifikačný výbor a kriminologická klinika. Ich úlohou je skúmanie osobnosti odsúdeného, jeho osobnej, rodinnej a kriminálnej anamnézy, zistenie príčin, ktoré viedli k spáchaniu trestného činu a najmä určiť správne metódy, formy a prostriedky na zaobchádzanie, aby proces resocializácie a reedukácie bol účinný a reintegrácia bola bez zásadných problémov.

Dĺžka pozorovacieho obdobia v strediskách je rozdielna a vyplýva z postupov činnosti, ktoré sú vykonávané a od počtu odsúdených, ktorí sú na stredisko umiestnení. Existuje viac typov pozorovacích stredísk, napríklad:

- a) osobitné centrálné strediská, v ktorých proces skúmania a použité metódy diagnostiky majú klinický charakter, ich úlohou je diferenciacia odsúdených, ktorá je základom pre individuálne a skupinové zaobchádzanie vo viacerých ústavoch a realizujú aj výskumnú činnosť,

---

<sup>18</sup> BENČÍK, M. a SEEMANN, M. 1980. Výkon trestu odňatia slobody v otvorených a polootvorených nápravno-výchovných ústavoch. Publikácie Právnického ústavu MS SSR, zv. 44, 1980, s. 47.

- b) stredisko nie je konštituované a úlohy strediska vo vykonávaní diagnostiky a triedení odsúdených zabezpečuje tím odborníkov, ich vyšetrenia majú klinický charakter a vykonávajú sa pre konkrétny ústav,
- c) stredisko, ktoré je kombináciou predchádzajúcich dvoch typov a realizuje sa diagnostika za účelom diferenciacie a kriminologických výskumov.

V niektorých krajinách majú zriadené výskumné strediská, ktoré sú vedeckými ústavmi, napr. v USA, v Anglicku a vo Francúzsku. Napríklad francúzske Výskumné stredisko vo Vaucrosson bolo založené v roku 1957 a venuje sa výskumu mladistvých.

Od druhej polovici 20. storočia boli pre výkon trestu odňatia slobody charakteristické dve tendencie vývoja. Jedna bola zameraná na vytváranie vhodných materiálnych podmienok na zaobchádzanie a bezpečných pre spoločnosť. Druhá kladie dôraz na diagnostiku odsúdených, analýzu príčin zločinnosti a používanie účinných metód, foriem a prostriedkov zaobchádzania.<sup>19</sup>

---

<sup>19</sup> PÁL, L. 1976. Výchova vo výkone trestu, Budapešť: Ekonomické a právne nakladateľstvo, 1976. In: Penologické zošity č. 3, MS SSR, Správa ZNV, Bratislava 1985, s. 30.

## **T 2 – Význam medzinárodnej spolupráce pre ďalší vývin väzenstva**

### **1. Začiatky medzinárodnej spolupráce vo väzenstve**

Rozvoj trestného práva v závere 19. storočia vyvolal vlnu reforiem, ktoré sa sústredili najmä na trest odňatia slobody a jeho výkon. Vývoj podnecoval výmenu poznatkov a skúseností sudcov, ale aj pracovníkov väzenstva. Individuálne sústreďovanie poznatkov z 18. storočia, napr. dielo J. Howarda s názvom „O anglických a zahraničných väzeniach a žalároch“ z roku 1777<sup>20</sup> bolo nahradené tematicky zameranými študijnými pobytmi odborníkov z oblasti súdnictva na hľadanie vhodného modelu fungujúceho väzenského systému. Prvé konferencie na prerokovanie stavu väzenstva boli v Taliansku, v roku 1841 vo Florencii, v roku 1842 v Padove a v roku 1843 v Luccu.

Konferencie s medzinárodnou účasťou právnikov sa konali v roku 1846 vo Frankfurte a v roku 1847 v Bruseli. O tomto období môžeme hovoriť ako o začiatkoch medzinárodnej spolupráce vo väzenstve.

Na základe vyššie uvedených aktivít vznikla v roku 1860 v Taliansku aj jedna z prvých medzinárodných organizácií, Väzenské spoločenstvo, ktorá si dala za cieľ združiť odborníkov väzenstva.<sup>21</sup> Spoločnosti s rovnakým programom vznikali aj v iných krajinách, napr. v Nemecku, vo Švajčiarsku a v Severnej Amerike. Výsledkom činnosti väzenských spoločenstiev bolo založenie Medzinárodného výboru pre väzenstvo v roku 1872, ktorý zvolal v tom istom roku prvú medzinárodnú konferenciu o väzenstve. Medzinárodný výbor pre väzenstvo bol konferenciou schválený ako stály orgán s výkonným výborom, sekretariátom, prezidentom a jeho úlohou bolo pravidelne zvolávať medzinárodné kongresy o väzenstve. V uznesení sa prijalo, že kongresy sa budú konať pravidelne. Ďalšie kongresy sa konali v Štokholme v roku 1878, v Ríme v roku 1885, v Petrohrade v roku 1890, v Paríži v roku 1895, v Bruseli v roku 1900, v Budapešti

---

<sup>20</sup> PÁL, L. 1976. Výchova vo výkone trestu, Budapešť: Ekonomické a právne nakladateľstvo, 1976. In: Penologické zošity č. 3, MS SSR, Správa ZNV, Bratislava 1985, s. 25.

FÁBRY, A. a NOVÁK, I. 1995. Základy penológie. Bratislava: UK, 1995, s. 9.

<sup>21</sup> FÁBRY, A.: Penológia. Učebné texty Právnickej fakulty UK Bratislava: Právnická fakulta, 2000, s. 101.

v roku 1905, vo Washingtone v roku 1910, v Londýne v roku 1925, v Prahe v roku 1930 a v roku 1935 v Berlíne. V dôsledku I. a II. svetovej vojny sa kongresy nekonali v rokoch 1915, 1920, 1940 a 1945. Po II. svetovej vojne Medzinárodný výbor pre väzenstvo zanikol.

Kongresy mali mimoriadny význam pre ďalší vývoj väzenstva, ale aj trestného práva hmotného a procesného. Už na druhom kongrese v Ríme boli vytvorené tri sekcie, v ktorých boli prerokovávané otázky výkonu trestu, trestného zákonodarstva a právnych predpisov upravujúcich výkon trestu. Štvrtá sekcia bola vytvorená v roku 1895 v Paríži a riešila komplexne problematiku detí a mládeže.

K otázkam výchovy delikventných detí a mládeže bolo prijatých viacero uznesení, uvedieme iba niektoré z roku 1905 v Budapešti:

- a) pri zaobchádzaní sa musí prihliadať na pedagogické ciele,
- b) umiestnení majú byť v samostatnom ústave,
- c) je potrebné zaviesť „prepustenie na skúšku“.

K otázkam výchovy dospelých delikventov boli na kongresoch opakovane riešené otázky „vychovateľných a nevychovateľných“ delikventov a režim uzavretia osamote alebo stupňovitý režim. K „vychovateľnosti“ zaujal rozhodné stanovisko washingtonský kongres v roku 1910, keď uviedol, že :“Ani o jednom páchatel'ovi nemožno vyhlásiť, že je nenapraviteľný.“ Požiadavka prinavrátiť páchatel'a späť do spoločnosti je dôležitejšia ako jeho likvidácia. Pokiaľ kongresy do roka 1900 uprednostňovali systém samoväzby, kongres v Budapešti v roku 1905 po prvý krát uprednostnil stupňovitý režim. Zrejme pod vplyvom riešenia otázok klasifikácie odsúdených a diferenciacie výkonu trestu sa zmenil pôvodne odmietavý postoj na kompromisný. Napriek tomu sa diskutovalo o stupňovitom režime aj na ďalších kongresoch vo Washingtone, Londýne, Prahe a Berlíne. Progresívny režim bol jednoznačne prijatý až na kongrese v Berlíne v roku 1935.<sup>22</sup>

Uznesenia medzinárodných kongresov o väzenstve neboli záväzné pre zúčastnené krajiny. Mali odporúčajúci charakter, ale v skutočnosti ovplyvňovali výkon trestu odňatia slobody vo všetkých krajinách. V ich odporúčaní bolo

---

<sup>22</sup> PÁL, L. 1976. Výchova vo výkone trestu, Budapešť: Ekonomické a právne nakladateľstvo, 1976. In: Penologické zošity č. 3, MS SSR, Správa ZNV, Bratislava 1985, s. 51.

obsiahnuté poznanie teórie a praxe väčšiny väzenských systémov na aktuálne problémy väzenstva.

## **2. Organizácia spojených národov a väzenstvo**

Po II. svetovej vojne sa problematike väzenstva začala venovať Organizácia spojených národov. Sekretariát OSN prevzal v roku 1951 dokumenty Medzinárodného výboru pre väzenstvo a rezolúciou číslo 415 z 1. decembra 1950 rozhodol usporadúvať kongresy o väzenstve a trestnom práve na pôde OSN.<sup>23</sup>

Pod záštitou Hospodárskej a sociálnej rady OSN sa konali medzinárodné sympóziá o väzenstve v rokoch 1952 a 1954 v Ženeve.<sup>24</sup> V roku 1955 bol v Ženeve zorganizovaný I. kongres o prevencii zločinnosti a zaobchádzaní s väzňami. Na kongrese boli schválené Štandardné minimálne pravidlá pre zaobchádzanie s väznenými osobami. V druhej časti Štandardných minimálnych pravidiel, v pravidlách pre zvláštne kategórie, v kategórii odsúdených väzňov je okrem iného uvedená aj charakteristika otvoreného zariadenia. Štandardné minimálne pravidlá určujú zásady aj pre väzenský personál, ktorý by mal byť profesionálny, so štatútom štátneho úradníka a odborne pripravený. Do personálu by mal byť začlenený aj tím špecialistov, pozostávajúci zo psychológov, psychiatrov, sociálnych pracovníkov, učiteľov, lekárov a technických inštruktorov.

II. kongres OSN sa konal v roku 1960 v Londýne a vo vzťahu k väzenstvu boli na ňom prerokované otázky súvisiace s kriminalitou mladistvých a prácou vo väzenských zariadeniach. Príčiny a formy trestnej činnosti a úlohy prevencie trestnej činnosti mladistvých. V prevencii sa zdôraznil význam koordinácie preventívnych aktivít spoločenských organizácií. Práca sa považuje za dôležitý prostriedok výchovy a preto sa majú v práci uplatňovať výchovné ciele.

III. kongres OSN sa konal v roku 1965 v Štokholme a bol zameraný na vzťah sociálneho vývoja v spoločnosti a jej vplyvu na vývoj kriminality. Prerokovali sa súvislosti medzi rodinnou situáciou odsúdených, výchovou vo výkone trestu

---

<sup>23</sup> FÁBRY, A. 2000. Penológia. Učebné texty Právnickej fakulty UK Bratislava: PF UK, 2000. s. 105. ISBN 80-7160-140-3.

<sup>24</sup> PÁL, L. 1976. Výchova vo výkone trestu, Budapešť: Ekonomické a právne nakladateľstvo, 1976. In: Penologické zošity č. 3, MS SSR, Správa ZNV, Bratislava 1985, s. 54-55.

odňatia slobody a umiestňovaním odsúdených do spoločnosti po výkone trestu. Kritizovaná bola úroveň väzenia ako ústavu na výkon trestu. Bolo prijaté stanovisko, že tradičný ústav na výkon trestu predstavuje prísny typ režimu, v ktorom by mali vykonávať trest iba páchatelia závažných trestných činov. Od tejto skupiny sa musia odlíšiť odsúdení za menej závažné trestné činy a umiestniť do takého typu ústavu, v ktorom sa uplatňujú intenzívne výchovné vplyvy a možnosťou pohybu sa približujú podmienkam života na slobode.

Kritizovaná bola klasifikácia odsúdených do skupín a nerešpektovanie individualizácie v zaobchádzaní s odsúdenými v ústavoch na výkon trestu a odporúčaný bol taký spôsob výkonu trestu, ktorý bol na I. kongrese OSN v Ženeve v druhej časti Štandardných minimálnych pravidiel pre zaobchádzanie s väzňami charakterizovaný ako otvorený ústav.<sup>25</sup>

Kongresy OSN sú organizované v päťročných intervaloch. Vo vzťahu k väzenstvu boli riešené otázky nových resocializačných programov zaobchádzania s odsúdenými na IV. kongrese OSN v roku 1970 v Kyote. Ďalšie deklarácie týkajúce sa postavenia väzňov a ich sociálnej integrácie na VII. kongrese v roku 1985 v Miláne a dohoda o dohľade nad osobami podmienenečne prepustenými z výkonu trestu odňatia slobody na VIII. kongrese v roku 1995 v Káhire.

Medzinárodné kongresy organizované Hospodárskou a sociálnou radou OSN riešia problematiku väzenstva kritickejšie a v širšom kontexte, nielen trestného práva, ale aj iných vedných disciplín. Tým je vytvorený väčší priestor na oboznamovanie sa s novými trendmi v penologickej a penitenciárnej oblasti.

### **3. Rada Európy a väzenstvo**

Problematike väzenstva sa venuje aj Rada Európy, jej orgán Európsky výbor pre trestné otázky a Výbor pre spoluprácu vo väzenskej oblasti. Výbor ministrov členských štátov Rady Európy prijal na 404. zasadnutí delegátov ministrov 12. februára 1987 *Odporúčanie číslo R/87/3 o Európskych väzenských pravidlách*.<sup>26</sup>

---

<sup>25</sup> PÁL, L. 1976. *Výchova vo výkone trestu*, Budapešť: Ekonomické a právne nakladateľstvo, 1976. In: *Penologické zošity č. 3*, MS SSR, Správa ZNV, Bratislava 1985, s. 57.

<sup>26</sup> *Evropská vězenská pravidla*. Doporučení Rady Evropy č. R (87) 3 Výboru ministrů členským státům

Dokument má východiskové kritériá v Štandardných minimálnych pravidlách pre zaobchádzanie s väzňami prijatými OSN v roku 1955, ktoré sú rozpracované na podmienky väzenstva v Európe.

Základnými princípmi je rešpektovanie takých sociálnych podmienok výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody, aby bola dodržiavaná úcta k dôstojnosti človeka, nestranné aplikovanie týchto pravidiel s vylúčením diskriminácie na základe rasy, pohlavia, jazyka, či politického alebo náboženského presvedčenia. Zaobchádzanie má smerovať k reintegrácii do spoločnosti. Pravidlá musia byť dostupné všetkým väzňom a pracovníkom väzenskej služby.

Výbor ministrov členských štátov Rady Európy prijal na 952. stretnutí zástupcov ministrov 11. januára 2006 *Odporúčanie R (2006) 2 o Európskych väzenských pravidlách*, ktorým sa podstatne reviduje a aktualizuje *Odporúčanie č. R (87) 3 Výboru ministrov o Európskych väzenských pravidlách*, aby sa odzrkadľovali vývinové trendy v trestnej politike, v praxi ukladania trestov a vo vedení väzenských zariadení v Európe. *Odporúčanie R (2006) 2* nahrádza *Odporúčanie č. R (87) 3 Výboru ministrov o Európskych väzenských pravidlách* a členské štáty sa majú podľa neho riadiť vo svojom zákonodarstve, stratégiách a praxi.

Revidovaná a aktualizovaná úprava Európskych väzenských pravidiel vychádza zo skorších väzenských štandardov a hodnôt Európskeho dohovoru o ľudských právach. Vývojové zmeny v spoločnosti, v trestnej politike, postupoch pri výkone trestu a vo výskume, spolu s pristúpením nových štátov do Rady Európy zmenili kontext riadenia väzenstva a zaobchádzanie s väzňami.

Základnými faktormi tohto vývoja sú rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva, ktoré aplikujú európsky Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd na ochranu základných práv väzňov a normy pre zaobchádzanie s väzňami, ktoré stanovil Európsky výbor na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania.

Revidované a aktualizované Európske väzenské pravidlá sa majú aplikovať podľa základných princípov. Princípy sú súčasťou pravidiel, preto majú väzenské služby použiť všetky pravidlá, ktorých je 108, podľa týchto princípov:<sup>27</sup>

- a) „so všetkými osobami, ktoré sú zbavené slobody, sa má zaobchádzať tak, aby sa rešpektovali ich ľudské práva“, z princípu vyplýva zásadná zmena statusu osoby pri uplatnení inštitútu odňatia slobody, v ktorom je dôležité dodržiavanie ľudských práv,
- b) „osobám zbaveným slobody zostávajú zachované všetky práva, ktoré im nie sú zákonne odobraté rozhodnutím o odsúdení alebo o ich vzatí do väzby“, z princípu vyplýva, že akékoľvek ďalšie obmedzenia majú byť uvedené v zákone a aplikované iba vtedy, ak to vyžaduje poriadok, bezpečnosť a ochrana vo väzenstve,
- c) „proti osobám zbaveným slobody sa má uplatňovať čo najmenej obmedzení, nevyhnutných a primeraných zákonnému cieľu, pre ktoré boli uložené“, pravidlo rešpektuje princíp proporcionality, ktorým sa riadia všetky obmedzenia,
- d) „väzenské podmienky, ktoré porušujú ľudské práva väzňov, neospravedlňuje nedostatok prostriedkov“, pravidlo vychádza z reálneho statusu niektorých jednotlivcov alebo skupín spoločnosti, ktorí majú výhrady k väzňom, ktorých kvalita života vo väzenskom zariadení je vyššia ako ich v občianskej spoločnosti, napríklad bezdomovci alebo iné sociálne skupiny,
- e) „život vo väzení sa má čo najviac približovať pozitívnym aspektom života spoločnosti“, pravidlo vychádza z princípu normalizácie,
- f) „každé uväznenie má byť vedené tak, aby uľahčili reintegráciu osôb, ktoré boli zbavené slobody, do slobodnej spoločnosti“, pravidlo uznáva, že odsúdení sa musia vrátiť do spoločnosti fyzicky a mentálne zdraví, mali by pracovať a sústavne sa vzdelávať a minimalizovať škodlivé vplyvy, osobitne u dlhodobých trestov,

---

<sup>27</sup> Evropská vězenská pravidla. Doporučení Rec (2006) 2 Výboru ministrů členským státům Rady Evropy k Evropským vězenským pravidlům. Vězenská služba České republiky. Příloha časopisu České vězení číslo 1/2006.ISSN 1213-9297.

- g) „spolupráca s externými sociálnymi službami a pokiaľ možno i zainteresovanosť občianskej spoločnosti do väzenského života sa má podporovať“, pravidlo zdôrazňuje význam vonkajších sociálnych služieb pri reintegrácii odsúdeného, za úzkej spolupráce väzenského systému,
- h) „väzenský personál vykonáva dôležitú verejnú službu a jeho prijímanie, vzdelávanie a podmienky práce mu majú umožňovať zachovávať vysoké štandardy v starostlivosti o väzňov“, pravidlo zdôrazňuje význam väzenského personálu situovaním do centra zaobchádzania a primeraným spoločenským ohodnotením,
- i) „všetky väznice sa majú podrobovať pravidelnej štátnej kontrole a nezávislému monitoringu“, pravidlo zdôrazňuje nevyhnutnosť kontroly a monitorovania pri zaobchádzaní na základný princíp.

Podľa pravidla 108 sa Európske väzenské pravidlá majú pravidelne aktualizovať. Väzenská prax je napriek svojej špecifickosti relatívne dynamickou oblasťou spoločenskej praxe a je potrebné, aby sa zmeny potvrdené vedeckým výskumom zapracovali do Európskych väzenských pravidiel formou aktualizácie.

Rada Európy má významný podiel na zmene podmienok výkonu trestu v krajinách východnej Európy po roku 1990. Väzenské systémy v týchto krajinách sa postupne transformujú na systémy humánne a demokratické. Nie je to iba výsledkom legislatívnej činnosti vydaním a aktualizovaním Európskych väzenských pravidiel a činnosti Európskeho výboru na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania pri vykonávaní návštev väzenských zariadení a spracovávaní správ o stave a úrovni zaobchádzania s väzňami.

Je to výsledkom komplexného a koordinovaného prístupu organizovaním konferencií riaditeľov väzenských služieb, odborných konferencií a seminárov z jednotlivých oblastí penitenciárnej problematiky, tematických zamestnaní a výmenných stáží v jednotlivých krajinách.

### T 3 – Penológia ako vedná disciplína a jej vzťah k iným súvisiacim vedným odborom

#### 1. Penológia ako vedná disciplína.

Jednou z vedúcich osobností, ktorým patrí významné miesto na vzniku penológie je John Howard, šerif grófstva Bedford v Anglicku, ktorý preskúmal podmienky vo väzenských zariadeniach v Anglicku a v niektorých krajinách Európy a výsledky zhrnul v diele *„O anglických a zahraničných väzeniach a žalároch.“*<sup>28</sup> Dielo bolo vydané v Londýne v roku 1777 a je považované za jednu z prvých odborných kníh v oblasti väzenstva.

Cesare Beccaria, taliansky mysliteľ a kriminológ vo svojom diele *„O zločinnosti a jej trestaní“* kritizoval feudálny právny systém používaním trestu smrti a telesných trestov a odporučil zavedenie nových foriem. Tým otvoril priestor na trest odňatia slobody. Jeho princípy boli realizované už v počiatkoch francúzskej revolúcie v roku 1789 a odrazili sa aj v Napoleonovom trestnom kódexe - Code penal z roka 1810, v ktorom trest odňatia slobody bol jeden z jeho pilierov.<sup>29</sup>

Uvedenými prácami sa mohli rozvíjať myšlienky v osvietenskom hnutí, novom svetonázore intelektuálnych predstaviteľov 18. storočia a najmä u abolicionistov, ktorí si okrem iného vytýčili za cieľ zrušenie trestu smrti.

Veda o väzenstve sa vo svojom počiatku zaoberala iba výkonom trestu odňatia slobody a niektorými podmienkami na fungovanie väzenstva, napríklad riadením väznic, účelovou architektúrou objektov, zamestnávaním väzňov a najmä systémom režimov. Táto veda sa nazývala *penitenciárnou vedou*. Pojmom penitenciárny sa zdôrazňuje obsah činnosti, ktorý nevyjadruje represívny prístup, ale nápravu, prevýchovu a resocializáciu.<sup>30</sup>

S narastaním prevýchovnej funkcie trestu a zvýšenia účinnosti trestu vznikala požiadavka na uplatňovanie nových poznatkov aj z neprávnych vedných disciplín.

<sup>28</sup> PÁL, L. 1976. *Výchova vo výkone trestu*, Budapešť: Ekonomické a právne nakladateľstvo, 1976. In: Penologické zošity č. 3, MS SSR, Správa ZNV, Bratislava 1985, s. 25.

<sup>29</sup> PÁL, L. 1976. *Výchova vo výkone trestu*, Budapešť: Ekonomické a právne nakladateľstvo, 1976. In: Penologické zošity č. 3b, MS SSR, Správa ZNV, Bratislava 1985, s. 41.

<sup>30</sup> MAŘÁDEK, V. *Lexikon klíčových pojmu z penologie*, 2000, Opava, s. 31.

Po prvý krát nazval vedu o treste penológiou americký odborník na väzenstvo Lieber.

Nové vedné odvetvie sa nemôže stotožňovať s trestným právom, pretože bolo zamerané skôr na skúmanie filozofických, etických, pedagogických a sociologických súvislostí trestu. Na jeho výkon, účinnosť a ich vzájomných súvislostí. Penológia sa začala prednášať ako samostatný vedný odbor na osobitnej katedre v Ríme v roku 1882.<sup>31</sup>

Poňatie penológie nie je jednotné. Skupina autorov ju považuje za súčasť kriminológie, ďalšia ju chápe ako samostatný vedný odbor vedľa kriminológie a vedy o trestnom práve a iná skupina autorov ju chápe ako jednu zo špeciálnych pedagogík, a to pedagogiku kriminálnu alebo penitenciárnu.

Podľa Mařádka<sup>32</sup> sa penológia chápe ako „samostatný vedný odbor interdisciplinárneho charakteru, ktorý sa pri výstavbe svojho predmetu opiera o vedy o trestnom práve, o kriminológiu a o penitenciárne disciplíny, ako je predovšetkým penitenciárna psychológia, právo, sociológia, pedagogika a psychiatria.“

Podľa Svobodu<sup>33</sup> je penológia charakterizovaná ako veda o výkone trestu a jeho metódach a účinkoch, najmä o treste odňatia slobody v podmienkach väzenstva, ktorá sa zaoberá trestom zo sociologického hľadiska, ako napr. čo najvhodnejšie zaobchádzať s odsúdenými, s organizáciou väzenstva, ako aj s výkonom iných trestov, vrátane ochranného liečenia vykonávaného počas výkonu trestu odňatia slobody.

Černíková a Sedláček vymedzujú penológiu v užšom a širšom zmysle. V užšom zmysle ju chápu ako: „vedu o výkone trestu a ochranných opatreniach a ich účinkoch“. V širšom zmysle ju vymedzujú ako: „vedu o výkone trestu a ochranných opatreniach a alternatívnych spôsoboch riešenia trestných vecí a ich účinkoch.“<sup>34</sup>

<sup>31</sup> FÁBRY, A. a NOVÁK, I. 1995. Základy penológie, UK, 1995 s. 8 a 9.

<sup>32</sup> MAŘÁDEK, V. Lexikon klíčových pojmu z penologie, 2000, Opava, s. 37.

<sup>33</sup> SVOBODA, J. et al.: Slovník slovenského práva. I. vydanie. Žilina 2000, 860 s.

<sup>34</sup> ČERNÍKOVÁ, V. a SEDLÁČEK, V. Základy penologie pro policisty, Praha: Policejní akademie České republiky, 2002, 2002. 148 s. ISBN 80-7251-104-1.r.v. 2002) s. 7.

Fábry definuje penológiu, vedu o treste ako: „komplexnú vednú disciplínu o filozofických, sociálnych, etických, psychologických, pedagogických, technických i medicínskych súvislostiach trestov a ochranných opatrení a ich výkonu a účinnosti.“<sup>35</sup>

O penitenciárnej vede konštatuje, že to je tá súčasť penológie, ktorá z komplexného interdisciplinárneho hľadiska skúma neprávne súvislosti trestu odňatia slobody, jeho výkonu a účinnosti.

Pokiaľ predmetom penitenciárnej vedy je len výkon trestu odňatia slobody, jeho výkon a účinnosť, predmetom penológie je výkon trestu a ochranných opatrení, ktorých problematiku nemôže vysvetliť iba jedna vedná disciplína, ale jej skúmanie vyžaduje interdisciplinárny prístup. Takúto definíciu penológie a penitenciárnej vedy považujeme za najvýstižnejšiu.

## **2. Vzťah penológie k trestnému právu a kriminológii.**

### **2.1. Trestné právo a penológia**

Trestné právo je súčasťou slovenského právneho poriadku a má zabezpečiť ochranu ľudských práv a slobôd, ako aj ďalších hodnôt vyplývajúcich z Listiny základných ľudských práv a slobôd a z Ústavy Slovenskej republiky prostriedkami trestného práva.

Trestné právo hmotné chráni významné spoločenské vzťahy pred protiprávnym konaním tým, že určuje čo je trestný čin, stanovuje podmienku trestnej zodpovednosti i beztrestnosti, druhy sankcií, spôsob ich ukladania a výkonu.<sup>36</sup>

Trestné právo procesné upravuje postup orgánov činných v trestnom konaní a súdov, ako aj ďalších zúčastnených osôb pri zisťovaní trestných činov, pri rozhodovaní o nich, pri výkone týchto rozhodnutí a pri objasňovaní príčin trestnej činnosti, ako aj úpravu ich práv a povinností. Cieľom postupu je, aby trestné činy boli náležite zistené a páchatelia spravodlivo potrestaní podľa zákona.<sup>37</sup>

---

<sup>35</sup> FÁBRY, A. Penológia. Učebné texty Právnickej fakulty UK. Bratislava: Právnická fakulta UK, 2000. 408 s. ISBN 80-7160-140-3.) s. 86-87.

<sup>36</sup> IVOR, J. a ZÁHORA, J. 2005. Základy rekodifikovaného trestného práva. Bratislava: APZ 2005. s.9

<sup>37</sup> IVOR, J. a ZÁHORA, J. 2005. Základy rekodifikovaného trestného práva. Bratislava: APZ 2005. s.81.

Z uvedeného vyplýva, že základným pojmom vedy trestného práva je trest, resp. jeho výkon. Preto veda trestného práva skúma aj právne podmienky výkonu trestných sankcií. Ak vychádzame z trestu odňatia slobody, pri ktorom vzniká množstvo iných vzťahov v procese zaobchádzania tak je zrejmé, že veda trestného práva nemá prostriedky a metódy na objasnenie všetkých súvislostí výkonu tohto trestu. Základné vzťahy sú upravené predpismi trestného práva hmotného a procesného a o výkone väzby a výkone trestu odňatia slobody, ale ďalšie, tzv. neprávne vzťahy vznikajúce pri zaobchádzaní, napr. špeciálne výchovné alebo terapeutické metódy pri výkone ochranného liečenia nemožno skúmať metódami vedy trestného práva.

Predmet skúmania trestného práva a penológie nie je totožný. Pokiaľ veda trestného práva skúma právne súvislosti trestnoprávných sankcií, osobitne výkonu trestu odňatia slobody, predmetom penológie sú neprávne súvislosti trestov a ochranných opatrení, ich výkonu a účinnosti.

Záujem spoločnosti na jej ochrane pred páchatelmi trestnej činnosti, ich resocializácii a reintegrácii je spoločný. Preto existuje veľmi úzky vzťah vzájomného ovplyvňovania sa vedy trestného práva a penológie. Ak sa zmení systém trestov ich rozšírením alebo zúžením alebo alternatívou k niektorému, ovplyvní to aj vývoj penológie. Úlohou penológie je zabezpečiť jej výkon, riešiť novo vznikajúce vzťahy k iným trestným sankciám a dosiahnuť želanú úroveň účinnosti.

Ak sa zistí neúčinnosť niektorej sankcie, penológia môže po zistení príčin a podmienok odporúčať riešenie prostredníctvom trestného práva, napríklad zmenou právneho predpisu. Príkladom môže byť z minulosti ukladanie trestov odňatia slobody v trvaní dvoch až šiestich týždňov. Proces resocializácie sa ani nezačal a výkon trestu vyvolal všetky negatívne dôsledky odsúdenému, jeho rodine a spoločnosti. Preto zmena právneho predpisu v ukladaní krátkodobých trestov bola správnym riešením. Aj zmena trestnej politiky zavedením alternatívnych trestov k trestu odňatia slobody môže byť jedným z podnetov penologickej praxe.

Nie každá legislatívna zmena je prínosom pre spoločnosť a penológiu. Poučením z nedávnej minulosti môže byť Rozhodnutie prezidenta Československej socialistickej republiky o amnestii z 1. januára 1990. Jej rozsah, nepripravenosť a jednorazová účinnosť viedli k narušeniu základných funkcií trestného práva, a to ochrannej, preventívnej a represívnej a narušeniu účelu trestu odňatia slobody.

Nepripravenosť amnestie potvrdzuje štatistika vývoja kriminality v rokoch 1990 až 1993, keď medziročný nárast trestnej činnosti bol v roku 1990 + 50,6 %, v roku 1991 + 26,1 %, v roku 1992 + 19,1 % a v roku 1993 + 39,0 %. Pokiaľ v roku 1989 bol počet registrovaných trestných činov 46 398, v roku 1993 bol 146 125 trestných činov.<sup>38</sup>

Vyššie uvedené rozhodnutie prezidenta republiky viedlo k narušeniu systému hodnôt v stanovenom režime najmä u odsúdených zaradených do III. nápravnovýchovej skupiny, nefunkčnosti vnútornej diferenciácie a jej vyústením do neakceptovania právnych predpisov upravujúcich výkon trestu odňatia slobody a k vzbure odsúdených v Nápravnovýchovom ústave Leopoldov od 28. februára 1990 do 28. marca 1990.

Vzájomné ovplyvňovanie vedy trestného práva a penológie vedie k zefektívneniu účelu výkonu trestu a zvyšovaniu účinnosti prevencie kriminality. Jedným z prostriedkov na zvýšenie efektívnosti sankcií a ochranných opatrení môže byť aplikovaný penologický výskum.<sup>39</sup>

## **2.2. Kriminológia a penológia**

V Európe vznikali v 18. storočí nové pohľady na kriminalitu a jej zamedzovanie. Na zmenu názorov malo vplyv aj dielo „O zločinoch a trestoch“ talianskeho právnika a kriminológa Cesare Beccaria a dielo „Stav väzníc

---

<sup>38</sup> Kolektív autorov katedry kriminológie. 2003. Kriminológia – všeobecná časť, 1. diel, APZ Bratislava, 2003, s. 61.

<sup>39</sup> LOBODÁŠ, O.: Penologický výskum v Zbore väzenskej a justičnej stráže – zameranie, ciele, úlohy. In: Zborník referátov z medzinárodnej konferencie APZ, Význam kriminologického skúmania a jeho využitie pre trestno-právnu prax, Bratislava, 2005, s. 26-29.

v Anglicku a Walese“ Angličana Johna Howarda z roka 1777.<sup>40</sup> Títo vedci svojimi prácami podnietili aj vznik ďalšej vednej disciplíny, penológie.

Penológia mala od počiatku svojho vzniku vzťah ku kriminológii. Názory na vznik penológie sú rôzne, ale prevládajúci je, že penológia sa začala vyvíjať v lone kriminológie. Správnosť tohto názoru potvrdzuje aj švajčiarsky penitenciárny pedagóg a kriminológ Johan Heinrich Pestalozzi (1746-1827), ktorý v praxi aplikoval vzájomný a úzky rozvoj kriminológie a penitenciárnej pedagogiky. Založil tri ústavy, jeden pre deti ohrozené mravným úpadkom, druhý pre mladistvých previnilcov a tretí pre dospelých. Skúmanie príčin zločinnosti v uvedených skupinách bolo jednou z jeho základných pedagogických metód, bez ktorej nemohol rozvíjať ďalšie a pokračoval aj po ich prepustení z výkonu trestu. Myšlienky, že výchova zločincov a sociálna pomoc predstavujú pevnú jednotu, je rovnako významná pre penológiu a kriminológiu.<sup>41</sup>

Kriminológia je podľa Novotného a Zapletala veda o kriminalite (zločinnosti), o jej páchatel'och a obetiach a o jej kontrole.<sup>42</sup>

Madliak vymedzuje kriminológiu ako vedu o osobnosti páchatel'a a o zločinnosti, jej stave, štruktúre, dynamike a úrovni, o príčinách a podmienkach, ktoré zločinnosť spôsobujú, o jej prognózovaní, ako aj spôsoboch a prostriedkoch predchádzania zločinnosti.<sup>43</sup> V jeho definícii sú okrem etiológie a fenomenológie obsiahnuté otázky osobnosti a prognózovania a presnejšie vyjadruje vzťah k penológii.

Kriminológia skúma kriminalitu ako sociálno-patologický fenomén a používa metódy empirických vied. Pri jej poznávaní je potrebné docieľiť integráciu hľadísk jednotlivých vedných odborov, najmä trestného práva, ktoré skúma trestný čin ako trestno právny jav a používa juristické metódy, metódy

---

<sup>40</sup> Kolektív autorov katedry kriminológie APZ. 2003. Kriminológia – všeobecná časť 1. diel, Bratislava: A PZ, 2003, s.9.

<sup>41</sup> PÁL, L. 1976. Výchova vo výkone trestu, Budapešť: Ekonomické a právne nakladateľstvo, 1976. In: Penologické zošity č. 3b, MS SSR, Správa ZNV, Bratislava 1985, s. 9-13.

<sup>42</sup> Kolektív autorov katedry kriminológie APZ. 2003. Kriminológia – všeobecná časť 1. diel, Bratislava: A PZ, 2003, s.9.

<sup>43</sup> Kolektív autorov katedry kriminológie APZ. 2003. Kriminológia – všeobecná časť 1. diel, Bratislava: A PZ, 2003, s.9.

kriminalistiky a metódy a prostriedky zisťovania kriminalisticky relevantných skutočností.

Penológia sa zaoberá konkrétnym páchatel'om trestnej činnosti. Skúmaním jeho osobnosti zisťuje príčiny a podmienky, ktoré viedli k spáchaniu trestnej činnosti a najmä hľadá najvhodnejšie metódy, formy a prostriedky pôsobenia po dobu výkonu trestu odňatia slobody. Tým sa uplatňuje terciárna prevencia v rámci kriminálnej prevencie, resp. kriminálnej profylaxie a napĺňa cieľ zaobchádzania resocializáciou páchatel'a a jeho reintegráciou do spoločnosti, čo je úlohou penológie.

Realizovaním programu zaobchádzania, na ktorom sa podieľajú ďalšie penitenciárne disciplíny, zabezpečuje penológia aj všeobecnú prevenciu.

Priestor na zvýšenie efektívnosti kontroly kriminality páchatel'ov trestnej činnosti vo výkone trestu odňatia slobody je okrem iného aj realizovaním kriminologického a penologického výskumu napríklad aj do oblasti ochranných opatrení, ktoré sa vykonávajú počas výkonu trestu (protialkoholické, protitoxikomanické, sexuologické, psychiatrické a patologického hráčstva).<sup>44</sup>

Penológia sa zaoberá aj trestami nespojenými s trestom odňatia slobody a poznanie ich účinnosti je dôležité pri reálnych cieľoch kontroly kriminality kriminologickou prevenciou.

### **3. Vzťah penológie k iným vedným odborom**

Ak vychádzame z definície penológie,<sup>45</sup> že je vednou disciplínou, ktorá komplexne skúma filozofické, etické, sociálne, psychologické, pedagogické, medicínske, architektonické a technické súvislosti trestov a ochranných opatrení, ich výkonu a účinnosti, tak je zrejmé, že uvedené súvislosti je možné riešiť iba na základe uvedených disciplín. Uvedieme niektoré z oblasti penitenciárnej praxe.

---

<sup>44</sup> LOBODÁŠ, O.: Penologický výskum v Zbore väzenskej a justičnej stráže – zameranie, ciele, úlohy. In: Zborník referátov z medzinárodnej konferencie APZ, Význam kriminologického skúmania a jeho využitie pre trestno-právnu prax, Bratislava, 2005, s. 26-29.

<sup>45</sup> FÁBRY, A.: Penológia. Učebné texty Právnickej fakulty UK Bratislava: Právnická fakulta, 2000, s. 86-87.

Penitenciárne disciplíny sa podieľajú na plnení cieľov a funkcií trestu odňatia slobody a súčasne umožňujú získať spätnú väzbu na dosahovanú úroveň a prijímať ďalšie kroky na skvalitnenie činnosti alebo zavedenia zmeny.

### **3.1. Vzťah penológie k pedagogike**

Pedagogika sa považuje za jednu z najuniverzálnejších vedných disciplín. Vyplýva to zo širokej a mnohostrannej podmienenosti výchovného javu. Jednotlivé komponenty výchovného procesu zasahujú do oblasti vied o človeku a spoločnosti.

Výchova je základný pojem pedagogickej teórie, ako aj pedagogickej činnosti, ktorá je zameraná na formovanie osobnosti. Vzhľadom na mnohostrannosť a zložitosť vzťahov jednotlivých výchovných cieľov nemáme definíciu, ktorá by sa všeobecne prijímala.<sup>46</sup>

Predmetom penitenciárnej pedagogiky je výchovné pôsobenie na odsúdených a na osoby v ochrannej výchove, ale aj po prepustení po celú dobu reintegrácie do spoločnosti. Subjektom penitenciárnej pedagogiky je personál, ktorý sa podieľa na činnosti príslušného zariadenia a svojou pôsobnosťou plní úlohy zaobchádzania alebo starostlivosti aj v postpenitenciárnom procese, t. j. súdy, prokuratúra, polícia a ďalšie inštitúcie z oblasti štátnej a verejnej správy, alebo charitatívne a dobrovoľné organizácie.

Penitenciárna pedagogika je pedagogickou disciplínou patriacou do systému špeciálnej pedagogiky ako jej významná časť. Preto je potrebná špeciálno-pedagogická diagnostika a na základe jej poznatkov určiť postup pri vzdelávaní alebo výchove a určiť metódy špeciálnej pedagogiky na zaobchádzanie. Metóda kompenzácie, reedukácie, rehabilitácie a resocializácie je prispôbená druhu a stupňu postihnutia alebo zvláštnostiam vychovávaných.

Penitenciárna pedagogika sa zaoberá výchovou a vzdelávaním odsúdených v špecifických podmienkach výkonu trestu odňatia slobody, ktorých veková štruktúra je rôznorodá. Preto sa viaže k andragogike. Pri práci s mentálne postihnutými využíva poznatky psychopédie.

---

<sup>46</sup> ONDICOVÁ, M.: Penitenciárna pedagogika I. časť. Bratislava: APZ, 2004, s. 9. In: KAČÁNI, V.: Úvod do pedagogiky, Bratislava: SPN, 1974, s. 51.

Cieľom penitenciárnej pedagogiky je resocializácia a reintegrácia odsúdeného do spoločnosti.<sup>47</sup> Špecifický cieľ je odstránenie nežiaducich foriem správania a rozvoj osobnosti v súlade s jeho návratom do spoločnosti. Prostriedkami výchovy sú všetky javy, skutočnosti a podmienky, ktoré napomáhajú realizácii výchovnej činnosti. Základnými prostriedkami sú individuálne a skupinové zaobchádzanie, zamestnávanie, kultúrno-osvetová práca a ustanovený poriadok a disciplína. Prostriedky realizované primeranými a podľa možnosti účinnými metódami a formami v špecifických podmienkach výkonu trestu.

### **3.2. Vzťah penológie k psychológii**

Sústavným narastaním psychologických poznatkov nastala aj postupná diferenciacia psychologických vied a boli vyčleňované psychologické disciplíny aj v oblasti forenznej psychológie.

Penitenciárna psychológia je odvetvie špeciálne aplikovanej psychológie, ktorá využíva psychologické metódy a prostriedky, ako aj poznatky o psychike obvinených a odsúdených pri riešení aktuálnych problémov penitenciárneho zaobchádzania vo výkone väzby alebo výkone trestu odňatia slobody, ochrannej výchovy a ochranného liečenia.

Čepelák<sup>48</sup> chápe penitenciárnu psychológiu ako: “odbor aplikovanej psychológie, skúmajúci psychické javy spojené s uplatnením trestu odňatia slobody a psychickými procesmi, na ktorých spočíva náprava uväznených páchatel'ov trestných činov“. Autor situuje penitenciárnu psychológiu iba do podmienok výkonu trestu odňatia slobody. Pri resocializácii je cieľom taká zmena psychiky a správania páchatel'ov trestných činov, ktorá má zaistiť ich sociálne užitočné zaradenie do spoločnosti a kladný vzťah k ich morálnym a právnym normám. Predmetom penitenciárnej psychológie sú osoby vo výkone trestu a osoby, ktoré výkon trestu zaistujú, pretože ide o vzájomný vzťah subjektu na objekt pôsobenia.

---

<sup>47</sup> BALKO, E., FÖLDEŠI, D.: Penitenciárna pedagogika, II. časť. Bratislava, APZ v Bratislave, 2004. s. 28- 29.

<sup>48</sup> NOVÁK, I. a MAMOJKOVÁ, E.: Základy penológie. Bratislava: APZ Bratislava, 2006, s. 17

Penitenciárna psychológia ako aplikovaná psychologická veda patrí do skupiny forezných psychologických disciplín a možno ju podľa Netíka<sup>49</sup> zaradiť do foreznej alebo súdnej psychológie. Podľa aplikácie práva možno forezné disciplíny členiť na psychológiu kriminalistickú (zameriava sa na osobnosť obvineného, svedka, profilovanie neznámeho páchatel'a a pod), súdnu, penitenciárnu, postpenitenciárnu (skúma osobnosť po výkone trestu, jeho adaptáciu na život) a psychológiu kriminologickú, ktorá sa zaoberá prevenciou trestnej činnosti, viktimológiou a pod.

Penitenciárna psychológia nevyhnutne musí spolupracovať aj s inými psychologickými vedami, napríklad so všeobecnou psychológiou, psychopatológiou, klinickou psychológiou, psychológiou pedagogickou a sociálnou psychológiou.

Kopp<sup>50</sup> charakterizuje penitenciárnu psychológiu ako: "odbor aplikovanej psychológie, ktorá skúma psychické javy spojené s problematikou osôb, u ktorých boli použité opatrenia obmedzujúce osobnú slobodu". Vo vymedzenej definícii je predmetom pôsobnosti aj problematika osôb vo výkone väzby. Ide o širšie chápanú definíciu, podľa ktorej je penitenciárna psychológia uplatňovaná v podmienkach výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody.

Medzi úlohy penitenciárnej psychológie autor zaraďuje nasledovné činnosti:

- a) aplikáciu poznatkov základných a špeciálnych psychologických disciplín pri riešení problematiky resocializácie odsúdených a sústred'ovanie poznatkov pri riešení tejto problematiky,
- b) psychodiagnostická činnosť na vypracovávanie psychologických klasifikácií odsúdených za účelom diferencovaného prístupu k nim a adekvátneho zaobchádzania a stanovenie prognózy ich vývoja,
- c) psychokorektívna funkcia súvisiaca s uplatňovaním nových metód a prostriedkov zaobchádzania individuálnou alebo skupinovou psychoterapiou, sociálnym výcvikom a pod,
- d) psychologická intervencia u odsúdených,

<sup>49</sup> KOPP, P. et al.: Penitenciárna psychológia. Vydanie prvé. Bratislava: APZ Bratislava, 2004, s. 8.

<sup>50</sup> KOPP, P. et al.: Penitenciárna psychológia. Vydanie prvé. Bratislava: APZ Bratislava, 2004, s. 17.

- e) riešenie psychologickkej problematiky osôb vo vyšetrovacej väzbe,
- f) výskumná činnosť.

Penitenciárna psychológia realizuje dôležité odborné postupy činnosti vo vzťahu k väzenskému personálu vykonávaním psychologických vyšetrení, vzdelávacími aktivitami a pod.<sup>51</sup>

### 3.3. Vzťah penológie k medicíne

Medicína v penitenciárnej praxi zabezpečuje zdravotnícku starostlivosť o obvinených a odsúdených v ústavoch na výkon väzby, ústavoch na výkon trestu odňatia slobody a v nemocnici pre obvinených a odsúdených. Hlavnou úlohou penitenciárnej medicíny je poskytovanie preventívnej a liečebnej starostlivosti väzneným osobám, ale aj väzenskému personálu.

Súčasťou penitenciárnej medicíny je aj penitenciárna psychiatria. Vo výkone väzby a výkone trestu sú osoby, ktoré sú liečené aj na duševné choroby. Ohrablo<sup>52</sup> uvádza, že najfrekvencovanejšie sú diagnostikované duševné poruchy psychotické, abuzéri alebo závislí na návykových látkach, neurotické poruchy a poruchy vyvolané stresom, poruchy intelektu a poruchy osobnosti. Lekári a klinickí psychológovia sa zhodujú v názore, že už samotný pobyt vo väzenskom zariadení a jeho prostredie je významným etiopatologickým faktorom pre vznik duševných porúch. Duševné poruchy sú sprevádzané porušovaním poriadku a disciplíny, zhoršovaním interpersonálnych vzťahov, poškodzovaním si vlastného zdravia, tzv. automutilácie, vyžadovanie si lekárskeho vyšetrenia s cieľom získania liekov a pod.

Penitenciárny psychiater Ohrablo uvádza, že názor na základné úlohy penitenciárnej psychiatrie majú rovnaký aj zahraniční autori Cohen a Dvoskin,<sup>53</sup> za ktoré považujú zmiernenie dôsledkov psychiatrických chorôb, ktoré neumožňujú väzňom plne sa zúčastňovať na výchovných procesoch, zmiernenie extrémneho

<sup>51</sup> ROZKAZ GR ZVJS číslo 61/2008 o psychologickkej činnosti v ZVJS.

<sup>52</sup> OHRABLO, M. Väzenstvo a psychiatria. In.: Lekárske dni ZVJS o medicínsko-penitenciárnej starostlivosti o osoby vo výkone väzby a výkone trestu odňatia slobody, Zborník materiálov zo seminára konaného v dňoch 17.-19.9.2001. Kováčová, 2001, s. 38-40.

<sup>53</sup> OHRABLO, M. Väzenstvo a psychiatria. In.: Lekárske dni ZVJS o medicínsko-penitenciárnej starostlivosti o osoby vo výkone väzby a výkone trestu odňatia slobody, Zborník materiálov zo seminára konaného v dňoch 17.-19.9.2001. Kováčová, 2001, s.40.

ľudského utrpenia, ktoré nie je nevyhnutné a urobiť z väzenia bezpečné miesto pre väzňov a personál.

Penitenciárna medicína, podľa Žigovej<sup>54</sup> musí pracovať s časťou väzenskej populácie, ktorá veľmi dômyselne a často krát so znalosťou medicínskej problematiky simuluje ochorenie. V oblasti somatickej najčastejšie simulujú napríklad astma bronchiale, kožné ochorenia, rôzne zápaly, ischémiu končatín a iné bolesti. Z psychických porúch najčastejšie býva simulovaná strata pamäti, pokusy o simuláciu psychózy, simuláciu oligofrénie a pod.

Penitenciárna medicína zabezpečuje na pracoviskách penitenciárnej psychiatrie výkon súdom nariadenej ochrannej liečby počas výkonu trestu odňatia slobody ústavnou alebo ambulantnou formou. Vykonáva ochranné liečenie psychiatrické, protialkoholické, protitoxikomanické, sexuologické a patologického hráčstva.

### **3.4. Vzťah penológie k sociálnej práci**

V poslednom období sa sociálna práca transformuje na samostatnú vedeckú disciplínu. Matoušek<sup>55</sup> charakterizuje sociálnu prácu ako: “spoločenskovednú disciplínu i oblasť praktickej činnosti, ktorej cieľom je odhaľovanie, vysvetľovanie, zmiernovanie a riešenie sociálnych problémov. Sociálni pracovníci pomáhajú jednotlivcom, rodinám, skupinám a komunitám dosiahnuť spôsobilosť k sociálnemu uplatneniu alebo ju získať späť a vytvárať pre ich uplatnenie priaznivé spoločenské podmienky. U klientov, ktorí sa nemôžu spoločensky uplatniť, podporuje sociálna práca čo naj dôstojnejší spôsob ich života.”

Sociálna práca vo väzenstve je odborná činnosť, ktorá je súčasťou penitenciárneho zaobchádzania s odsúdenými a zameriava sa na sociálnu diagnostiku, stanovenie a realizáciu postupov a metód sociálnej pomoci a na sledovanie jej účinnosti u jednotlivca. Cieľom penitenciárnej sociálnej pomoci je

---

<sup>54</sup> ŽIGOVÁ, E.: Výskyt, frekvencia a typy abnormálnych reakcií u väzenskej populácie. Zborník psychiatrických a psychologických prác s penologickou a forenznou tematikou. Diel II. 1981, s. 86.

<sup>55</sup> NOVÁK, I. a MAMOJKOVÁ, E.: Základy penológie. Bratislava: APZ Bratislava, 2006, s. 27.

zmierniť a odstrániť sociálne problémy odsúdených alebo odstrániť príčiny vzniku nových sociálnych problémov a pripraviť ich na život po výkone trestu.

Súčasťou penitenciárnej sociálnej práce je aj postpenitenciárna starostlivosť, ktorú začína realizovať sociálny pracovník už počas výkonu trestu vytváraním podmienok v súčinnosti so štátnymi orgánmi alebo v spolupráci s neštátnymi organizáciami na integráciu odsúdených do spoločnosti.

Sociálny pracovník ústavu zabezpečuje postpenitenciárnu starostlivosť odsúdeného v súčinnosti so štátnymi orgánmi alebo obcami, ak ide o tzv. nútenú postpenitenciárnu starostlivosť a vyplýva z rozhodnutia súdu, ktorým uložil ochranný dohľad alebo odsúdeného podmiennečne prepustil z výkonu trestu odňatia slobody s dohľadom. S probačným a mediačným pracovníkom príslušného súdu zabezpečia obsahové, formálne a reálne podmienky výkonu rozhodnutia o ochrannom dohľade alebo probácii.

Ak odsúdený nemá vytvorené podmienky na integráciu do spoločnosti po výkone trestu, sociálny pracovník ústavu mu odporúča, aby akceptoval ponuku na ich vytvorenie a v spolupráci s príslušnými orgánmi obce, úradu práce, sociálnych vecí a rodiny alebo mimovládny neziskovými organizáciami hľadá riešenie na poskytnutie konkrétnej pomoci. Najviac je zabezpečované ubytovanie a práca. V poslednom období je veľmi dobrá spolupráca so Slovenskou katolíckou charitou, azylovými domami, nocľahárňami pre bezdomovcov a občianskym združením Maják a Proti prúdu.

Podmienkou úspešnej reintegrácie odsúdených do spoločnosti je kontinuálna penitenciárna a postpenitenciárna starostlivosť so spoločným zameraním na sociálnu službu.

V penitenciárnej praxi sú využívané poznatky aj iných vedných disciplín, napríklad architektúry a sociológie. Ich uplatňovanie je iba v empirickej úrovni, ako aj ďalších vedných odborov, napríklad teológie, ekonomiky, životného prostredia, bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci, preto ich z hľadiska významu osobitne neuvádzame.

## B) Penitenciárna starostlivosť

### T 4 - Systém trestov a ochranných opatrení podľa trestného práva

Trest je opatrením štátneho donútenia, právnym následkom trestného činu, ktorý súd ukladá páchatel'ovi v mene štátu, na základe zákona a spôsobuje mu ujmu na osobnej slobode, majetkových alebo iných právach.<sup>56</sup>

Účelom trestu je zabezpečiť ochranu spoločnosti pred páchatel'om trestnej činnosti a vytvoriť podmienky na jeho výchovu k tomu, aby viedol riadny život v občianskej spoločnosti a súčasne odradil iných od páchania trestných činov. Uložením trestu sa prejavuje aj morálne odsúdenie páchatel'a spoločnosťou.<sup>57</sup>

Ochranné opatrenia sú opatreniami štátneho donútenia, právne následky trestného činu alebo činu ináč trestného, ktoré súd ukladá na základe zákona v záujme ochrany spoločnosti a prevencie a spôsobujú ujmu na osobnej slobode alebo majetku odsúdeného alebo inej osoby.

Účelom ochranných opatrení je ochrana spoločnosti pred páchatel'mi trestných činov, ale i činov ináč trestných, ako i pred nebezpečnými predmetmi, ktoré sú v určitom vzťahu k trestnému činu a poskytnutie pomoci osobám, ktoré sú choré alebo majú zanedbanú výchovu a umožniť im viesť riadny život.<sup>58</sup>

#### 1. Systém trestov

Pod systémom trestov rozumieme výpočet jednotlivých druhov trestov, ich vzájomné usporiadanie podľa závažnosti trestných činov a podľa ďalších hľadísk určených trestno-právnymi predpismi, ktoré sa vzťahujú aj na druhy ochranných opatrení.

Súd môže za spáchané trestné činy uložiť páchatel'ovi, ktorý je fyzickou osobou tieto tresty:<sup>59</sup>

- a) *trest odňatia slobody*, ktorý je univerzálnym a najprísnejším druhom trestu, so zásahom do osobnej slobody, občianskych práv a iných oprávnení občana,

<sup>56</sup> IVOR, J. a ZÁHORA, J. 2005. Základy rekodifikovaného trestného práva. Bratislava: APZ 2005. s.44.

<sup>57</sup> § 34 ods. 1 zák. č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

<sup>58</sup> IVOR, J. a ZÁHORA, J. 2005. Základy rekodifikovaného trestného práva. Bratislava: APZ 2005. s.57.

<sup>59</sup> § 32 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

- b) *trest domáceho väzenia*, ktorý je alternatívnym trestom k trestu odňatia slobody, ktorého uloženie pripadá do úvahy, ak páchatel' nebol odsúdený na trest odňatia slobody a spočíva v tom, že odsúdený po dobu výkonu trestu je povinný v čase určenom súdom zdržiavať sa vo svojom obydli, viesť riadny život a podrobiť sa kontrole technickými prostriedkami, ak je nariadená,
- c) *trest povinnej práce*, ktorý je alternatívnym trestom k trestu odňatia slobody, ktorého uloženie pripadá do úvahy, ak páchatel' nebol odsúdený na trest odňatia slobody a spočíva vo výkone určitej, súdom stanovenej pracovnej povinnosti, ktorú musí odsúdený vykonať osobne, vo svojom voľnom čase a bez nároku na odmenu,
- d) *peňažný trest*, ktorý zasahuje majetok páchatel'a a môže byť uložený samostatne alebo popri inom treste, najčastejšie popri treste odňatia slobody,
- e) *trest prepadnutia majetku*, ktorého podstata spočíva v prechode vlastníctva celého majetku odsúdeného na štát úradným výrokom dňom právoplatnosti rozsudku,
- f) *trest prepadnutia veci*, ktorého podstata spočíva v prechode vlastníctva k určitej veci vo vlastníctve odsúdeného na štát úradným výrokom dňom právoplatnosti rozsudku,
- g) *trest zákazu činnosti*, ktorý spočíva v tom, že sa odsúdenému po dobu výkonu tohto trestu zakazuje výkon určitého povolania, zamestnania, funkcie alebo činnosti, na ktorú je potrebné osobitné povolenie alebo podmienky výkonu sú upravené osobitným predpisom,
- h) *trest zákazu pobytu*, ktorý spočíva v tom, že sa odsúdený nesmie po dobu výkonu tohto trestu zdržiavať na určenom mieste alebo obvode a v prípade nevyhnutnej zmeny sa vyžaduje povolenie,
- i) *trest zákazu účasti na verejných podujatiach*, ktorý spočíva v tom, že odsúdenému sa počas výkonu tohto trestu zakazuje účasť na podujatiach v rozsahu určenom v rozhodnutí súdu,

- j) *trest straty čestných titulov a vyznamenaní*, ktorý je vedľajším trestom, možno ho uložiť iba popri inom treste a spočíva v tom, že odsúdený stráca vyznamenania a iné čestné tituly udelené podľa osobitných predpisov,
- k) *trest straty vojenskej a inej hodnosti*, ktorý je vedľajším trestom, možno ho uložiť iba popri inom treste a spočíva v tom, že sa odsúdenému znižuje hodnosť v ozbrojených silách na hodnosť vojaka, a ak ide o príslušníka v služobnom pomere, odníma sa mu hodnosť v tomto zbore,
- l) *trest vyhostenia*, ktorý spočíva v tom, že osobe, ktorá nie je občanom Slovenskej republiky alebo občanom iného členského štátu Európskej únie alebo občanom zmluvného štátu Dohody o Európskom hospodárskom priestore ani osobou, ktorej bolo priznané postavenie azylanta, sa zakáže zdržovať na území Slovenskej republiky.

## **2. Systém ochranných opatrení**

Podľa § 33 Trestného zákona, zákona č. 300/2005 Z. z. ochrannými opatreniami sú:

- a) *ochranné liečenie*, ktoré ukladá súd obligatórne alebo fakultatívne a poskytuje ochranu spoločnosti pred nebezpečnými, duševne chorými osobami alebo osobami závislými na návykových látkach a súčasne im poskytuje odbornú lekársku starostlivosť na vyliečenie a zaradenie do normálneho života,
- b) *ochranná výchova*, ktorú ukladá súd v trestnom konaní alebo občianskoprávnom konaní a jej účelom je ochrana spoločnosti a prevýchova mravne narušených maloletých a mladistvých páchatel'ov a príprava chovanca na jeho budúce povolanie,
- c) *ochranný dohľad*, ktorý ukladá súd obligatórne alebo fakultatívne a jeho účelom je vytvorenie podmienok na zabránenie páchania trestnej činnosti zvlášť narušenými osobami a dovŕšenie ich nápravy,
- d) *detencia*, ktorej úlohou je ochrana spoločnosti a jej členov pred páchatel'mi, ktorí počas výkonu trestu odňatia slobody ochoreli nevyliciteľnou duševnou

chorobou a je obava, že aj po výkone trestu odňatia slobody pretrvávajú nebezpečenstvo pre spoločnosť. Účelom umiestnenia osoby v detenčnom ústave je osobitným liečebným režimom a dôslednou izoláciou od spoločnosti zabrániť jej v páchaní trestných činov alebo činov inak trestných.

- e) *zhabanie veci*, ktoré môže vysloviť súd, ak nebol uložený trest prepadnutia veci. Účel zhabania veci spočíva v tom, že vec, ktorá je v určitom vzťahu k trestnému činu, ktorá nemusí patriť páchatelovi, prechádza do vlastníctva štátu.<sup>60</sup>

### **3. Ukladanie jednotlivých trestov alebo ochranných opatrení**

Pri ukladaní jednotlivých trestov alebo ochranných opatrení sa súdy riadia zásadou, že páchatelovi možno uložiť len taký druh trestu a len v takej miere, ako je to ustanovené v Trestnom zákone. Trest má postihovať iba páchatel'a a tak, aby bol zabezpečený čo najmenší vplyv na jemu blízke osoby. Súd pri ukladaní trestu a jeho výmery prihliadne najmä na spôsob spáchania trestného činu, jeho následok, zavinenie, pohnútku, priťažujúce a poľahčujúce okolnosti, na osobu páchatel'a a možnosť jeho nápravy.

Ochranné opatrenie možno uložiť páchatelovi trestného činu popri treste, alebo aj pri upustení od potrestania páchatel'a, ak ochranné opatrenie zabezpečí ochranu spoločnosti pred páchatel'om účinnejšie ako trest. Ochranné opatrenie môže postihnúť osobu iba tak, aby bol zabezpečený čo najmenší vplyv na jej rodinu a blízke osoby. Pri ukladaní ochranného opatrenia sa súd neriadi zásadou úmernosti k spáchanému činu, ale potrebou ochrany spoločnosti a prihliadne aj na potrebu liečenia, výchovy alebo dovŕšenia nápravy osoby. Výkon ochranného opatrenia sa musí skončiť najneskôr dosiahnutím jeho účelu, alebo uplynutím doby, na ktorú bolo uložené, alebo po dosiahnutí veku osoby ustanoveného zákonom.

Ochranné opatrenia na rozdiel od trestov neobsahujú morálne odsúdenie a ukladajú sa zásadne tak, aby plnili svoj účel, ktorý je odlišný od účelu trestu.

---

<sup>60</sup> IVOR, J. a ZÁHORA, J. 2005. Základy rekodifikovaného trestného práva. Bratislava: APZ 2005. s.57-62

## **T 5 – Právna úprava výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody**

Zmysel a význam trestnej politiky spočíva v kontrole kriminality a ochrane spoločnosti pred trestnou činnosťou. Ochrana spoločnosti pred kriminalitou býva niekedy zjednodušene interpretovaná ako zbavenie sa páchatel'a jeho izoláciou od spoločnosti, hlavne umiestnením do väzenia. Objektívne poznatky vedy a praxe ukazujú, že takáto izolácia, zvlášť ak prebieha v nevhodných, nehumánnych podmienkach, je samostatný a významný kriminogénny činiteľ. Dochádza k násilnému vytrhnutiu páchatel'a z prirodzeného sociálneho prostredia, k narušeniu jeho sociálnych vzťahov a k vzniku rizika negatívneho vplyvu viac narušených osôb.

Dôležitou úlohou súčasného väzenstva je preto obmedzenie kriminogénneho vplyvu väzenského prostredia a uväznenia samotného. Podmienky života vo väzení by sa v najväčšej možnej miere nemali zásadne odlišovať od podmienok života na slobode.

Izolácia osoby obvinenej zo spáchania trestného činu prostredníctvom väzby nesmie byť absolútna, pretože pri jej prepustení by vznikli nepriaznivé dôsledky nielen pre osobu prepustenú, ale aj pre jej okolie.

S prihliadnutím na prezumpciu nevinu je potrebné zasahovať do postavenia osoby obvinenej len v nevyhnutnej miere a znížiť obmedzenia v potrebnom rozsahu.

### **1. Právna úprava výkonu väzby**

Zaistenie osoby na účely trestného konania prostredníctvom väzby predstavuje najzávažnejší zásah do osobnej slobody jednotlivca, ktorú v čl. 17 ods. 1 každému zaručuje Ústava Slovenskej republiky. V čl. 17 ods. 2 ďalej uvádza, že nikoho nemožno pozbaviť slobody inak, ako z dôvodov a spôsobom, ktorý ustanoví zákon. Do väzby možno podľa čl. 17 ods. 5 vziať iba z dôvodov a na čas ustanovený zákonom a na základe rozhodnutia súdu. Týmto zákonom je Trestný poriadok,

ktorý okrem iného stanovuje postup orgánov činných v trestnom konaní a súdu, pri zaistení osôb stanovuje, že spôsob výkonu väzby upravuje osobitný predpis.

Do roku 1993 spôsob a podmienky výkonu väzby boli upravené len internými právnymi normami ministra vnútra (do roku 1969), následne ministra spravodlivosti, ktorými bol na základe splnomocňujúceho ustanovenia § 360 ods. 3 Trestného poriadku vydaný Poriadok výkonu väzby. Takáto právna úprava bola nepostačujúca vzhľadom na charakter a význam väzby ako dôležitého trestnoprávneho inštitútu.

Prijatie zákona Národnej rady SR č. 156/1993 Z. z. o výkone väzby bolo významným počínom pri budovaní právneho štátu a rešpektovaní ústavných princípov, podľa ktorých povinnosti možno ukladať zákonom alebo na základe zákona, v jeho medziach a pri zachovaní základných práv a slobôd.

Proces rekodifikácie trestnoprávných predpisov, na začiatku tretieho tisícročia, svojou filozofiou a obsahom ovplyvnil mnohé s nimi vecne súvisiace predpisy a vyvolal potrebu pripraviť a rozpracovať na ne nadväzujúce všeobecne záväzné predpisy. Okrem iných aj základné predpisy upravujúce oblasť väzenstva, predovšetkým však výkon väzby a výkon trestu odňatia slobody.

Zákon č. 221/2006 Z. z. o výkone väzby nadobudol účinnosť 1. júla 2006 okrem § 12 ods. 3 a 4 a § 21, ktoré nadobudli účinnosť 1. júla 2007, vychádza zo základných zásad, ktoré možno zhrnúť nasledovne:

- a) výkon väzby bezvýhradne rešpektuje zásadu, podľa ktorej každý, proti komu sa vedie trestné stíhanie sa považuje za nevinného, kým súd nevysloví právoplatným odsudzujúcim rozsudkom jeho vinu (zásada prezumpcie neviny),
- b) výkon väzby je chápaný výlučne ako inštitút zaaist'ovacie na účely trestného konania a zvláštny dôraz je kladený na zachovávanie ľudskej dôstojnosti,
- c) obvineného počas výkonu väzby je možné obmedziť len vo výkone tých práv, ktoré sa vzhľadom na účel väzby alebo samotný výkon väzby nemôžu uplatniť,

- d) v rámci zaobchádzania s obvinenými je vytvorený priestor na zmyslupnejšie a aktívnejšie využívanie voľného času obvinenými, a to diferencovaným spôsobom, najmä formou na rôznych aktivitách, napríklad pracovné, vzdelávacie, športové, rekreačné, s dôrazom na zabezpečenie účelu výkonu väzby,
- e) výkon väzby sa vykonáva diferencovane v dvoch režimoch, štandardnom a zmiernenom, ktorý predstavuje zúženie rozsahu obmedzení vo vzťahu k obvineným, najmä možnosť obvineného počas dňa sa voľne pohybovať vo vymedzenom priestore mimo cely, stýkať sa s inými obvinenými, vykonávať činnosti smerujúce k zabezpečeniu jeho potrieb (napr. pranie, žehlenie, varenie).

Štruktúra zákona o výkone väzby predstavuje systematické členenie z hľadiska zaobchádzania s obvinenými od jeho prijatia až po prepustenie z výkonu väzby. Jadro zákona tvorí úprava práv obvineného, ktorých dodržiavanie pri rešpektovaní zásady prezumpcie neviny je v procese zaobchádzania dôležitým predpokladom hodnotenia jeho úrovne.

V § 66 písm. a) až k) zákona o výkone väzby je splnomocňujúce ustanovenie pre Ministerstvo spravodlivosti SR na upravenie vymenovaných inštitútov všeobecne záväzným právnym predpisom. Ministerstvo spravodlivosti SR vydalo vyhlášku č. 437/2006 Z. z., ktorou sa vydáva Poriadok výkonu väzby.

## **2. Právna úprava výkonu trestu odňatia slobody.**

Zákon Národného zhromaždenia Československej socialistickej republiky zo dňa 17. júna 1965, číslo 59 Zbierky, o výkone trestu odňatia slobody bol nahradený zákonom Národnej rady Slovenskej republiky číslo 475 z 22. septembra 2005 o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý nadobudol účinnosť dňom 1. januára 2006. V čase prijatia zákona č. 59/1965 Zb. Československá socialistická republika bola jedným z nemnohých európskych štátov, ktoré upravovali výkon trestu samostatným a osobitným zákonom. Podľa predchádzajúceho právneho stavu bola úprava výkonu trestu odňatia slobody

riešená internými predpismi ministra vnútra vydanými po dohode s ministrom spravodlivosti a generálnym prokurátorom.

V dôvodovej správe návrhu zákona č. 59/1965 Zb. sa okrem iného uvádzalo: “Spoločenský význam a závažnosť trestu odňatia slobody vyžadujú, aby jeho výkon bol upravený zákonom, a to aj s ohľadom na to, že s ním súvisia otázky, ktoré nie je možné uspokojivo riešiť internými predpismi. Návrh je koncipovaný tak, aby zákonom boli upravené všetky zásadné otázky výkonu trestu a aby úprava menej podstatných otázok a podrobností bola prenechaná vykonávacím predpisom.”<sup>61</sup>

Je potrebné zvýrazniť skutočnosť, že pri tvorbe zákona č. 59/1965 Zb. predkladatelia vychádzali a v mnohých smeroch akceptovali Štandardné minimálne pravidlá pre zaobchádzanie s väznenými osobami, ktoré boli prijaté Organizáciou spojených národov v Ženeve v roku 1955.

Zákon č. 59/1965 Zb. o výkone trestu odňatia slobody v znení neskorších predpisov bol po dobu platnosti novelizovaný osemkrát, čím sa do značnej miery stal neprehľadným. V deväťdesiatych rokoch minulého storočia sa niektorými novelami významnejším spôsobom zmenili existujúce alebo zaviedli mnohé nové inštitúty. Predovšetkým zákonom č. 179/1990 Zb. a zákonom č. 296/1993 Z. z. sa v dôsledku nových spoločensko-ekonomických a politických zmien prehĺbila vnútorná diferenciácia odsúdených vo výkone trestu, zaobchádzanie s niektorými špecifickými kategóriami odsúdených, precíznejšie sa upravilo právne postavenie odsúdených a predovšetkým sa prehĺbila humanizácia a demokratizácia výkonu trestu v porovnaní s predchádzajúcim obdobím. Samotné terminologické označenie „nápravno-výchovný ústav“ sa zmenilo na „ústav na výkon trestu odňatia slobody“, zmenilo sa aj označovanie “nápravno-výchovnej činnosti“ na „zaobchádzanie“, ktoré je z hľadiska pôsobenia na odsúdených v podmienkach výkonu trestu nielen výstižnejšie, ale aj v súlade s pojmom uvádzaným v Štandardných minimálnych pravidlách pre zaobchádzanie s väznenými osobami, resp. aj s modifikovanou a zmodernizovanou formou Európskych väzenských pravidiel prijatých Radou

---

<sup>61</sup> REGENT, M. a TOLAR, J. 1966. Zákon o výkone trestu odnětí svobody, komentář, Orbis – Praha, 1966, s. 10.

Európy v Bruseli v roku 1987. Zmenili sa aj podmienky v oblasti zamestnávania z pôvodného štátom plánovaného rozdeľovania pracovných kapacít do rezortov národného hospodárstva na zabezpečovanie zamestnávania väzňov Zborom väzenskej a justičnej stráže. Napriek mnohým zmenám sa zásadnejším spôsobom zmenili len niektoré základné zásady, na ktorých bol zákon č. 59/1965 Zb. vybudovaný, ale nezmenila sa jeho systematika. Zákon č. 59/1965 Zb. už v mnohých smeroch nevyhovoval novým požiadavkám, ktoré boli kladené na výkon trestu, predovšetkým v súvislosti s tlakom spoločnosti na účinnejšiu ochranu pred zločinom a zároveň požiadavkám predkladaných niektorými republikovými a medzinárodnými organizáciami, ako napríklad Slovenským helsinským výborom a Európskym výborom na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania, ktoré sledujú predovšetkým ešte širšie zabezpečenie ochrany práv a slobôd občana okrem iného aj v podmienkach výkonu trestu odňatia slobody.

Rekodifikácia predpisov upravujúcich oblasť väzenstva, nielen výkonu trestu odňatia slobody, bola bezprostredne spätá s rekodifikáciou trestnoprávných predpisov. Nová kodifikácia predpisov o výkone trestu odňatia slobody vychádzala okrem iného aj zo zmeny filozofie uplatňovania trestu odňatia slobody ako ultima ratio. Spoločnosť zvolí trest odňatia slobody ako krajné riešenie, keď predchádzajúce možnosti na svoju ochranu boli vyčerpané a ponúkané alternatívne možnosti neboli akceptované, resp. chránené záujmy boli natoľko porušené, že jediný spôsob trestu a ochrany spoločnosti je uloženie trestu odňatia slobody.

Zákon č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o VTOS“) vychádza zo základných zásad, ktoré možno zhrnúť nasledovne:<sup>62</sup>

- a) vo výkone trestu sa rešpektuje dôstojnosť osobnosti odsúdeného, odsúdený nesmie byť podrobený krutému, neľudskému, či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu a výkonom trestu bude zabezpečená aj ochrana spoločnosti,

---

<sup>62</sup> § 3 zákona č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

- b) trest sa musí vykonávať nestranne, odsúdený nesmie byť diskriminovaný z dôvodov pohlavia, rasy, farby pleti, jazyka, viery, náboženstva, politického alebo iného zmýšľania, sociálneho pôvodu, príslušnosti k národnosti, etnickej skupine, majetku, rodu alebo iného postavenia,
- c) s odsúdeným sa vo výkone trestu musí zaobchádzať tak, aby sa podporovali postoje a schopnosti, ktoré mu budú napomáhať pri návrate do spoločnosti,
- d) odsúdenému sa môžu vo výkone trestu obmedzovať len tie občianske práva, ktorých výkon by bol v rozpore s účelom výkonu trestu alebo ktoré sa nemôžu vo výkone trestu uplatniť a musia byť uvedené v zákone, aby bola rešpektovaná ústavná zásada, že medze základných práv a slobôd možno upraviť len zákonom,
- e) výkon trestu je založený najmä na diferencovanom bezpečnostnom systéme stráženia odsúdených a zmiernenie obmedzenia vo výkone trestu sa nesmie vykonať spôsobom, ktorý by ohrozoval ochranu spoločnosti a znížil účinok preventívneho pôsobenia výkonu trestu na ostatných členov spoločnosti,
- f) zaobchádzanie s odsúdeným sa vykonáva diferencovane a je založené na diferencovanom strážení, pohybe, kontakte a diferencovanej realizácii jeho práv,
- g) za účelom zvýšenia účinnosti zaobchádzania s odsúdeným sa vykonáva vnútorná diferenciácia založená na systéme motivačných prvkov na resocializáciu, ktorý je základným pilierom systému vnútornej bezpečnosti v miestach výkonu trestu,
- h) za účelom účinného zaobchádzania s odsúdeným sa v miestach výkonu trestu vytvárajú špecializované oddiely pre osobitné kategórie odsúdených, v ktorých sú uplatňované primerané metódy, formy a prostriedky zaobchádzania.<sup>63</sup>

---

<sup>63</sup> § 3 zákona č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Účel výkonu trestu odňatia slobody je formulovaný v súlade s účelom trestu uvedeným v § 34 ods. 1 Trestného zákona, zákona č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov a jeho podstatou je :

- a) zabezpečiť ochranu spoločnosti pred páchatelom trestného činu, t. j. odsúdeným, čím sa zvyrazňuje ochranná funkcia trestu,
- b) zabrániť odsúdenému v páchaní ďalšej trestnej činnosti, t. j. úlohou tejto represívnej zložky trestu je zabrániť odsúdenému aspoň po určitú dobu v páchaní trestnej činnosti,
- c) vytvoriť podmienky na výchovu odsúdenému k tomu, aby viedol riadny život, ktorú dosiahneme realizovaním súhrnu aktivít v procese zaobchádzania a súčasne zabezpečíme aj individuálnu prevenciu,
- d) odradiť ostatných členov spoločnosti od páchania trestných činov, čo v nich utvrdzuje pocit spravodlivosti a právnej istoty a súčasne kvalifikovane plní funkciu generálnej prevencie,
- e) vyjadruje morálne odsúdenie odsúdeného spoločnosťou.

V takto koncipovanom účele trestu odňatia slobody je vyjadrená nielen požiadavka ochrany spoločnosti, ale aj záujem spoločnosti o resocializáciu odsúdeného a jeho reintegráciu do spoločnosti, aby mohol viesť riadny život. Súčasne je rešpektovaná zásada humanizácie výkonu trestu, ktorá vychádza z medzinárodne prijatých zásad o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

Podľa § 1a zákona o výkone trestu odňatia slobody *je účelom výkonu trestu:*

- a) chrániť spoločnosť pred páchatelmi trestnej činnosti,
- b) zabrániť odsúdeným v páchaní ďalšej trestnej činnosti a
- c) vytvárať podmienky umožňujúce podporovať a rozvíjať pozitívne osobnostné rezervy pre ich resocializáciu, aby viedli riadny život.

Štruktúra zákona o výkone trestu odňatia slobody vyjadruje požiadavku logického usporiadania z hľadiska zaobchádzania s odsúdeným od jeho nástupu na výkon trestu až po jeho prepustenie na slobodu.

## T 6 - Diferenciácia výkonu väzby a umiestňovanie obvinených na cely

O vzatí fyzickej osoby do väzby rozhoduje súd a v prípravnom konaní na návrh prokurátora sudca pre prípravné konanie.

Obvinený môže byť vzatý do väzby (§ 71 ods. 1 TP) len vtedy, ak doteraz zistené skutočnosti nasvedčujú tomu, že skutok, pre ktorý bolo začaté trestné stíhanie bol spáchaný, má znaky trestného činu, sú dôvody na podozrenie, že skutok spáchal obvinený a z jeho konania vyplýva dôvodná obava, že

- a) ujde, alebo sa bude skrývať, aby sa vyhol trestnému stíhaniu, tzv. väzba *úteková*,
- b) bude pôsobiť na svedkov, znalcov, spolu obvinených alebo inak mariť objasňovanie skutočností závažných pre trestné stíhanie, tzv. väzba *kolúzna*,
- c) bude pokračovať v trestnej činnosti, dokoná trestný čin, ktorý pripravoval alebo ktorým hrozil, tzv. *preventívna* väzba.

Celková lehota väzby ( § 76 ods. 6 TP) je lehota väzby v prípravnom konaní spolu s väzbou v konaní pred súdom a nesmie presiahnuť:

- 12 mesiacov, ak je vedené trestné stíhanie pre prečin,
- 36 mesiacov, ak je vedené trestné stíhanie pre zločin,
- 48 mesiacov, ak je vedené trestné stíhanie pre obzvlášť závažný zločin.

Maximálnou lehotou väzby je celková lehota väzby spolu s jej predĺžením podľa § 76a TP a nesmie presiahnuť 60 mesiacov.

### 1. Diferenciácia výkonu väzby

Väzba sa vykonáva diferencovane v dvoch režimoch, a to v štandardnom alebo zmiernenom režime. Pohyb, kontakt a spôsob výkonu práv je rozdielny podľa dôvodov väzby. Zmiernenie obmedzení vo väzbe sa nesmie vykonať spôsobom a v rozsahu, ktorý by ohrozil účel výkonu väzby (§ 35 ods. 1 zákona č. 221/2006 Z. z. o výkone väzby).

Do oddielu *so zmierneným režimom* nemôže byť umiestnený obvinený,

- a) ktorý je v kolúznej väzbe (§ 71 ods. 1, písm. b/ TP),
- b) ktorý je stíhaný pre obzvlášť závažný zločin (pre trestné činy uvedené

- v ustanovení § 47 ods. 2 Trestného zákona),
- c) ktorý je v predbežnej alebo vo vydávacej väzbe,
  - d) ktorý porušuje ústavný poriadok,
  - e) ktorého neodporučil lekár vzhľadom na zdravotný stav,
  - f) u ktorého tak rozhodol riaditeľ ústavu z dôvodu ochrany jeho bezpečnosti.

O umiestnení obvineného do režimu, v ktorom bude vykonávať väzbu, rozhodne riaditeľ ústavu alebo ním poverený príslušník zboru.

Oddiel so zmierneným režimom pozostáva najmä z ciel a priestorov na vzdelávaciu, záujmovú a športovú činnosť.

## **2. Umiestňovanie obvinených do cely**

Obvinený, ktorý bol prijatý v ústave na výkon väzby do väzby, je oboznámený s právami a povinnosťami a následne umiestnený do cely tak, aby bol zabezpečený účel výkonu väzby (vyplýva z dôvodov vzatia do väzby a je uvedený v rozhodnutí o vzatí do väzby). Do cely sa umiestňujú *oddelené*:

- a) ženy od mužov,
- b) mladiství od dospelých,
- c) obvinení, ktorí sú v kolúznej väzbe od ostatných obvinených,
- d) obvinení, ktorí sú stíhaní pre trestné činy spáchané z neobanlivosti a obvinení, ktorí neboli predtým odsúdení na nepodmienečný trest odňatia slobody, od ostatných obvinených,
- e) obvinení, ktorých trestné veci navzájom súvisia alebo o ktorých trestných činoch sa vykonáva spoločné konanie, ak sú v kolúznej väzbe,
- f) obvinení, u ktorých je podozrenie z nákazy, od ostatných obvinených,
- g) obvinení od právoplatne odsúdených,
- h) osoby, ktoré sú vo väzbe na základe medzinárodného zatýkacieho rozkazu, európskeho zatýkacieho rozkazu alebo výkonu cudzieho rozhodnutia.

Pri umiestňovaní sa prihliada aj na vek, zdravotný stav a životné návyky obvineného.

Obvineného možno umiestniť v cele *samostatne*, ak o to požiada orgán činný v trestnom konaní, alebo obvinený a v ústave sú na to vytvorené podmienky, alebo o umiestnení rozhodne riaditeľ ústavu z bezpečnostných dôvodov alebo iného závažného dôvodu. Cela musí byť vybavená pre každého obvineného lôžkom s matracom, podhlavníkom, prikrývkou, lôžkovou bielizňou, stoličkou a uzamykateľnou skrinkou na uloženie osobných vecí, odevu a bielizne.

Do *bezpečnostnej cely* sa spravidla umiestni samostatne obvinený, ktorý porušuje ústavný poriadok, správa sa agresívne alebo je predpoklad uloženia trestu odňatia slobody na doživotie. Bezpečnostná cela musí obsahovať ďalšie bezpečnostné prvky, najmä mrežový systém za dverami cely a z vnútornej strany okna a zariadenie cely je pripevnené k podlahe.

Na odporúčane lekára umiestni riaditeľ ústavu do *kompensačnej miestnosti* obvineného, ktorý svojím neovládateľným agresívnym správaním ohrozuje svoje zdravie alebo život. Kompensačná miestnosť je špeciálne upravená tak, aby si obvinený nemohol spôsobiť ujmu na zdraví.

## **T 7 - Zaobchádzanie s obvinenými vo výkone väzby**

Predchádzajúca právna úprava výkonu väzby neumožňovala realizovať s obvinenými prospešné aktivity rôzneho druhu mimo cely, napríklad vzdelávacie, športové a pracovné. Prezumpcia nevinu neumožňuje v procese zaobchádzania obvineného nútiť k účasti na uvedených programoch. Preto obvinený má možnosť si vybrať z ponuky program, ktorým sa môžu zmierniť negatívne účinky izolácie a bude v súlade s účelom výkonu väzby.

*Zaobchádzanie s obvineným je v ustanovení § 10 zákona o výkone väzby vymedzené ako súhrn aktivít, ktorých účelom je diferencovaným spôsobom zabezpečiť výkon jeho práv a povinností a súčasne zmierniť negatívne účinky izolácie od spoločnosti a obmedzení, ktoré vyplývajú z výkonu väzby tak, aby bol zabezpečený účel výkonu väzby.*

### **1. Práva a povinnosti obvineného (§ 12 až 30 zákona o výkone väzby)**

#### **1.1. Práva obvineného**

Zabezpečenie výkonu práv obvineného vo výkone väzby je dôležitou súčasťou procesu zaobchádzania. Obvinení majú vo väzbe rovnaké práva za podmienok a v rozsahu ustanovenom zákonom o výkone väzby. *Obvinený má právo:*

- a) na ubytovanie v cele s ubytovacou plochou najmenej 3,5 m<sup>2</sup>, pre mladistvého obvineného a pre obvinenú ženu je 4m<sup>2</sup>, ak sa nadmerne zvýši počet obvinených v ústave, možno ubytovaciu plochu na nevyhnutne potrebný čas znížiť, cela musí byť vybavená oddeleným hygienickým zariadením,
- b) na poskytnutie stravy tri krát denne, ktorá zodpovedá odporúčaným výživovým dávkam,
- c) na odev a obuv, ktoré zodpovedajú klimatickým a mikroklimatickým podmienkam,
- d) na nepretržitý osemhodinový spánok na lôžku,
- e) na zdravotnú starostlivosť v rozsahu a za podmienok ustanovených osobitným predpisom,

- f) zúčastniť sa denne na vychádzke v trvaní najmenej jednej hodiny,
- g) na základné potreby osobnej hygieny, ktorými sa rozumejú mydlo, toaletný papier a uterák, u obvinených žien aj hygienické vložky. Ak obvinený nemá finančné prostriedky, má právo aj na ďalšie potreby osobnej hygieny, ktorými sa rozumejú hrebeň na vlasy, zubná kefka, zubná pasta, šampón na vlasy a holiace potreby,
- h) na sprchovanie najmenej dvakrát v týždni,
- i) stýkať sa osobne s obhajcom bez prítomnosti tretej osoby, alebo advokátom alebo inou osobou, ktorá ho zastupuje v inej právnej veci,
- j) prijať návštevu raz za kalendárny mesiac v trvaní najmenej dvoch hodín, na ktorej sa môže zúčastniť najviac päť osôb, vrátane detí (návšteva sa vykoná bez priameho kontaktu v štandardnom režime medzi obvineným a návštevou a za prítomnosti príslušníka zboru alebo priamym kontaktom v oddiely so zmierneným režimom),
- k) prijímať a na vlastné náklady odosielať korešpondenciu bez obmedzenia, ak nemá peňažné prostriedky, má právo na odoslanie dvoch kusov korešpondencie za kalendárny mesiac,
- l) telefonovať 20 minút najmenej dva krát za mesiac, s obhajcom môže telefonovať raz za týždeň,
- m) prijať balík raz za tri mesiace s vecami osobnej potreby do hmotnosti dvoch kilogramov, obvinený mladistvý raz za mesiac,
- n) na nákup potravín, vecí osobnej potreby a iných vecí najmenej raz za týždeň v predajni zriadenej v ústave, v kalendárnom mesiaci najviac do výšky trojnásobku sumy životného minima,
- o) vzdelávať sa formou individuálneho štúdia a prístupu k odbornej literatúre,
- p) po súhlase riaditeľa ústavu na vlastné náklady používať v cele vlastný rádioprijímač alebo televízny prijímač napájaný z vlastného zdroja,
- q) predplatiť si dennú tlač, časopisy a objednať si knihy,
- r) vypožičať si knihy z väzenskej knižnice,

- s) podávať žiadosti, sťažnosti a podnety štátnym orgánom SR na uplatnenie a zabezpečenie svojich práv,
- t) na poskytnutie psychologických služieb, ak si jeho psychický stav vyžaduje odbornú pomoc psychológa a o poskytnutie požiada alebo s jej poskytnutím súhlasí,
- u) na poskytnutie sociálnych služieb, ak požiada o pomoc pri riešení nepriaznivej životnej situácie.

## **1.2. Základné povinnosti a zákazy obvineného**

Podľa § 30 ods. 1 písm. a) až p) obvinený je *povinný*:

- a) plniť povinnosti uložené zákonom o výkone väzby a ústavným poriadkom,
- b) plniť pokyny a príkazy príslušníka zboru a zamestnanca zboru,
- c) podrobiť sa osobnej prehliadke a umožniť príslušníkom zboru kontrolu svojich osobných vecí,
- d) podrobiť sa zdravotnej prehliadke a strpieť úkony súvisiace s jeho identifikáciou,
- e) podrobiť sa hygienickým a protiepidemickým opatreniam a zdravotným výkonom v rozsahu a za podmienok podľa osobitných predpisov,
- f) podrobiť sa potrebnému vyšetreniu v prípade podozrenia, že obvinený je pod vplyvom návykových látok,
- g) zaobchádzať šetrne so zverenými vecami a iným majetkom,
- h) zachovávať zásady slušného správania a vystupovania voči osobám, s ktorými prichádza do styku,
- i) mať pri pohybe mimo cely viditeľne určeným spôsobom označený odev,
- j) udržiavať poriadok v osobných veciach, dbať o osobnú hygienu a udržiavať čistotu a poriadok v cele, v ktorej je umiestnený,
- k) dodržiavať nočný pokoj v čase od večierky do budičky,
- l) oznámiť ihneď príslušníkovi zboru alebo zamestnancovi zboru okolnosti, ktoré môžu spôsobiť vážne ohrozenie bezpečnosti a zdravia osôb, ak sa o nich dozvie alebo ich zistí,

- m) dodržiavať opatrenia a pokyny týkajúce sa bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci a ochrany pred požiarmi a pri výkone práce používať predpísané osobné ochranné pracovné prostriedky,
- n) nosiť preukaz obvineného,
- o) bezodkladne oznámiť pracovný alebo iný ako pracovný úraz,
- p) oznámiť zmenu zdravotnej poisťovne.

Podľa § 30 ods. 2, písm. a) až l) obvinenému sa *zakazuje*:

- a) nadväzovať kontakty s inými osobami na účely zakázaného prijímania a odosielania korešpondencie alebo predmetov alebo získania či poskytnutia iných výhod,
- b) vystupovať a pohybovať sa bez sprievodu príslušníka zboru mimo vymedzeného priestoru,
- c) tetovať seba, inú osobu alebo sa nechať tetovať, zhotovovať piercing seba alebo inej osobe, alebo nechať si zhotovovať piercing,
- d) predstierať ochorenie, úmyselne si spôsobovať ujmu na zdraví, zhromažďovať, prechovávať alebo užívať lieky nepovolené alebo nepredpísané lekárom alebo ich užívať inak, ako ich povolil alebo predpísal lekár, alebo odovzdávať lieky iným obvineným,
- e) vyrábať, prechovávať a požívať návykové látky,
- f) vyrábať a prechovávať predmety, ktoré by mohli byť použité na ohrozenie bezpečnosti alebo majetku alebo na útek,
- g) zúčastňovať sa na hazardných hrách, hrať hry o peňažné prostriedky, veci a služby,
- h) vykonávať činnosť, ktorou ohrozuje alebo ponižuje ľudskú dôstojnosť,
- i) prechovávať tlačoviny alebo predmety propagujúce národnostnú, rasovú, etnickú alebo náboženskú neznášanlivosť, fašizmus alebo iné hnutia smerujúce k potláčaniu práv a slobôd občanov, násilie, krutosť, ohrozujúce mravnosť alebo opisujúce výrobu zbrane, streliva, výbušnín, návykových látok, jedov a akékoľvek predmety, ktorými by mohol mať účel väzby,

- j) prechovávať a používať mobilný telefón alebo iné technické zariadenie umožňujúce komunikáciu alebo záznam informácií,
- k) fajčiť mimo vyhradených priestorov,
- l) zneužívať a poškodzovať preukaz obvineného.

Riaditeľ ústavu vydá ústavný poriadok, ktorým sa upravuje výkon práv, povinností a obmedzení obvinených a uplatňovanie poriadku a disciplíny. Súčasťou ústavného poriadku je časový rozvrh dňa (§ 31 ods. 1 zákona o VV). Ústavný poriadok je umiestnený v každej cele.

## **2. Disciplinárny trest, odpustenie disciplinárneho trestu, upustenie od výkonu zvyšku disciplinárneho trestu a zahľadanie disciplinárneho trestu**

Zavinené nesplnenie alebo porušenie povinnosti alebo zákazu podľa zákona o výkone väzby, predpisov na jeho vykonanie alebo ústavného poriadku obvineným je *disciplinárne previnenie*.

Disciplinárnym previnením je aj konanie, ktoré má znaky priestupku podľa zákona o priestupkoch.

Za disciplinárne previnenie možno obvinenému uložiť podľa ustanovenia § 33 ods. 3 zákona o výkone väzby tieto *disciplinárne tresty*:

- a) pokarhanie,
- b) zákaz najviac dvoch nákupov potravín, vecí osobnej potreby a iných vecí okrem základných a ďalších potrieb osobnej hygieny a základných potrieb na korešpondenciu,
- c) zákaz používania vlastného televízneho prijímača alebo rádioprijímača až na dva mesiace,
- d) prepadnutie vecí,
- e) celodenné umiestnenie do cely disciplinárneho trestu až na desať dní,
- f) umiestnenie do samoväzby až na 10 dní.

Ak uložený disciplinárny trest nemôže obvinený vykonať zo zdravotných dôvodov alebo vzhľadom na jeho správanie už nie je potrebný, možno ho *odpustiť*.

Od výkonu zvyšku disciplinárneho trestu možno *upustiť*, ak obvinený počas jeho výkonu prejavuje svojim správaním účinnú snahu o nápravu a svoj čin ľutuje.

Odpustením uloženého disciplinárneho trestu alebo upustením od výkonu jeho zvyšku sa disciplinárny trest považuje za vykonaný.

Disciplinárny trest možno zahladiť, ak obvinený po dobu jedného roka od jeho vykonania riadne plní svoje povinnosti a o zahľadenie požiada.

Po zahladení disciplinárneho trestu sa na obvineného hľadí, akoby mu disciplinárny trest nebol uložený.

### **3. Predbežná a vydávacia väzba**

Ustanovenia zákona o výkone väzby sa vzťahujú aj na podmienky predbežnej a vydávacej väzby. Obvinený, ktorý je vo výkone predbežnej a vydávacej väzby uplatňuje právo návštevy, korešpondencie a používania telefónu len so súhlasom súdu, ktorý rozhodol o vzatí do väzby.

Účelom predbežnej väzby je zabezpečiť prítomnosť zadržanej osoby na území Slovenskej republiky do doby, pokiaľ štát, ktorý má záujem na jej vydaní, nepredloží žiadosť o jej vydanie. Predbežná väzba nemôže trvať dlhšie ako 40 dní. Po doručení žiadosti cudzieho štátu o vydanie, ministerstvo spravodlivosti upovedomí prokurátora vykonávajúceho predbežné vyšetrovanie. Na návrh prokurátora môže predseda senátu túto osobu vziať do vydávacej väzby.

Problematika extradíčného konania je upravená v ustanovení § 489 až 514 Trestného poriadku.

## **T 8 - Diferenciácia výkonu trestu odňatia slobody a program zaobchádzania s odsúdeným**

### **1. Vonkajšia diferenciácia výkonu trestu odňatia slobody.**

Trest odňatia slobody sa vykonáva diferencovane v ústavoch na výkon trestu odňatia slobody minimálneho, stredného alebo maximálneho stupňa stráženia. Súd<sup>64</sup> zaradí páchateľa na výkon trestu odňatia slobody spravidla do ústavu na výkon trestu:

- a) *s minimálnym stupňom stráženia*, ak v posledných desiatich rokoch pred spáchaním trestného činu nebol vo výkone trestu odňatia slobody, ktorý mu bol uložený za úmyselný trestný čin,
- b) *so stredným stupňom stráženia*, ak v posledných desiatich rokoch pred spáchaním trestného činu bol vo výkone trestu odňatia slobody, ktorý mu bol uložený za úmyselný trestný čin,
- c) *s maximálnym stupňom stráženia* páchateľa, ktorému uložil trest odňatia slobody na doživotie, alebo páchateľovi obzvlášť závažného zločinu.

Súd nie je viazaný pri zaradení páchateľa do ústavu príslušného stupňa stráženia podmienkami uvedenými v predchádzajúcom odseku, ak schvaľuje dohodu o uznaní viny a prijatí trestu alebo mimoriadne zníži trest pod dolnú hranicu trestnej sadzby páchateľovi, ktorý významnou mierou prispel k objasneniu trestného činu spáchaného v prospech zločineckej alebo teroristickej skupiny alebo konal tak, ako je uvedené v § 39 ods. 2 písm. b) Trestného zákona.

Súd môže zaradiť páchateľa aj do ústavu na výkon trestu iného stupňa stráženia, ak má so zreteľom a na závažnosť trestného činu a mieru narušenia páchateľa za to, že v ústave iného stupňa stráženia bude jeho náprava lepšie zaručená. Preto môže byť do ústavu s minimálnym stupňom stráženia zaradený aj páchateľ, ktorý bol v posledných desiatich rokoch vo výkone trestu za úmyselný trestný čin. Páchateľ, ktorému bol uložený trest odňatia slobody na doživotie alebo spáchal obzvlášť závažný zločin, ktorému bol uložený trest odňatia slobody

---

<sup>64</sup> § 48 ods.2 zákona č. 300/2005 z. z. Trestného zákona

prevyšujúci 15 rokov, môže byť zaradený iba do ústavu s maximálnym stupňom stráženia.

V súlade s vonkajšou diferenciáciou ustanovenou Trestným zákonom sa zabezpečuje výkon trestu podľa stupňa stráženia a riadi sa zásadou, že čím je vyšší stupeň stráženia, tým väčší je rozsah obmedzení a rovnako diferencovane je upravený aj výkon práv a formy zaobchádzania.<sup>65</sup>

Výkon trestu v jednotlivých stupňoch stráženia musí byť realizovaný tak, aby bol funkčný nepretržitý systém sústred'ovania, triedenia a uchovávanía informácií o pohybe a činnosti odsúdených, v záujme ochrany spoločnosti a bezpečnosti osôb v ústave. Na vytvorenie systému sa spravidla používajú nasledovné pasívne prvky bezpečnosti:

- a) stavebné, žienijné a technické prostriedky,
- b) spojovacie a signálno-bezpečnostné prostriedky,
- c) informačný systém.

O tom, do ktorého ústavu sa odsúdený umiestni na výkon trestu, podľa § 8 ods. 1 zákona o výkone trestu rozhoduje generálny riaditeľ zboru, alebo ním určený príslušník zboru, podľa stupňa stráženia, dĺžky trestu, závažnosti trestnej činnosti, veku, zdravotného stavu, vzdelania a kvalifikácie.

Pred umiestnením odsúdeného do príslušného ústavu na výkon trestu sa v stredisku psychodiagnostickej a konzultačnej činnosti ústavu na výkon väzby vykoná psychologické vyšetrenie osobnosti. Psychologické vyšetrenie osobnosti odsúdeného je zamerané na zistenie jeho potrieb na určenie programu zaobchádzania.

### **1.1.Výkon trestu odňatia slobody v ústave s minimálnym stupňom stráženia.**

V ústave s minimálnym stupňom stráženia sa upravuje pohyb odsúdených nasledovne:<sup>66</sup>

---

<sup>65</sup> § 12 zák. č. 475/2005 o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

<sup>66</sup> § 13 zákona č. 475/2005 o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

*v ústave spravidla:*

- ubytovne odsúdených od budíčka do večierky sa neuzamykajú, ale na zabezpečenie poriadku a bezpečnosti môže riaditeľ ústavu rozhodnúť o ich uzamykaní aj počas dňa,
- odsúdení majú povolený pohyb vo vymedzených priestoroch ústavu,
- odsúdení sa zaraďujú na pracoviská mimo ústavu,
- odsúdeným, ktorí plnia pracovné úlohy pre potreby ústavu možno udeliť voľný pohyb mimo ústavu,

### **1.2. Výkon trestu odňatia slobody v ústave so stredným stupňom stráženia.**

*v ústave sa spravidla:*

- odsúdení uzamykajú v ubytovniach a v odôvodnených prípadoch môže riaditeľ ústavu nariadiť aj uzamykanie ciel alebo izieb,
- odsúdení pohybujú mimo ubytovní pod dohľadom príslušníka zboru,
- odsúdení zaraďujú do práce na pracoviská v ústave alebo mimo neho,
- odsúdeným sa voľný pohyb mimo ústavu nepovoľuje,

### **1.3. Výkon trestu odňatia slobody v ústave s maximálnym stupňom stráženia.**

*V ústave s maximálnym stupňom stráženia sa spravidla:*

- cely, izby a ubytovne uzamykajú,
- odsúdení pohybujú mimo ciel, izieb a ubytovní pod dozorom príslušníka zboru,
- odsúdení zaraďujú do práce iba na pracoviská vnútri ústavu alebo pracujú v celách alebo izbách,
- návštevy odsúdených vykonávajú bez priameho kontaktu v určenej miestnosti.

Výkon trestu v ústavoch s tromi stupňami stráženia vytvára podmienky na zabezpečenie účelu výkonu trestu diferencovane pre odsúdených s rôznym stupňom

kriminálneho a sociálneho narušenia, aby spôsob uplatnenia jednotlivých práv a resocializačných aktivít mohol byť realizovaný efektívne a neeliminovať snahu menej narušených odsúdených napraviť sa a zároveň zabezpečil účinnú ochranu spoločnosti.

S prihliadnutím na materiálne, technické a informačné vybavenie môže byť v jednom ústave vykonávaný trest odňatia slobody viacerých stupňov stráženia. Trest odňatia slobody sa vykonáva oddelene na mužoch, ženách a mladistvých.

O zmene spôsobu výkonu trestu preradením do iného stupňa stráženia rozhoduje súd na návrh prokurátora, riaditeľa ústavu, odsúdeného alebo aj bez takéhoto návrhu. Odsúdený môže podať návrh o zmene spôsobu výkonu trestu preradením len do ústavu s nižším stupňom stráženia po vykonaní časti trestu určenej v osobitnom predpise<sup>67</sup> (1/3 trestu, ak bol zaradený do ústavu so stredným stupňom stráženia, 1/3 zo zvyšku trestu zostávajúceho po preradení z ústavu s maximálnym stupňom stráženia a 1/2 trestu, ak bol zaradený do ústavu s maximálnym stupňom stráženia).

## **2. Vnútna diferenciácia výkonu trestu odňatia slobody – umiestňovanie do skupín, oddielov a činnosť v skupinách a oddieloch, program zaobchádzania a prostriedky zaobchádzania**

Na zvýšenie účinnosti zaobchádzania s odsúdenými v rámci toho istého stupňa stráženia sa odsúdení umiestňujú do skupín a oddielov, sú spolu ubytovaní a spravidla aj spolu pracujú a podieľajú sa na plnení určených cieľov programu zaobchádzania. Proces umiestňovania do skupín, oddielov a činnosti v nich nazývame *vnútornou diferenciáciou*.<sup>68</sup>

### **2.1. Umiestňovanie odsúdených do skupín a oddielov**

---

<sup>67</sup> § 9 ods. 4, písm. a/, b/ a c/ zák. č. 475/2005 o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

<sup>68</sup> § 14 zákona č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Odsúdený vykonáva trest v diferenciačnej skupine „A“, „B“, „C“ alebo v špecializovanom oddieli, v ktorom sa diferenciačná skupina neurčuje. Odsúdený na doživotný trest sa zaraďuje do diferenciačných podskupín „D1“ a „D2“.

Mladiství odsúdení sa umiestňujú do diferenciačnej skupiny:

- a) so zmierneným režimom,
- b) so základným režimom,
- c) so sprísneným režimom.<sup>69</sup>

Diferenciačná skupina sa určí na základe záverov a odporúčaní psychologického vyšetrenia vykonaného v stredisku psychodiagnostickej a konzultačnej činnosti, poznatkov o správaní sa odsúdeného vo výkone väzby a výkone trestu, poznania emocionálneho, sociálneho a kriminálneho narušenia a poznania postojov k plneniu povinností a programu zaobchádzania.

Základným prostriedkom diferencovaného zaobchádzania je režim stanovený v ústavnom poriadku. Zaobchádzanie v rovnako označenej diferenciačnej skupine v ústavoch s rôznymi stupňami stráženia je rozdielne.

Jednotlivé diferenciačné skupiny v ústavoch s rovnakým stupňom stráženia a v rozdielnych stupňoch stráženia sa odlišujú:

- v zaobchádzaní s odsúdeným, ktoré môže byť realizované formou komunitného systému, samosprávy alebo režimu,
- v plnení programov zaobchádzania, na ktorom sa odsúdený môže zúčastňovať aktívne, pasívne alebo ho nerešpektuje,
- v ponuke vzdelávacích, osvetových aktivít a aktivít vo voľnom čase, odsúdený sa podieľa na vytváraní aktivít, alebo o ponuke rozhoduje pedagóg alebo odsúdený sa na aktivitách nezúčastňuje,
- vo vzťahu odsúdeného k vlastnej trestnej činnosti, odsúdený môže byť kritický alebo nekritický,
- v zaraďovaní odsúdeného do práce, odsúdený môže byť zaradený na nestrážené pracovisko v ústave alebo mimo ústavu alebo na strážené pracovisko v ústave alebo mimo ústavu,

---

<sup>69</sup> § 9 ods. 1 a 2 Vyhlášky MS SR č. 368 z 3.9.2008, ktorou sa vydáva Poriadok výkonu trestu odňatia slobody v znení vyhlášky č. 500/2013 Z. z.

- v ubytovaní odsúdeného v izbe alebo cele ubytovne, ktoré sú neuzamknuté alebo sa uzamykajú v závislosti od stupňa stráženia a od zaradenia do diferenciačnej skupiny.

## 2.2. Program zaobchádzania s odsúdeným

Proces zaobchádzania je definovaný ako: *„súhrn aktivít, ktorých účelom je diferencovaným spôsobom zabezpečiť výkon práv a povinností podľa tohto zákona, podporovať a rozvíjať zmysel pre zodpovednosť, dodržiavanie zákonov a spoločenských noriem, pozitívne osobnostné vlastnosti, úctu k iným, sebaúctu a pozitívny vzťah k rodine.“*<sup>70</sup>

Zaobchádzanie obsahuje základné zásady výkonu trestu realizovaním diferenciácie, individualizácie a resocializácie smerujúce k úspešnej reintegrácii. Proces zaobchádzania musí byť komplexný, dobrovoľný, kontrolovaný a hodnotiteľný. Preto zaobchádzanie je formalizované do programu zaobchádzania a obsahuje aktivity, ktoré budú smerovať na rozvoj jeho osobnosti, hodnotovú orientáciu v súlade s právnymi predpismi a jeho osobnostnými vlastnosťami, schopnosťami, vzdelaním a účelom výkonu trestu.

Program zaobchádzania vypracuje pedagóg oddielu<sup>71</sup>, do ktorého je odsúdený umiestnený po pobyte v nástupnom oddiele najneskôr do 3 mesiacov. Ak má odsúdený vyznačený koniec výkonu trestu do deviatich mesiacov, pedagóg vypracuje krátkodobé ciele zaobchádzania, v ktorých sa zameria na jeho prípravu na život po prepustení z výkonu trestu. Pre odsúdených zaradených do diferenciačnej skupiny „A“ a „B“ vypracuje pedagóg rozšírený program zaobchádzania a základný program zaobchádzania pre odsúdených zaradených do diferenciačnej skupiny „C“. Pre odsúdených zaradených do špecializovaných

<sup>70</sup> § 11 zák. č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

<sup>71</sup> § 23 Vyhlášky MS SR č. 368 z 3.9.2008, ktorou sa vydáva Poriadok výkonu trestu odňatia slobody v znení vyhlášky č. 500/2013 Z. z.

oddielov vypracuje pedagóg program podľa príslušného spôsobu zaobchádzania v oddieli, najmä:<sup>72</sup>

- a) oddiel doživotných trestov,
- b) oddiel špecializovaného zaobchádzania,
- c) oddiel s bezpečnostným režimom,
- d) osobitný oddiel,
- e) oddiel odsúdených so zdravotným postihnutím,
- f) výstupný oddiel.

Pedagóg pri vypracúvaní programu zaobchádzania preštuduje dostupné informácie o odsúdenom sústredené v osobnom spise, porovná najmä údaje uvedené v rozhodnutí súdu s informáciami sústredenými odbornými pracoviskami ústavu a prihliada najmä na:

- a) závery a odporúčania psychologického vyšetrenia vykonaného strediskom psychodiagnostickej a konzultačnej činnosti<sup>73</sup>
- b) poznatky získané počas výkonu väzby, najmä správanie, vzťahy s rodinou a širším sociálnym prostredím,
- c) dĺžku uloženého trestu súdom,
- d) možnosti sociálnej rehabilitácie, zaradenia do práce, zapojenia do individuálnych a skupinových foriem zaobchádzania, záujmy, a ďalšie poznatky o odsúdenom, ktoré by mohli byť zapracované do programu zaobchádzania.

Pedagóg po preštudovaní vyššie uvedených informácií o odsúdenom si môže metódou konzultácie overiť niektoré údaje s odbornými zamestnancami jednotlivých organizačných súčastí ústavu. Napríklad u odsúdeného zaradeného súdom do minimálneho stupňa stráženia, ktorý má vykonávať trest v diferenciacnej

---

<sup>72</sup> § 79 až 85 zák. č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých Zákonov v znení neskorších predpisov.

§ 78 až 93 vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 368/2008, ktorou sa vydáva Poriadok výkonu trestu odňatia slobody, v znení vyhlášky č. 500/2013 Z. z.

<sup>73</sup>RGR číslo 61/2008 o psychologickkej činnosti v Zbore väzenskej a justičnej stráže.

skupine „A“ je možné overiť potenciálne rizikové faktory úteku so samostatným úsekom preventívno-bezpečnostnej služby, ktorého príslušníci zboru sú oprávnení používať metódy, formy a prostriedky operatívno-pátracej činnosti.<sup>74</sup>

Následne vypracuje na odsúdeného **program zaobchádzania**, ktorý je štruktúrovaný do oblastí:<sup>75</sup>

- a) *edukácie, resp. výchovy*, ktorá je zameraná na resocializáciu a odstraňovanie subjektívnych príčin páchania trestnej činnosti s cieľom rešpektovania právnych predpisov, so súčasným uvedením vhodných foriem a prostriedkov pedagogického a psychologického pôsobenia,
- b) *aktivity vo voľnom čase*, ktoré by mali rešpektovať jeho osobnostné dispozície a smerovať k sebarealizácii a zmysluplnému tráveniu voľného času,
- c) *zaradovanie do práce* podľa jeho odbornej a zdravotnej spôsobilosti a reálnych možností a potrieb, vrátane výkonu prác pre ústav alebo výkonu prospešných prác mimo ústav,
- d) *vzťahy s vonkajším prostredím*, ktoré by mali smerovať na posilnenie sociálnych kontaktov potrebných na začlenenie sa do spoločnosti po prepustení z výkonu trestu,
- e) *iné metódy a postupy zaobchádzania* vyžadujúce uplatnenie špeciálnych metód, foriem a prostriedkov špeciálno-pedagogických, psychologických, liečebných a rehabilitačných aktivít.

Pri realizovaní programu zaobchádzania je dôležitým prvkom diferencovaný prístup podľa diferenciačných skupín a oddielov prostredníctvom režimových činností. V systéme režimových činností ide o cieľavedomú koordináciu vnútorného života v určitom priestore a stanovenom čase pri uskutočňovaní aktivít v súlade s právnymi predpismi upravujúcimi výkon trestu.

---

<sup>74</sup> LOBODÁŠ, O. 2004.: Osobitné preventívno-bezpečnostné činnosti vo vnútornom systéme bezpečnosti vo väzenskom systéme Slovenskej republiky. In: Sborník referátu z mezinárodní konference konané ve dnech 21. – 25.6.2004 v Kroměříži. Praha: GR VS ČR, 2004. s. 158 - 162.

<sup>75</sup> § 24 Vyhlášky MS SR č. 368/2008, ktorou sa vydáva Poriadok VTOS v znení vyhlášky č. 500/2013 Z. z.

V ústavnom poriadku sú vymedzené činnosti a aktivity odsúdených z každej oblasti, napríklad v pracovnej činnosti, stravovaní, kultúrno-osvetovej práce a realizovaní ich práv a povinností. Súčasťou ústavného poriadku je časový rozvrh dňa. Dochvilné dodržiavanie časového rozpisu dňa odsúdenými a stanovených pravidiel správania je predpokladom na realizáciu plánovaných aktivít. Realizáciu režimových aktivít zabezpečuje organizačne, dohľadom a kontrolou špecializovaný personál oddelenia výkonu trestu – referenti režimu.

V systéme režimových činností u odsúdených je cieľom: “vytváranie a upevňovanie pravidelných a trvalých návykov, osobnej a kolektívnej hygieny, dodržiavanie časového rozvrhu dňa, utváranie pracovných návykov, dodržiavanie disciplíny, upevňovanie prvkov tolerantného správania, plnenia stanovených povinností a rešpektovania základných pravidiel správania sa v skupine.”<sup>76</sup>

---

<sup>76</sup> KOZONĽ, A. Špecifiká zaobchádzania s odsúdenými vo väzení. Penitenciárna teória a prax. Trnava: Personal Consultant, 2006. s.50. ISBN 80-969455-8-0.

## **T 9 - Práva a povinnosti odsúdeného vo výkone trestu odňatia slobody**

Diferencované a kvalitné zabezpečenie výkonu práv a povinností odsúdenému v procese zaobchádzania je základným motivačným prvkom aktívneho prístupu odsúdeného k plneniu stanovených úloh a cieľov programu zaobchádzania a rozvíjaním zmyslu pre zodpovednosť, dodržiavania spoločenských noriem, rozvíjaním pozitívnych osobnostných vlastností, úctu k iným a sebaúctu.

Práva a povinnosti odsúdeného vo výkone trestu sú upravené v § 18 až 41 zákona o výkone trestu a v § 29 až 51 vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 368/2008 Z. z., ktorou sa vydáva Poriadok výkonu trestu odňatia slobody, v znení vyhlášky č. 500/2013 Z. z.

### **1. Práva odsúdeného**

Systém práv odsúdeného vo výkone trestu odňatia slobody vyplýva zo štruktúry práv v zákone o výkone trestu, a to základných sociálnych práv a ostatných práv.

Základné sociálne práva predstavujú štandard práv, ktorý je garantovaný každému odsúdenému rovnako.

U niektorých ostatných práv môže mať odsúdený taký rozsah práv, aký si zaslúži na základe preukázanej zmeny postojov a preukázanej zmeny o svoju nápravu. Prístupom k plneniu povinností a cieľov stanoveného programu zaobchádzania môže ovplyvňovať rozsah a spôsob realizácie niektorých práv a výhod. Klasickým príkladom je uplatňovanie práva prijímať návštevy blízkych osôb. V záujme programu zaobchádzania môže riaditeľ ústavu povoliť návštevu častejšie a aj inej osobe ako blízkej.

#### **1. 2. Základné sociálne práva**

Odsúdenému sa vo výkone trestu odňatia slobody zabezpečia sociálne práva nasledovne:

- a) ubytovanie sa mu poskytne v cele (je vybavená bezpečnostnými dverami, signalizačným zariadením, oddeleným hygienickým zariadením a umývadlom s pitnou vodou) alebo izbe (nie je vybavená bezpečnostnými

- dverami) s ubytovacou plochou najmenej 3,5m<sup>2</sup> (odsúdenej žene a odsúdenému mladistvému 4 m<sup>2</sup>), vybavenej lôžkom s matracom, podhlavníkom, prikrývkou, lôžkovou bielizňou, stolíkom, stoličkou a uzamykateľnou skrinkou na uloženie vecí osobnej potreby,
- b) strava sa poskytuje tri krát denne a zodpovedá odporúčaným výživovým dávkam, s rešpektovaním druhu a náročnosti vykonávanej práce, veku a zdravotnému stavu odsúdeného. Pri stravovaní sa prihliada aj na kultúrne a náboženské tradície odsúdených,
  - c) odsúdenému sa poskytuje ústavný odev a obuv, ktoré zodpovedajú klimatickým a mikroklimatickým podmienkam a aj iné súčasti výstroja podľa určených vzorov a noriem,
  - d) odsúdený má právo na nepretržitý osemhodinový spánok na lôžku a osobné voľno v trvaní jednej hodiny určenej v časovom rozvrhu dňa. Môže využívať väzenskú knižnicu, priestory určené na kultúrne, športové a záujmové činnosti, venovať sa seba vzdelávaniu, uspokojovaniu duchovných potrieb alebo odpočívať,
  - e) odsúdený má právo na základné potreby osobnej hygieny (mydlo, toaletný papier a uterák, u odsúdených žien aj hygienické vložky) a ak nemá peňažné prostriedky, ústav mu poskytne aj ďalšie potreby osobnej hygieny (hrebeň na vlasy, zubná kefka, zubná pasta, šampón na vlasy a holiace potreby) a na sprchovanie najmenej dvakrát v týždni,
  - f) odsúdený môže mať pri sebe v cele z vecí osobnej potreby vlastné knihy, časopisy, študijné materiály, osobnú korešpondenciu, hygienické potreby, veci, ktoré si zakúpil v predajni zriadenej v ústave, v množstve, ktoré zodpovedá možnostiam ich uloženia v skrinke, elektrický holiaci strojček, ponorný varič alebo rýchlo varnú kanvicu, ak je v cele alebo izbe elektrická zásuvka a ďalšie veci povolené riaditeľom ústavu.

### **1.3. Ostatné práva**

Odsúdený má právo:

- a) prijímať návštevy blízkych osôb (najviac päť osôb vrátane detí, ale obmedzenie neplatí pre deti, ak má viac ako 4 deti) v čase určenom riaditeľom ústavu najmenej raz za mesiac v trvaní dve hodiny,
- b) prijímať a na vlastné náklady odosielať písomné správy v listinnej podobe (korešpondencia) bez obmedzenia, ak odsúdený nemá peňažné prostriedky, ústav zabezpečí na vlastné náklady odoslanie dvoch kusov korešpondencie za kalendárny mesiac,
- c) raz za tri mesiace prijať balík a mladistvý raz za mesiac, s vecami osobnej potreby do hmotnosti dvoch kilogramov,
- d) telefonovať blízkym osobám (najviac piatim) najmenej dvakrát za mesiac v trvaní najmenej 20 minút, prostredníctvom telefónneho automatu umiestneného v ústave,
- e) na nákup potravín, vecí osobnej potreby a iných vecí v predajni v ústave najmenej jedenkrát týždenne v určený pracovný deň a s prihliadnutím na možnosť ich bezpečného uloženia v skrinke a v kalendárnom mesiaci najviac do výšky sumy trojnásobku životného minima,
- f) na zdravotnú starostlivosť za podmienok ustanovených osobitnými právnymi predpismi o zdravotnej starostlivosti a právo zúčastniť sa denne na vychádzke v určenom otvorenom priestore ústavu v trvaní najmenej jednej hodiny, zdravotná starostlivosť je poskytovaná v zdravotníckom stredisku ústavu,
- g) na vytvorenie podmienok na vzdelávanie, zameraných na jeho začlenenie do spoločnosti a v súlade s jeho osobnými a spoločenskými potrebami, osobitnými právnymi predpismi a z vydaného dokladu akreditovanou inštitúciou nesmie byť zrejmé, že odsúdený ho získal počas výkonu trestu,
- h) vypožičať si knihy z väzenskej knižnice, spoločenské hry, predplatiť si dennú tlač a časopisy, objednať si knihy a po súhlase riaditeľa ústavu môže na vlastné náklady používať v cele alebo izbe vlastný rádioprijímač a televízny prijímač,

- i) podávať žiadosti, sťažnosti a podnety štátnym orgánom Slovenskej republiky, ktoré sú príslušné na prejednanie podnetov a sťažností týkajúcich sa ochrany ľudských práv, ako aj medzinárodným orgánom a medzinárodným organizáciám, ktoré sú podľa medzinárodnej zmluvy, ktorou je Slovenská republika viazaná, príslušné na prejednanie podnetov a sťažností týkajúcich sa ochrany ľudských práv,
- j) požiadať o rozhovor s riaditeľom ústavu, rozhovor sa mu umožní do siedmich kalendárnych dní,
- k) požiadať o rozhovor so zástupcami orgánov vykonávajúcimi v ústave dozor nad zachovávaním zákonnosti (§ 96 zákona o výkone trestu) a kontrolu výkonu trestu v ústave (§ 97 zákona o výkone trestu),
- l) na ochranu pred neoprávneným násilím a akýmkoľvek prejavmi ponižovania ľudskej dôstojnosti,
- m) na poskytovanie právnej pomoci advokátom alebo inou osobou, ktorá ho zastupuje v inej právnej veci, ktorá môže v medziach svojho splnomocnenia korešpondovať a hovoriť s odsúdeným.

## **2. Základné povinnosti a zákazy**

Podľa § 39 zákona o výkone trestu je odsúdený *povinný*:

- a) plniť povinnosti uložené zákonom o výkone trestu a ústavným poriadkom,
- b) plniť pokyny a príkazy príslušníka zboru a zamestnanca zboru, zachovávať zásady slušného správania a vystupovania voči osobám s ktorými prichádza do styku,
- c) plniť úlohy vyplývajúce z programu zaobchádzania,
- d) odovzdať do úschovy veci, ktorých držanie s prihliadnutím na ich cenu, množstvo alebo spôsob používania je zakázané alebo v rozpore s účelom výkonu trestu, šetrne zaobchádzať so zverenými vecami, vo všetkých priestoroch ústavu a v osobných veciach udržiavať poriadok, čistotu, dodržiavať zásady hygieny a nepoškodzovať cudzí majetok,

- e) pracovať, ak je zaradený do práce, to neplatí, ak je práceneschopný, poberateľ invalidného, starobného a predčasného starobného dôchodku alebo je zaradený do dennej formy štúdia, rekvalifikačného kurzu a kurzu počas pracovnej doby,
- f) zúčastňovať sa na činnostiach pre všeobecný rozvoj jeho osobnosti a výkone prospešných prác mimo ústavu,
- g) dodržiavať opatrenia a pokyny týkajúce sa bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci a ochrany pred požiarimi a pri výkone práce používať predpísané osobné ochranné pracovné prostriedky, oznamovať vznik úrazu alebo nebezpečnej udalosti v súlade so zákonom o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci,
- h) podrobiť sa zdravotnej prehliadke, hygienickým a protiepidemickým opatreniam a zdravotným úkonom v rozsahu a za podmienok podľa osobitných predpisov, strpieť úkony súvisiace s jeho identifikáciou, podrobiť sa osobnej prehliadke a umožniť príslušníkovi zboru kontrolu osobných vecí,
- i) podrobiť sa psychologickému vyšetreniu psychológovi v ústave,
- j) podrobiť sa úkonom súvisiacim s odobratím fyzických a fyziognomických a biologických identifikačných znakov,
- k) podrobiť sa potrebnému vyšetreniu v prípade podozrenia, že odsúdený je pod vplyvom návykových látok,
- l) uhrádzať predpísané náklady spojené s poskytovaním zdravotnej starostlivosti, ako aj s výkonom trestu,
- m) v čase od večierky do budíčka dodržiavať nočný pokoj,
- n) nosiť preukaz odsúdeného a jeho stratu ihneď hlásiť príslušníkovi zboru,
- o) bez zbytočného odkladu oznámiť príslušníkovi zboru pracovný alebo iný ako pracovný úraz,
- p) byť ustrojený a dbať o svoj zovňajšok podľa určených vzorov a noriem.

Podľa § 40 zákona o výkone trestu sa odsúdenému *zakazuje*:

- a) nadväzovať kontakty s inými osobami v rozpore so zákonom o výkone trestu alebo pokynom vydaným na základe tohto zákona,
- b) vstupovať a pohybovať sa bez sprievodu príslušníka zboru v zakázaných strážených priestoroch, najmä v označenom zakázanom a ochrannom pásme a mimo vymedzený priestor výkonu trestu a pracoviska,
- c) vyrábať, prechovávať a požívať návykové látky,
- d) vyrábať a prechovávať predmety, ktorými by sa mohla ohroziť bezpečnosť osôb a majetku, ktoré by mohli byť zneužívané na útek alebo ktorými by sa mohol narušiť ústavný poriadok alebo poškodiť zdravie,
- e) tetovať seba, inú osobu alebo sa nechať tetovať, zhotovovať piercing seba alebo inej osobe alebo nechať si zhotovovať piercing,
- f) predstierať ochorenie, úmyselne sa poškodzovať na zdraví, užívať lieky nepredpísané, nepovolené lekárom alebo ich užívať inak, ako ich predpísal alebo povolil lekár alebo odovzdávať lieky iným odsúdeným,
- g) zúčastňovať sa hazardných hier, hrať hry o peňažné prostriedky, veci a služby,
- h) vykonávať činnosť, ktorou ohrozuje alebo poníža ľudskú dôstojnosť,
- i) prechovávať tlačoviny alebo predmety propagujúce národnostnú, rasovú, etnickú alebo náboženskú neznášanlivosť, fašizmus alebo iné hnutia smerujúce k potláčaniu práv a slobôd občanov, násilie, krutosť, ohrozujúce mravnosť alebo popisujúce zhotovenie zbrane, streliva, výbušnín, návykových látok a akékoľvek predmety, ktorými by mohol mať účel výkonu trestu, prechovávať a používať mobilný telefón,
- j) fajčiť mimo vyhradených priestorov,
- k) zneužívať a poškodzovať preukaz odsúdeného.

## **T 10 – Prostriedky zaobchádzania s odsúdenými**

Pojem zaobchádzanie bol vo väzenstve prvý krát formulovaný v Minimálnych štandardných pravidlách pre zaobchádzanie s väzňami (ďalej len „pravidlá“), v článku 65, ktoré boli prijaté Organizáciou spojených národov v roku 1955, kde sa uvádza:

„Cieľom zaobchádzania s jednotlivcami odsúdenými k trestu alebo inému opatreniu, ktoré je spojené s odňatím slobody, má byť pokiaľ to dovoľuje dĺžka trestu, vypestovať vôľu a schopnosti, ktoré im umožnia po prepustení dodržiavať zákony a vedieť sa o seba postarať. Toto zaobchádzanie má byť takej povahy, aby v nich vyvolalo sebaúctu a rozvinulo ich zmysel pre zodpovednosť.“

V nasledujúcom ustanovení, v článku 66 ods. 1 pravidiel sú uvedené prostriedky, ktorými sa môže dosiahnuť cieľ zaobchádzania nasledovne:

„ Aby boli dosiahnuté tieto ciele, majú byť využité všetky prostriedky, vrátane náboženskej starostlivosti, v krajinách, kde je to možné, výchovy, poradenstva vo veciach povolania a pracovného výcviku, sociálnej práce, pracovných porád, fyzického rozvoja a upevňovania morálneho charakteru, a to v súlade s individuálnymi potrebami každého väzňa s ohľadom na jeho sociálnu a kriminálnu anamnézu, na jeho fyzickú a duševnú výkonnosť a schopnosti, na jeho osobný temperament, dĺžku trestu a jeho perspektívy po prepustení.“

### **1. Prostriedky zaobchádzania**

Podľa § 16 zákona o výkone trestu sú pri zaobchádzaní s odsúdenými na splnenie cieľov programu zaobchádzania uplatňované ako prostriedky :

- a) formy a metódy pedagogického a psychologického pôsobenia,
- b) metódy sociálnej práce,
- c) ústavný poriadok,
- d) disciplinárna právomoc,
- e) zaradovanie do práce,
- f) vzdelávanie
- g) a kultúrno-osvetová činnosť.

## *2. Formy a metódy pedagogického pôsobenia*

Metóda je v pedagogike definovaná „ako vedomý a zámerný postup pri použití výchovného prostriedku s cieľom ovplyvnenia poznania, správania a citov“. Metódy sa najčastejšie používajú v kombináciách, preto je ich klasifikácia zložitá.

V penológii sa používajú metódy penitenciárnej pedagogiky podľa Balka E. a Foldeših D. ( Penitenciárna pedagogika II. časť, Bratislava, APZ, 2004, s. 30) delia na:

- a) protektívne (bezpečnostné),
- b) formatívne (pedagogické a psychologické),
- c) a liečebné (medicínske, ale aj metódy liečebnej pedagogiky a psychológie).

Pre potreby penitenciárnej pedagogiky je akceptované delenie Nováka K. (Úvod do penitenciárnej pedagogiky, Praha, VŠ ZNB, 1986, s. 64), ktorý rozčleňuje metódy na:

1) metódy poznania výchovného procesu, kam zaraďuje:

- metódu pozorovania,
- diagnostické metódy,
- sociometriu,
- a ďalšie metódy skúmajúce výchovný proces, jeho komponenty a vzťahy,

2) metódy realizácie výchovného procesu, ktoré člení na:

a) komplexné:

- ovplyvňovanie osobnosti autoritou,
- ovplyvňovanie spoločenstvom – kolektívom,
- ovplyvňovanie organizáciou životného procesu sociálnej skupiny – režimom,
- ovplyvňovanie systémom činnosti,

b) čiastkové:

- presvedčanie (patrí medzi základné metódy penitenciárnej pedagogiky),

- organizácia správania (v súlade s organizáciou zaobchádzania a režimom ústavu) ,
- stimulácia správania (pochvala, kladné hodnotenie),
- perspektívne dianie (preradenie do nižšieho stupňa stráženia, podmienené prepustenie),
- inhibícia (je opakom stimulačných metód a jej úlohou je potlačovanie nežiaduceho správania),
- prinútenie (nie sankciou, ale morálne prinútenie verejné, mienkou kolektívu alebo skupiny),
- paralelné pôsobenie (prostredníctvom skupiny),
- resocializačné vyučovanie (základný prostriedok mravného a duševného rozvoja) ,
- aktivity kultúrno-osvetovej činnosti (vytváranie vzťahu ku kultúre, k využívaniu voľného času, tvorbe nových hodnôt, napr. v záujmových krúžkoch).

### *3. Formy a metódy psychologického pôsobenia*

Psychologická služba je odborná činnosť zameraná na poskytnutie odbornej pomoci obvineným a odsúdeným v súlade s príslušnými ustanoveniami osobitných právnych predpisov o výkone väzby a výkone trestu odňatia slobody.

Psychologické činnosti zahŕňajú formy, metódy a postupy psychologického pôsobenia na osobnosť odsúdeného v súlade s právnymi predpismi.

Psychologické služby v podmienkach penitenciárnej praxe zahŕňajú najmä psychoterapiu, psychologické poradenstvo a psychologickú osvetu.

Psychologické činnosti a služby sa poskytujú v ústavoch v oddeleniach výkonu väzby, výkonu trestu, v strediskách psychodiagnostickej a konzultačnej činnosti a v oddieloch špecializovaného zaobchádzania počas ochrannnej liečby. Podmienky upravuje Rozkaz Generálneho riaditeľa ZVJS č. 43/2006 o psychologických službách a o činnosti strediska psychodiagnostickej a konzultačnej činnosti (ďalej len „RGR č. 43/2006“).

Základnou činnosťou strediska psychodiagnostickej a konzultačnej činnosti (ďalej len „stredisko“) je psychodiagnostická činnosť a psychologické vyšetrowanie osobnosti odsúdených pred ich umiestnením do príslušného ústavu podľa stupňa stráženia.

V závere správy psychologického vyšetrenia psychológ navrhne:

- a) oblasť profilu osobnosti odsúdeného, na ktorú je potrebné v zaobchádzaní zamerať pôsobenie tak, aby sa v najväčšom rozsahu u odsúdeného plnil účel výkonu trestu a vytvárali podmienky na odstraňovanie subjektívnych príčin páchania trestnej činnosti,
- b) odporučí základné ciele, metódy a prístupy zaobchádzania vo vzťahu k osobnosti odsúdeného s dôrazom na elimináciu negatívnych prejavov správania a zabezpečenie potrieb jeho resocializácie.

Podľa § 7 RGR č. 43/2006 sa psychologické služby v ústavoch poskytujú formou:

- a) psychologickéj osvetu - individuálne alebo v skupine,
- b) psychologického poradenstva - individuálne alebo v skupine,
- c) psychologickéj intervencie – individuálne,
- d) krízovej intervencie – individuálne,
- e) psychoterapie - individuálne alebo v skupine.

*4. Metódy sociálnej práce, sociálna práca vo výkone väzby, sociálna práca vo výkone trestu odňatia slobody, súčinnosť a spolupráca pri výkone sociálnej práce a sústavné vzdelávanie sociálnych pracovníkov*

Cieľom sociálnej práce pri zaobchádzaní s odsúdeným podľa § 27 ods. 2 vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 368/2008 Z. z., ktorou sa vydáva Poriadok výkonu trestu odňatia slobody v znení vyhlášky č. 500/2013 Z. z. (ďalej len „vyhláška č. 368/2008 Z. z.“)

je: „...zmiernenie sociálnych problémov alebo odstránenie možných príčin ich vzniku a príprava odsúdeného na prepustenie z výkonu trestu.“

Penitenciárnu sociálnu prácu vykonáva sociálny pracovník *v súčinnosti* s príslušníkmi zboru, ktorí sa podieľajú na zaobchádzaní s odsúdeným a uplatňuje možnosť spolupráce s orgánmi a organizáciami, ktoré sa môžu podieľať na riešení sociálnych problémov odsúdeného.

Pri riešení sociálneho problému poskytuje sociálny pracovník odsúdenému pomoc spravidla:

- a) formou poradenskej činnosti,
- b) metód a postupov sociálnej práce, najmä nácviku sociálnych zručností zameraných na podporu:
  - prosociálneho správania,
  - zmenu postojov
  - a zmenu postojov jeho konania.

Sociálny pracovník v sociálnej práci uplatňuje sám, alebo v spolupráci s inými odborníkmi v ústave a subjektmi postpenitenciárnej starostlivosti, s prihliadnutím na osobnosť odsúdeného, **metódy** sociálnej práce, a to najmä:

- a) rozhovor,
- b) poradenstvo,
- c) povzbudenie,
- d) vedenie k svojpomoci,
- e) nácvik sociálnych zručností,
- f) sprostredkovanie
- g) a skupinová sociálna práca.

Podľa § 2 ods. 1 Rozkazu generálneho riaditeľa ZVJS č. 66/2015 o sociálnej práci vo výkone väzby a vo výkone trestu odňatia slobody (ďalej len RGR č. 66/2015), **sociálna práca je:**

I) odborná činnosť, ktorá sa zameriava:

a) *u obvineného:*

- formou poradenstva na obmedzenie negatívnych vplyvov väzenského prostredia,
- formou informačnej pomoci pri riešení nepriaznivej životnej situácie jeho alebo jeho rodiny,

b) *u odsúdeného:*

- formou poradenskej činnosti a informačnej pomoci, formou metód a postupov sociálnej práce pri riešení sociálneho problému, a to najmä na objasňovanie sociálnych problémov, ktoré:
  - 1/ vplývali na vznik trestnej činnosti,
  - 2/ alebo ktorých existencia predstavuje závažný rizikový faktor resocializačnej prognózy,

II) cielená, koordinovaná a tímová práca, ktorá sa zameriava na prípravu a motivovanie odsúdeného:

- na riadny život po prepustení a je vykonávaná v súčinnosti so subjektmi postpenitenciárnej starostlivosti.

*Sociálna práca vo výkone väzby*

Ak obvinený požiada o pomoc formou ústnej alebo písomnej žiadosti pri riešení negatívnych vplyvov väzenského prostredia a nepriaznivej životnej situácie svojej alebo niektorého člena svojej rodiny, ústav na výkon väzby mu poskytne sociálne poradenstvo a informačnú pomoc.

O poskytnutí sociálneho poradenstva (individuálneho alebo skupinového) spracuje sociálny pracovník záznam v elektronickej dokumentácii. Ak je obvinený umiestnený v zmiernenom režime, môže sa zúčastniť skupinových foriem sociálneho poradenstva v súlade s ponukami uvedenými v ponukových listoch, ktoré obsahujú vzdelávacie, záujmové a športové činnosti.

Ak je obvinený zaradený do práce, sociálny pracovník vykoná poučenie o vyživovacej povinnosti, o vykonávaní zrážok z čistej odmeny na úhradu

exekučne vymáhaného výživného a o podmienkach dobrovoľnej úhrady výživného v súlade s rozhodnutím súdu, ktorým je stanovená vyživovacia povinnosť.

### *Sociálna práca vo výkone trestu odňatia slobody*

Sociálny pracovník vykonáva sociálnu prácu počas výkonu trestu odňatia slobody pri umiestnení odsúdeného:

- a) v nástupnom oddiele,
- b) v diferenciačnej skupine alebo v špecializovanom oddiele,
- c) vo výstupnom oddiele alebo pred prepustením odsúdeného, ktorý nie je umiestnený vo výstupnom oddiele.

#### Ad – a) Činnosť sociálneho pracovníka v nástupnom oddiele

Počas umiestnenia odsúdeného v nástupnom oddiele sociálny pracovník vykoná:

- a) vstupný pohovor s odsúdeným, zameraný na sociálnu diagnostiku, pri ktorom najmä:
  - doplní rodinné, osobné a profesné anamnestické údaje, s dôrazom na skutočnosti, ktoré ovplyvnili páchanie trestnej činnosti, napríklad neúplná rodina, ústavná výchova, rovesnícka skupina, alkoholizmus a deviácie,
  - zisťuje existenciu sociálneho problému odsúdeného alebo rizikových oblastí vzniku sociálneho problému,
  - zisťuje údaje o sociálnych rolách, v ktorých odsúdený zlyhal, napríklad v roly manžela, otca, syna a živiteľa rodiny,
  - zisťuje osoby, ktoré budú odsúdeného navštevovať počas výkonu trestu odňatia slobody,
- b) poučenie odsúdeného o vyživovacej povinnosti, o zrážkach z čistej pracovnej odmeny na úhradu exekučne vymáhaného výživného a žiadosti o vykonanie zrážok na úhradu výživného,

- c) vydá odsúdenému žiadosť o vykonanie zrážok z čistej pracovnej odmeny na úhradu výživného, ak je vyživovacia povinnosť aktuálna,
- d) overí si poberanie dôchodkovej dávky (starobný dôchodok, výsluhový a pod) a jej nahlásenie ústavu, resp. overenie jej priznania v Sociálnej poisťovni,
- e) overenie záujmu o zaradenie do práce, ak je poberateľom dôchodkových dávok.

Informácie o odsúdenom, zistené počas umiestnenia v nástupnom oddiele, zaznamenaná v elektronickej dokumentácii odsúdeného v časti určenej pre sociálnu prácu a o základných skutočnostiach informuje členov umiestňovacej komisie počas jej rokovania.

Ad – b) Činnosť sociálneho pracovníka v diferenciacnej skupine alebo v špecializovanom oddiele

Počas umiestnenia odsúdeného v diferenciacnej skupine alebo v špecializovanom oddiele, sociálny pracovník spracuje pre odsúdeného, ktorý má dlhodobý, zložitý a časovo náročný problém, plán sociálnej práce pri riešení sociálneho problému (ďalej len „plán sociálnej pomoci“).

Plán sociálnej pomoci obsahuje:

- popis sociálneho problému odsúdeného, alebo problémov,
- čiastkové a komplexné činnosti pri riešení sociálneho problému a
- voľbu metód na splnenie cieľov.

Pri vypracúvaní plánu sociálnej pomoci, sociálny pracovník prihliada najmä na:

- sociálnu diagnózu odsúdeného,
- údaje uvedené v psychologickom vyšetrení osobnosti odsúdeného,
- dĺžku uloženého trestu odňatia slobody a
- existujúce možnosti spolupráce so subjektmi postpenitenciárnej starostlivosti.

Sociálny pracovník oboznámi odsúdeného s plánom sociálnej pomoci a vysvetlí mu dôvod zaradenia jednotlivých činností, resp. cieľov a postupov do plánu a predpokladané výsledky pri ich realizácii.

Po vyriešení sociálneho problému odsúdeného sociálny pracovník vyhodnotí plán sociálnej pomoci a plán uzavrie. Ak je potrebné, spracuje návrh do procesu zaobchádzania s cieľom, aby sa sociálny problém neopakoval.

Odsúdenému, ktorý nemá spracovaný plán sociálnej pomoci a má adaptačné problémy na podmienky výkonu trestu odňatia slobody alebo je v akútnej krízovej situácii, je poskytovaná sociálna krízová intervencia.

Sociálny pracovník pri riešení sociálnych problémov:

- spolupôsobí pri zaobchádzaní s odsúdeným v spolupráci s inými odborníkmi v ústave, najmä psychológom, pedagógom a lekárom,
- motivuje odsúdeného k riešeniu jeho problémov, najmä pri udržiavaní a posilňovaní rodinných väzieb,
- motivuje odsúdeného k aktívnemu prístupu pri hľadaní zamestnania a k získavaniu alebo udržiavaní pracovných zručností a spôsobilostí a
- odporúča a sprostredkúva odsúdenému sociálne služby krízovej intervencie a účasť na resocializačných programoch alebo iných vhodných aktivitách.

Sociálny pracovník sa podieľa na realizovaní programu zaobchádzania odsúdeného okrem iného tým, že všetky poznatky o odsúdenom zaznamenáva do príslušných častí elektronickej dokumentácie a spracováva resocializačnú prognózu odsúdeného. Výsledok stanovenej resocializačnej prognózy priaznivej (ak je riziko sociálneho zlyhania nízke), menej priaznivej (ak je riziko sociálneho zlyhania stredné) alebo nepriaznivej (ak je riziko sociálneho zlyhania vysoké) je obligatórnou časťou hodnotenia odsúdeného na účely rozhodovania v konaní o návrhu riaditeľa ústavu na uloženie ochranného dohľadu, v konaní k návrhu o podmienenečné prepustenie, o milosť, k upusteniu od výkonu zvyšku trestu, k zmene spôsobu výkonu trestu, k určeniu spoločného spôsobu výkonu trestu a k prerušeniu výkonu trestu.

Ad – c) Činnosť sociálneho pracovníka vo výstupnom oddiele a pred prepustením odsúdeného

Podľa osobitných právnych predpisov upravujúcich výkon trestu odňatia slobody sa v programe zaobchádzania s odsúdeným umiestneným do výstupného oddielu uplatňujú osobitné prostriedky zaobchádzania, ktorých cieľom je pripraviť odsúdeného na plynulý prechod do občianskeho života a samostatný spôsob života po výkone trestu.

Sociálny pracovník zabezpečuje vo výstupnom oddiele najmä nasledovné činnosti:

- a) oboznamuje odsúdených s aktuálnymi právnymi predpismi z oblasti:
  - poskytovania sociálnych služieb,
  - sociálneho zabezpečenia,
  - sociálneho poistenia,
  - zamestnávania a
  - dôchodkového zabezpečenia,
- b) poskytuje odsúdenému informácie o realizácii činností bezprostredne po prepustení so zabezpečením adries, prípadne telefonických kontaktov, napríklad na:
  - probačného a mediačného úradníka,
  - zariadenia sociálnych služieb poskytujúcich postpenitenciárnu starostlivosť
  - a sociálneho kurátora v mieste bydliska,
- c) koordinuje osobný a písomný kontakt odsúdeného so subjektmi postpenitenciárnej starostlivosti, ak je to potrebné,
- d) ak to vyžaduje eliminovanie bezpečnostného rizika, navštívi s odsúdeným miesta, v ktorých bude vykonávať činnosti bezprostredne po prepustení, napríklad:
  - autobusovú alebo vlakovú stanicu,
  - probačného a mediačného úradníka,
  - sociálneho kurátora a

- zariadenie sociálnych služieb poskytujúce postpenitenciárnu starostlivosť,
- e) vyplní dotazník rizika sociálneho zlyhania (príloha č. 1), ak od ostatného hodnotenia rizika sociálneho zlyhania uplynulo viac ako 6 mesiacov alebo došlo k zmene v niektorej zo sledovaných oblastí,
- f) pred prepustením vykoná s odsúdeným pohovor, pri ktorom ho poučí:
  - o povinnosti prevziať si na príslušnom útvare Policajného zboru preukaz totožnosti,
  - o podmienkach osvedčenia sa v skúšobnej dobe, ak bol z výkonu trestu podmiennečne prepustený,
  - o podmienkach zahľadania odsúdenia,
  - o právach a povinnostiach uchádzačov o zamestnanie,
  - o rešpektovaní stanovenej lehoty zamestnávateľom na ďalšie konanie vo veci pracovno-právneho vzťahu a
  - o dodržaní stanovenej lehoty príslušným úradom práce, sociálnych vecí a rodiny.

Sociálny pracovník odovzdá odsúdenému metodický materiál upravujúci prvé kroky po prepustení („Prvé kroky na ceste slobody a zodpovednosti – základné informácie“ – príloha č. 2).

Sociálny pracovník zaznamenáva v elektronickej dokumentácii poznatky o aktivite, významných prejavoch a zmenách správania obvineného a odsúdeného vo vzťahu k sociálnej situácii, o úkonoch sociálnej intervencie a ich účasti na skupinovej forme sociálnej práce.

Sociálny pracovník vedie dokumentáciu aj v písomnej forme, najmä *evidenciu*:

- vydaných žiadostí a poučení na vykonanie zrážok z čistej pracovnej odmeny odsúdeného na úhradu výživného nezaopatrených detí,
- korešpondencie s orgánmi a organizáciami príslušnými na vykonanie aktivít sociálnej práce s obvinenými a odsúdenými,
- návštev ústavu zástupcov orgánov a organizácií za účelom vykonávania aktivít sociálnej práce s obvinenými a odsúdenými,

- návštev sociálneho pracovníka zástupcov orgánov a organizácií v mieste ich pôsobenia, za účelom vykonávania aktivít sociálnej práce s obvinenými a odsúdenými,
- žiadostí obvinených a odsúdených o pohovor so sociálnym pracovníkom.

Sociálny pracovník spracováva priebežne štatistické údaje z oblasti sociálnej práce v stanovenej štruktúre a rozsahu, pre ďalšie využitie v zbore.

#### *Súčinnosť a spolupráca pri výkone sociálnej práce*

Sociálny pracovník pri výkone sociálnej práce plní úlohy v úrovni súčinnosti a spolupráce s odborníkmi v ústave, ktorí zabezpečujú proces zaobchádzania, najmä s pedagógom a psychológom zboru pri:

- a) riešení sociálnych problémov,
- b) činnosti nástupného oddielu,
- c) spracovaní a realizácii programu zaobchádzania,
- d) hodnotení na preukázanie splnenia podmienok na:
  - premenu trestu odňatia slobody na trest domáceho väzenia ,
  - podmienené prepustenie,
- e) vypracovaní hodnotenia rizika sociálneho zlyhania
- f) činnosti výstupného oddielu.

Sociálny pracovník pri zabezpečovaní kontinuálnej penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti spolupracuje:

- a) so sociálnymi kurátormi,
- b) probačnými a mediačnými úradníkmi,
- c) mestskými a obecnými úradmi,
- d) školami,
- e) azylovými zariadeniami,
- f) charitatívnymi organizáciami,
- g) notármi,

- h) matrikami a
- i) inými štátnymi a neštátnymi orgánmi na riešení sociálnych problémov odsúdeného.

Ústav v rámci svojej pôsobnosti organizuje podľa potreby koordinačné stretnutia s probačnými úradníkmi krajských súdov a sociálnymi kurátormi úradov práce, sociálnych vecí a rodiny. Na stretnutia môžu byť pozvaní aj predstavitelia iných subjektov, s ktorými sa participuje na riešení sociálnych problémov odsúdených.

V súlade s uzavretou zmluvou o vzájomnej spolupráci medzi Ústredím práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (ďalej len „ústredie“) a Generálnym riaditeľstvom Zboru väzenskej stráže (ďalej len „generálne riaditeľstvo“) sa poskytujú generálnym riaditeľstvom informácie ústrediu o kontaktoch na sociálnych pracovníkov v služobných úradoch a raz za štvrt'rok informácie o počte obvinených a odsúdených v ústavoch podľa miesta ich bydliska.

#### *Sústavné vzdelávanie sociálnych pracovníkov*

Sociálny pracovník je povinný zvyšovať si odborné vedomosti, zručnosti, schopnosti a návyky potrebné na výkon sociálnej práce sústavným vzdelávaním.

Sústavné vzdelávanie je zamerané najmä na:

- a) komunikačné a lektorské zručnosti,
- b) nové metódy a techniky sociálnej práce,
- c) dokonalú znalosť regionálnej problematiky príslušných inštitucionálnych zariadení,
- d) znalosti právnych predpisov z oblasti:
  - pracovno-právnych vzťahov,
  - služieb zamestnanosti,
  - sociálnych služieb,
  - sociálneho zabezpečenia,

- rodičovských práv a povinností,
- zdravotného poistenia.

Sociálny pracovník má v služobnom úrade (v ústave) vytvorené podmienky na sústavné vzdelávanie a môže vzdelávanie uskutočňovať formou samoštúdia, publikačnou činnosťou, prostriedkami elektronickej komunikácie, odbornými pobytmi, účasťou na tematických konferenciách, odborných seminároch a kurzoch organizovaných služobnými úradmi zboru alebo spolupracujúcimi inštitúciami, alebo inými formami (RGR č. 66/2015).

### *5. Ústavný poriadok*

Ústavný poriadok je predpis Zboru väzenskej a justičnej stráže, ktorým sa upravuje spôsob výkonu práv, obmedzení a povinností odsúdených a uplatňovanie poriadku a disciplíny v ústave na výkon väzby, ústave na výkon trestu odňatia slobody, ústave na výkon trestu odňatia slobody pre mladistvých a nemocnici pre obvinených a odsúdených (ďalej len ústav“). Súčasťou ústavného poriadku je časový rozvrh dňa.

Ústavný poriadok schvaľuje generálny riaditeľ zboru a v ústave ho vydá riaditeľ ústavu. Ústavný poriadok sa umiestni v každom oddiele, v každej cele a na miestach bežne prístupných odsúdeným a verejnosti.

Odsúdený sa oboznámi s ustanoveniami ústavného poriadku čo najskôr po nástupe do výkonu trestu, spravidla po umiestnení do nástupného oddielu.

### *6. Zaradovanie do práce*

Odsúdený sa zaraduje do práce (§ 42 až 49 zákona o výkone trestu) v súlade s účelom výkonu trestu odňatia slobody, pričom sa prihliada na zdravotný stav, využitie pracovnej kvalifikácie a plnenie cieľov programu zaobchádzania. Zaradenie do práce je osobitný vzťah medzi ústavom a odsúdeným, ktorým nevzniká pracovnoprávny vzťah. Ústav voči odsúdenému plní povinnosti

zamestnávateľa. Na zaradovanie odsúdených do práce sa primerane použijú príslušné ustanovenia Zákonníka práce.

Zaradenie do práce môže byť zrušené v súlade s účelom výkonu trestu a bez uvedenia dôvodu.

Odsúdení sú zaradovaní na pracoviská v stredisku vedľajšieho hospodárstva ústavu a vo vnútornej prevádzke a údržbe ústavu.

Strediská vedľajšieho hospodárstva:

a) vykonávajú vlastnú výrobnú činnosť zameranú najmä na uspokojovanie potrieb zboru, t. j. výrobu výstrojných väzenských a príslušníckych súčiastok, bielizne, pracovných odevov, dreveného a kovového nábytku, základných poľnohospodárskych produktov – krmovín, zeleniny a mäsa,

b) poskytujú práce a služby iným právnickým osobám a fyzickým osobám na pracoviskách v ústave alebo mimo ústavu, rozpočtovým organizáciám, obciam, verejným inštitúciám alebo súkromným podnikateľským a nepodnikateľským subjektom.

Práce a služby poskytuje stredisko vedľajšieho hospodárstva na základe zmluvy spracovanej podľa všeobecne záväzných právnych predpisov (Občiansky zákonník, Obchodný zákonník) a interného predpisu zboru.

Odsúdený, ktorý nie je zaradený do práce, sa spravidla zaradí:

- a) do vzdelávacích a osvetových aktivít,
- b) alebo na výkon prác pre ústav (najmä v oblasti životného prostredia) za účelom získania pracovných návykov a zručnosti v súlade s programom zaobchádzania.

## *7. Vzdelávanie*

Vzdelávanie odsúdených podľa § 32 ods. 1 zákona o výkone trestu je súhrn aktivít založených na aktívnej účasti odsúdeného a zameraných na začlenenie do spoločnosti v súlade s jeho osobnými a spoločenskými potrebami.

Ak má odsúdený predpoklady (schopnosti), podľa individuálnych možností sa mu umožní:

- a) dokončenie základnej školy,
- b) absolvovanie rekvalifikačného kurzu, kurzu na zvýšenie alebo rozšírenie kvalifikácie, zaučenie alebo vyučenie vo vybraných učebných odboroch,
- c) štúdium na strednej škole,
- d) vysokoškolské vzdelávanie v externej forme, ak je zaradený v diferenciačnej skupine „A“ v minimálnom alebo strednom stupni stráženia.

Negramotnému odsúdenému sa umožní, aby absolvoval kurz pre negramotných. Po zaradení do takéhoto kurzu je odsúdený povinný sa na ňom pravidelne zúčastňovať.

Ústav uskutočňuje vzdelávanie (okrem vysokoškolského vzdelávania) na základe:

- a) uzatvorenej zmluvy s príslušnou vzdelávacou inštitúciou,
- b) projektu vzdelávania schváleného generálnym riaditeľstvom zboru, ktorým zabezpečuje organizácia rekvalifikačný kurz, kurz na zvýšenie alebo rozšírenie kvalifikácie, zaučenie alebo vyučenie vo vybraných učebných odboroch,
- c) projektu vzdelávania schváleného riaditeľom ústavu (ktorým sa zabezpečuje rekvalifikačný kurz, kurz na zvýšenie alebo rozšírenie kvalifikácie, zaučenie alebo vyučenie vo vybraných učebných odboroch) a na organizačnom, finančnom a materiálnom zabezpečení vzdelávania odsúdených sa podieľajú záujmové združenia občanov, cirkvi, náboženské spoločnosti a iné organizácie.

Na schválené projekty organizácií, ktoré sa podieľajú na organizačnom, finančnom a materiálnom zabezpečení vzdelávania odsúdených, je možné uplatniť požiadavku čerpania finančných prostriedkov z fondov Európskej únie, z programov štátnej podpory Slovenskej republiky alebo iných grantových zdrojov.

Vzdelávanie odsúdených je ukončené vydaním dokladu akreditovanou inštitúciou a z dokladu nesmie byť zrejmé, že odsúdený ho získal vo výkone trestu.

#### *8. Kultúrno-osvetová činnosť*

Kultúrno-osvetová činnosť podľa § 33 ods. 1 zákona o výkone trestu je súhrn záujmových aktivít a aktivít vo voľnom čase, ktoré odsúdenému sprostredkujú sústavu akceptovateľných vzorcov konania a správania, medziľudských vzťahov, úcty k životu a spoločnosti.

Kultúrno-osvetová činnosť zahŕňa najmä:

- a) osvetovú činnosť zameranú na zvýšenie právneho vedomia a sociálnych zručností odsúdeného, rôzne spoločenské, životné témy a problémy, z kultúry, histórie a iných oblastí s cieľom sprostredkovať akceptovateľné vzory konania a správania, medziľudské vzťahy a úctu k spoločnosti
- b) záujmovú a športovú činnosť odsúdených,
- c) kultúrne, vzdelávacie, zábavné a ďalšie podujatia zamerané na zvyšovanie kultúrnej úrovne a všeobecného vzdelania odsúdených.

Kultúrno-osvetová činnosť sa vykonáva v čase určenom časovým rozvrhom dňa. Jej obsah upravujú ponukové listy pre diferenciacné skupiny. O účasti na jednotlivých aktivitách môže rozhodnúť určený príslušník zboru.

Na realizácii osvetových podujatí sa podieľajú okrem príslušníkov a zamestnancov zboru aj prokurátori, sudcovia a iné kvalifikované osoby. Ak je to účelné, môžu sa podieľať aj cirkvi a náboženské spoločnosti, záujmové združenia občanov a iné organizácie pôsobiace v súlade s právnymi predpismi.

V ústave je zriadená knižnica, ktorej knižničný fond je sprístupnený odsúdeným za podmienok určených výpožičným poriadkom. Právne predpisy uverejnené v Zbierke zákonov sú súčasťou knižničného fondu.

Odsúdenému sa umožňuje počúvať rozhlasové vysielanie a sledovanie televízneho vysielania z prijímačov ústavu alebo vlastných prijímačov, ak riaditeľ ústavu vydá rozhodnutie o používaní vlastných zariadení.

Riaditeľ ústavu môže povoliť, aby si odsúdení:

- a) vydávali vlastný časopis (pod vedením pedagóga),
- b) pripravovali a vysielali audiorelácie na rozhlasovom okruhu alebo audiovizuálne relácie na videookruhu v ústave,
- c) veci zhotovené v záujmovom krúžku ponechali aj po prepustení z výkonu trestu.

Odsúdenému sa môže povoliť prijatie balíka obsahujúceho študijné materiály, literatúru a veci na záujmovú a športovú činnosť.

Významným prvkom demokratizácie a verejnosti výkonu trestu je vytváranie priestoru v procese zaobchádzania spolupráci s inými subjektmi a samospráve odsúdených.

#### *9. Účasť orgánov a organizácií na zaobchádzaní*

Pri plnení úloh spojených s programom zaobchádzania odsúdeného *zbor spolupracuje* so štátnymi orgánmi, orgánmi územnej samosprávy, právnickými osobami, fyzickými osobami, záujmovými združeniami občanov, cirkvami, náboženskými spoločnosťami, nadáciami a charitatívnymi organizáciami.

Zástupcovia uvedených orgánov môžu po dobu výkonu trestu udržiavať s odsúdeným písomný alebo osobný kontakt, zaujímať sa o jeho správanie a pomáhať pri vytváraní podmienok po výkone trestu.

Odsúdeného môžu počas výkonu trestu navštevovať a hovoriť s ním bez prítomnosti tretej osoby.

#### *10. Účasť súdu a orgánov činných v trestnom konaní na zaobchádzaní*

V súvislosti s trestným konaním je súd, orgán činný v trestnom konaní, vyšší súdny úradník a probačbý a mediačný úradník oprávnený navštevovať odsúdeného vo výkone trestu, hovoriť s ním bez prítomnosti tretej osoby a nahliadať do jeho

osobného spisu a ďalších písomností, ktoré súvisia s výkonom trestu a sú potrebné na účely trestného konania (§ 67 zákona o výkone trestu).

Súdy a prokuratúra *spolupôsobia* s ústavom pri zaobchádzaní s odsúdenými účasťou na prednáškach a besedách v rámci právnej výchovy odsúdených a spoluprácou alebo metodickou pomocou pri uskutočňovaní sociálnoprávneho poradenstva pre odsúdených.

### *11. Duchovná a pastoračná služba*

Odsúdený má právo na poskytovanie duchovnej a pastoračnej služby spravidla duchovným podľa vlastnej voľby a mať u seba duchovnú a náboženskú literatúru podľa ustanovenia § 9 ods. 3 zákona č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností.

Duchovná a pastoračná služba sa poskytuje najmä:

- a) vykonávaním bohoslužieb,
- b) individuálnymi rozhovormi, pastoračnými návštevami, spoveďou a vysluhovaním sviatostí,
- c) vedením študijných skupín na výklad náboženskej literatúry,
- d) zabezpečovaním náboženskej literatúry,
- e) a so súhlasom riaditeľa ústavu (v prípadoch určených právnym predpisom aj predložením projektu) spolupracujú pri zaobchádzaní s odsúdenými a podieľajú sa najmä na:
  - riešení sociálnych problémov odsúdeného pri vytváraní priaznivých podmienok po prepustení z výkonu trestu,
  - organizovaní, zabezpečovaní a uskutočňovaní kultúrno-osvetových činností a vzdelávaní,
  - materiálno-technickom vybavení učební, miestností pre športovú a záujmovú činnosť,
  - podpore a pomoci pri uplatňovaní nových metód a spôsobov resocializácie, uskutočňovaní odborných seminárov a špecializovanej prípravy personálu na zaobchádzanie s odsúdenými.

Poskytovanie duchovnej a pastoračnej služby v ústavoch zboru vyplýva :

- a) zo Zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o duchovnej službe katolíckych veriacich v ozbrojených silách a ozbrojených zboroch Slovenskej republiky,
- b) a zo Zmluvy medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami uverejnenej v Zbierke zákonov pod č. 250/2002 Z. z. o výkone pastoračnej služby ich veriacim v ozbrojených silách a ozbrojených zboroch a z Dohody č. 270/2005 Z. z. medzi Slovenskou republikou a 11 registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami.

Duchovnú službu pre katolíckych veriacich v ozbrojených silách a ozbrojených zboroch SR riadi Ordinariát ozbrojených síl a ozbrojených zborov SR (ďalej len „Ordinariát“). V Zbore väzenskej a justičnej stráže riadi Ordinariát duchovnú službu pre katolíckych veriacich prostredníctvom Vikariátu Generálneho riaditeľstva zboru. Duchovnú službu zabezpečuje v zbore vikár a 18 väzenských kaplánov v ústavoch.

Duchovnú službu formou pastoračnej služby ich veriacim v ozbrojených silách a ozbrojených zboroch riadi Úrad ekumenickej pastoračnej služby (ďalej len „Úrad“). V Zbore väzenskej a justičnej stráže pastoračnú službu poskytuje starší duchovný Úradu Generálneho riaditeľstva zboru a traja väzenskí pastori zaradení na referáte ekumenickej pastoračnej služby v ústavoch zboru s pôsobnosťou pre oblasti „západ“, „stred“ a „východ“.

Starší duchovný Úradu koordinuje činnosť viacerých cirkví a náboženských spoločností, ktoré pôsobia v ústavoch. Pastoračná služba je rôznorodá a má ekumenický charakter.

Ekumenická pastoračná služba pôsobí v ústavoch od 1. decembra 2007 a jej cieľom vo vzťahu k odsúdeným je:

- a) prekonanie kriminálnych vplyvov z minulosti a dosiahnuť zmenu hodnôt,
- b) prijatie vlastnej viny za spáchané činy a niešť za ne zodpovednosť,

c) skvalitnenie vzťahov medzi väzňami a ich príbuznými.

## *12. Samospráva odsúdených*

Samospráva odsúdených vedie odsúdených k riešeniu problémov, ktoré súvisia so spôsobom ich života v ústave a so zaraďovaním do práce. Napomáha pri dodržiavaní ústavného poriadku, organizovaní a zabezpečovaní kultúrno-osvetovej činnosti, riešení otázok súvisiacich s bezpečnosťou a ochranou zdravia pri práci.

Samospráva sa zriaďuje v ústavoch s minimálnym stupňom stráženia a v otvorených oddeleniach. V špecializovaných oddieloch a v ústavoch so stredným stupňom stráženia sa zriaďuje len vtedy, ak je to účelné.

Samosprávu si volia odsúdení spravidla na obdobie jedného roka v tajných voľbách. Samospráva vyhodnocuje svoju činnosť na stretnutiach s pedagógom alebo vedúcim otvoreného oddelenia na pravidelných stretnutiach, najmenej raz za mesiac. Samospráva informuje o svojej činnosti aj ostatných odsúdených.

## **T 11 - Disciplinárne odmeny, disciplinárne tresty, podmienené prepustenie, prerušenie výkonu trestu a upustenie od výkonu zvyšku trestu**

Uplatňovanie disciplinárnej právomoci príslušníkmi zboru, ktorí sú oprávnení udeľovať disciplinárne odmeny a ukladať disciplinárne tresty odsúdeným, je ďalším prostriedkom v procese zaobchádzania, ktorý významnou mierou prispieva k objektívnosti hodnotenia plnenia programu zaobchádzania.

### **1. Disciplinárne odmeny**

Podľa § 50 ods. 1 až 3 možno odsúdenému udeliť disciplinárnu odmenu za dlhodobé pozitívne výsledky dosahované pri plnení programu zaobchádzania, plnení pracovných povinností, plnení činností súvisiacich so všeobecným rozvojom osobnosti, výkone prospešných prác mimo ústavu, alebo vykonanie príkladného činu.

Disciplinárnou odmenou je

- a) pochvala,
- b) mimoriadne povolenie návštevy,
- c) mimoriadne povolenie telefonického volania,
- d) povolenie prijatia balíka do hmotnosti piatich kilogramov,
- e) finančná odmena do výšky 70,00 €,
- f) mimoriadne voľno na opustenie ústavu odsúdenému umiestnenému do ústavu s minimálnym a stredným stupňom stráženia.

### **2. Disciplinárne tresty**

Odsúdený je zodpovedný za disciplinárne previnenie. Disciplinárnym previnením podľa § 52 ods. 2 zákona výkone trestu je zavinené nesplnenie alebo porušenie povinnosti alebo zákazu podľa zákona o výkone trestu, predpisov na jeho vykonanie alebo ústavného poriadku odsúdeným. Disciplinárnym previnením je aj

konanie, ktoré má znaky priestupku podľa zákona č. 372/1990 Z. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o priestupkoch“).

Za disciplinárne previnenie možno odsúdenému uložiť disciplinárne tresty:

- a) pokarhanie,
- b) zákaz telefonického volania až na dobu troch mesiacov,
- c) zákaz najviac dvoch nákupov potravín, vecí osobnej potreby a iných vecí, okrem základných a ďalších potrieb osobnej hygieny a základných potrieb na korešpondenciu,
- d) zákaz používania vlastného televízneho prijímača alebo rádioprijímača až na dva mesiace,
- e) umiestnenie do uzavretého oddielu v mimopracovnom čase až na dobu 20 dní,
- f) celodenné umiestnenie do uzavretého oddielu až na dobu 20 dní,
- g) umiestnenie do samoväzby až na 20 dní,
- h) prepadnutie vecí.

Uložením disciplinárneho trestu nie je vylúčené trestné stíhanie odsúdeného, ak jeho konanie napĺňa aj znaky skutkovej podstaty trestného činu.

Právo udeliť odsúdenému disciplinárnu odmenu a uložiť disciplinárny trest má v rozsahu ustanovenej právomoci riaditeľ ústavu, vedúci otvoreného oddelenia, vedúci oddelenia výkonu väzby a výkonu trestu, vedúci oddelenia výkonu trestu a pedagóg.

Ak uložený disciplinárny trest nemôže odsúdený vykonať zo zdravotných dôvodov alebo vzhľadom na jeho správanie už nie je potrebný, možno ho *odpustiť*.

Od výkonu zvyšku disciplinárneho trestu možno *upustiť*, ak odsúdený počas jeho výkonu prejavuje svojim správaním účinnú snahu o nápravu a svoj čin ľutuje.

Odpustením uloženého disciplinárneho trestu alebo upustením od výkonu jeho zvyšku sa disciplinárny trest považuje za vykonaný.

Disciplinárny trest možno zahľadiť, ak odsúdený po dobu jedného roka od vykonania rozhodnutia o jeho uložení riadne plní svoje povinnosti a o zahľadenie požiada.

Po zahľadení disciplinárneho trestu sa na odsúdeného hľadí, akoby mu disciplinárny trest nebol uložený.

### **3. Podmienečné prepustenie, prerušenie výkonu trestu a upustenie od výkonu zvyšku trestu**

#### **3.1. Podmienečné prepustenie z výkonu trestu**

Súd môže odsúdeného *podmienečne prepustiť na slobodu*, ak odsúdený vo výkone trestu plnením svojich povinností a svojim správaním preukázal polepšenie a môže sa od neho očakávať, že v budúcnosti povedie riadny život a z uloženého trestu odňatia slobody vykonal:

- polovicu, ak bol odsúdený za prečin,
- polovicu, ak bol odsúdený za zločin a vo VTOS je prvý krát,
- dve tretiny, ak bol odsúdený za zločin,
- tri štvrtiny, ak bol odsúdený za obzvlášť závažný zločin,
- dvadsaťpäť rokov, ak bol odsúdený na doživotie.

Splnenie podmienok na podmienečné prepustenie odsúdeného preukazuje podľa § 66 a 67 TZ ústav v hodnotení odsúdeného. Hodnotenie k návrhu na podmienečné prepustenie obsahuje údaje preukazujúce stav plnenia podmienok na podmienečné prepustenie, najmä:

- hodnotenie správania vo výkone väzby a výkone trestu,
- aktivitu odsúdeného a plnenie programu zaobchádzania,
- resocializačnú prognózu podľa hodnotenia rizika sociálneho zlyhania.

V závere hodnotenia sa uvedie odporúčanie riaditeľa ústavu, či odsúdený:

- preukazuje splnenie podmienok na podmienečné prepustenie a či odporúča podmienečné prepustenie,
- čiastočne preukazuje splnenie podmienok a odporúča sa podmienečné prepustenie s dohľadom,

- čiastočne preukazuje splnenie podmienok a neodporúča sa podmiennečné prepustenie,
- nepreukazuje splnenie podmienok a podmiennečné prepustenie sa neodporúča.

Hodnotenie na odsúdeného k návrhu o podmiennečné prepustenie posudzuje komisia zložená z pedagóga, psychológa, sociálneho pracovníka a ďalších určených príslušníkov zboru. Hodnotenie schvaľuje riaditeľ ústavu.

Pedagóg oboznámi odsúdeného so schváleným hodnotením, čo odsúdený potvrdí podpisom s uvedením dátumu.

### **3.2. Prerušenie výkonu trestu**

Ak odsúdený ochorie na ťažkú chorobu neliečiteľnú v podmienkach výkonu trestu, *môže* súd podľa § 412 TP na návrh riaditeľa ústavu odsúdenému prerušiť výkon trestu na potrebný čas. K návrhu riaditeľa ústavu na prerušenie trestu sa priloží lekárska správa o zdravotnom stave odsúdeného a stanovisko Generálneho riaditeľstva zboru.

Súd vždy preruší výkon trestu tehotnej žene alebo matke dieťaťa mladšieho ako jeden rok. Prerušenie výkonu trestu sa oznámi príslušnému orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.

Ak pominuli dôvody prerušenia výkonu trestu, odsúdený alebo odsúdená žena nastúpi do výkonu trestu v ústave, v ktorom trest vykonávali pred jeho prerušením.

### **3.3. Upustenie od výkonu zvyšku trestu**

Od výkonu trestu alebo jeho zvyšku môže upustiť:

- a) minister spravodlivosti, ak odsúdený bol alebo má byť vyhostený,
- b) súd, ak zistí, že odsúdený ochorel na nevy liečiteľnú chorobu alebo nevy liečiteľnú duševnú chorobu.

K návrhu riaditeľa ústavu na upustenie od výkonu trestu sa priloží lekárska správa o zdravotnom stave odsúdeného a stanovisko Generálneho riaditeľstva zboru.

### **3.3. Opustenie ústavu**

Riaditeľ ústavu môže (§ 65 zákona o VTS) z naliehavého rodinného dôvodu (pri úmrtí blízkej osoby alebo narodení dieťaťa) a z dôvodu návštevy kultúrnych, športových, osvetových, vzdelávacích a duchovných činností odsúdenému povoliť opustenie ústavu až na päť dní.

Riaditeľ ústavu môže rozhodnúť aj o povolení opustenia ústavu v sprievode príslušníka zboru, ktorý zabezpečí dozor alebo dohľad počas opustenia ústavu.

## **T 12 - Odlišnosti výkonu trestu osobitných kategórií odsúdených**

Osobitné kategórie odsúdených sú mladiství, ženy, cudzinci a osoby bez štátnej príslušnosti, pri ktorých sa prihliada najmä na ich psychické, fyziologické, vekové, etnické a národnostné osobitosti.

### **1. Výkon trestu odňatia slobody mladistvých**

Za mladistvú osobu sa považuje (podľa § 94 TZ) osoba, ktorá v čase spáchania trestného činu dovŕšila štrnásť rok a neprekročila osemnásť rok svojho veku.

Mladistvý vykonáva trest odňatia slobody v ústave na výkon trestu odňatia slobody pre mladistvých. Súd môže rozhodnúť, že v ústave pre mladistvých sa vykoná trest aj u mladistvého, ktorý už prekročil osemnásť rok svojho veku. Pri rozhodnutí súd prihliadne najmä na dĺžku trestu a na stupeň a povahu narušenia mladistvého (podľa § 117 ods. 4 a 5 TZ).

Generálny riaditeľ zboru môže vo výnimočných prípadoch, v prípadoch hodných osobitného zreteľa rozhodnúť, že mladistvý vykoná trest aj v inom ústave, ak je to pre plnenie programu zaobchádzania účelnejšie (podľa § 70 ods. 2 zákona o výkone trestu).

*Účelom trestu mladistvého je predovšetkým vychovať ho na riadneho občana, pričom trest má zároveň pôsobiť na predchádzanie protiprávnych činov a primerane chrániť aj spoločnosť. Uložený trest má súčasne viesť k obnoveniu narušených sociálnych vzťahov a k začleneniu mladistvého do rodinného a sociálneho prostredia (§97 ods. 1 TZ).*

Na výkon trestu mladistvých sa použijú ustanovenia upravujúce výkon trestu v ústave s minimálnym stupňom stráženia. Ubytovacia plocha pre mladistvého je najmenej 4m<sup>2</sup>.

Po umiestnení mladistvého v ústave na výkon trestu pre mladistvých rozhodne riaditeľ ústavu (podľa § 72 ods. 8 zákona o výkone trestu) o ustanovení opatrovníka mladistvému na zastupovanie a pomoc pri konaní vo veciach súvisiacich s výkonom trestu. Ústav alebo Generálne riaditeľstvo koná v súvislosti s výkonom

trestu vo veci disciplinárnej odmeny, disciplinárneho previnenia, náhrady škody na majetku štátu, zvýšených a zavinených trov výkonu trestu a zhabania veci.

Opatrovníkom môže byť len fyzická osoba, u ktorej nie je pochybnosť o nezaujatosti pre jej pomer k mladistvému, k obhajcovi alebo zákonnému zástupcovi mladistvého a má vysokoškolské vzdelanie II. stupňa v študijnom odbore sociálne práca, psychológia alebo právo, nevykonáva režimovú činnosť a nemá disciplinárnu právomoc.

V rámci vnútornej diferenciacie sa mladistvému určuje diferenciačná skupina:

- a) so zmierneným režimom, ktorý je pozitívne motivovaný na reedukačný a resocializačný proces,
- b) so základným režimom, ktorý nemá ujasnený prístup k plneniu programu zaobchádzania a plneniu povinností,
- c) so sprísneným režimom, ktorý je nedostatočne motivovaný na reedukačný a resocializačný proces.

Zaobchádzanie s mladistvým je zamerané najmä na zvyšovanie jeho zodpovednosti, samostatnosti, získavanie kvalifikácie, pozitívneho vzťahu k práci, vzdelávanie a rozvíjanie záujmovej činnosti. U mladistvého sa uplatňujú také spôsoby zaobchádzania, ktoré minimalizujú negatívne účinky izolácie od spoločnosti.

Ústav po dohode s príslušným orgánom štátnej správy v školstve, obcou, alebo samosprávnym krajom (ďalej len „školský orgán“) zabezpečí *povinnú školskú dochádzku* mladistvých formou denného štúdia alebo doplnenie základného vzdelania formou denného štúdia v ústave aj mladistvým, na ktorých sa už povinná školská dochádzka nevzťahuje. Ústav zabezpečí spravidla na vlastné náklady vzdelávanie pre negramotných.

Ak mladistvý splnil podmienky pre štúdium na škole poskytujúcej stredné odborné vzdelanie alebo úplné stredné vzdelanie, umožní sa mu po dohode so školským orgánom študovať a individuálne sa pripravovať bez dennej dochádzky do školy alebo na praktický výcvik.

Ústav v spolupráci so školským orgánom zabezpečuje pre mladistvých vyučenie a zaučenie v rôznych profesiách.

Pri príprave mladistvého na budúce povolanie a jeho zaraďovaní do práce ústav spolupracuje s rodičmi alebo zákonnými zástupcami mladistvého.

Mladistvému nemožno uložiť *disciplinárny trest* samoväzby. Celodenného umiestnenia do uzavretého oddielu možno udeliť najviac na desať dní a disciplinárny trest umiestnenia do uzavretého oddielu v mimopracovnom čase na dobu najviac 14 dní.

Mladistvému zaradenému do denného štúdia nemožno uložiť disciplinárny trest celodenného umiestnenia do uzavretého oddielu. Počas výkonu disciplinárneho trestu celodenného umiestnenia do uzavretého oddielu sa môže mladistvý zúčastňovať na jednorazových alebo krátkodobých vzdelávacích aktivitách a aktivitách osvetových iba za predpokladu, že jeho účasť je z výchovných dôvodov vhodná.

Návšteva mladistvého sa uskutočňuje raz za týždeň spravidla bez priameho dozoru príslušníka zboru vo vyhradenej miestnosti alebo na voľnom priestranstve ústavu. Počas návštevy môže byť mladistvý oblečený vo vlastnom odeve.

Návšteve sa umožní zúčastniť sa na kultúrnych a športových vystúpeniach mladistvých, ako aj na prehliadke určených priestorov ústavu.

Pri príprave mladistvého na prepustenie z výkonu trestu sa uplatňuje:

- individuálne poradenstvo a skupinové výchovné postupy,
- návšteva podujatí a vychádzky mimo ústav v sprievode pedagóga.

Ak súd uložil mladistvému ochrannú výchovu, ústav zabezpečí jeho premiestnenie do príslušného zariadenia dňom ukončenia výkonu trestu.

## **2. Výkon trestu odňatia slobody žien**

Výkon trestu odňatia slobody žien sa zabezpečuje v ústave pre ženy podľa súdom stanoveného stupňa stráženia. Pri výkone trestu žien sa prihliada na ich fyziologické a psychické osobitosti.

Minister spravodlivosti SR je oprávnený vydať súhlas na zriadenie špecializovaného oddelenia, v ktorom môže byť odsúdenej žene na jej žiadosť povolené, aby vo výkone trestu mala u seba a starala sa o svoje dieťa staršie ako jeden rok a spravidla do troch rokov, výnimočne do piatich rokov veku dieťaťa.

Pri výkone trestu žien sa prihliada na ich fyziologické a psychické osobitosti a okrem iného sú podmienky výkonu trestu odsúdenej žene upravené nasledovne:

- a) ubytovacia plocha je najmenej 4 m<sup>2</sup> a u tehotnej ženy ju nie je možné znížiť,
- b) sprchovanie sa umožňuje každodenne,
- c) v ubytovni sa vytvoria podmienky na pranie spodnej bielizne, vykonávanie drobných opráv osobných vecí a individuálnu prípravu jednoduchých jedál tepelnou úpravou,
- d) pri úprave zovňajšku sa umožní primerané používanie vlastných kozmetických prípravkov,
- e) s výkonom opätovne uloženého disciplinárneho trestu celodenného umiestnenia do uzavretého oddielu alebo samoväzby, možno s jeho výkonom začať najskôr po desiatich dňoch od vykonanie niektorého z nich, to neplatí, ak jej bol uložený disciplinárny trest počas výkonu takéhoto disciplinárneho trestu, vtedy môže byť výkon disciplinárneho trestu bez prerušenia 14 dní.

### **3. Výkon trestu odňatia slobody cudzincov a osôb bez štátnej príslušnosti**

Po prijatí do výkonu trestu cudzinca alebo osoby bez štátnej príslušnosti ústav poučí:

- a) cudzinca o jeho práve obracať sa na diplomatickú misiu alebo konzulárny úrad štátu, ktorého je občanom,
- b) osobu bez štátnej príslušnosti o práve obracať sa na diplomatickú misiu, konzulárny úrad alebo medzinárodné orgány, ktorých poslaním je chrániť jeho záujmy
- c) cudzinca a osobu bez štátnej príslušnosti:

- o práve prijať návštevu predstaviteľa orgánu, na ktorý sa má právo obrátiť, taká návšteva sa vykoná priamym kontaktom a nepovažuje sa za návštevu blízkej alebo inej osoby,
- o jeho právach, povinnostiach a o podmienkach výkonu trestu v jazyku, ktorému rozumie.

Ak odsúdený cudzinec požiada, aby bol informovaný konzulárny úrad štátu, ktorého je občanom, o jeho nástupe výkonu trestu, ústav jeho žiadosti vyhovie.

Pre cudzincov a osoby bez štátnej príslušnosti zabezpečuje ústav neodkladnú zdravotnú starostlivosť (podľa zákona č. 580/2004 Z. z. o zdravotnom poistení a o zmene a doplnení zákona č. 95/2002 Z. z. o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov) a ak je to účelné a odsúdení prejavia záujem, ústav organizuje kurz štátneho jazyka.

Pri umiestňovaní cudzinca sa spravidla umožní, aby cudzinci rovnakej národnosti alebo hovoriaci rovnakým jazykom, mohli byť spoločne ubytovaní a aby mohli spolu komunikovať v jazyku, ktorý ovládajú.

## **T 13 - Špecializovaný výkon trestu**

Špecializovaný výkon trestu sa uplatňuje u odsúdených zaradených do ústavu s minimálnym stupňom stráženia, umiestnených v otvorenom oddelení, u ktorých sa zmierňujú niektoré obmedzenia vo výkone trestu a u odsúdených, u ktorých je potrebné uplatniť ďalšie metódy a postupy zaobchádzania na účel prehlbenia individualizácie výkonu trestu alebo vykonať ochranné liečenie.

### **1. Výkon trestu odňatia slobody v otvorenom oddelení**

Podľa § 5 ods. 2 zákona č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov môže generálny riaditeľ Zboru väzenskej a justičnej stráže zriadiť pri ústave na výkon trestu odňatia slobody a pri ústave na výkon väzby otvorené oddelenie.

Zriadením otvoreného oddelenia sa majú vytvoriť priaznivé podmienky na realizáciu programu zaobchádzania odsúdených, ktorí sú súdom zaradení do ústavu na výkon trestu odňatia slobody s minimálnym stupňom stráženia.

Do otvoreného oddelenia možno zaradiť odsúdeného za prečin po nástupe do výkonu trestu alebo po vykonaní jeho časti, aj za ostatné trestné činy.<sup>77</sup>

Po pobyte v nástupnom oddiele je možné odsúdeného umiestniť do otvoreného oddelenia ihneď, ak:

- a) spáchal trestný čin z nedbanlivosti a v závere psychologického vyšetrenia je odporúčanie na zaradenie odôvodnené súčasným stavom osobnosti odsúdeného,
- b) nastúpil do výkonu trestu sám a komisia navrhne jeho umiestnenie.

Do otvoreného oddelenia je možné umiestniť odsúdeného na návrh pedagóga po vykonaní časti trestu v diferenciačnej skupine „B“ alebo najmenej po vykonaní šiestich mesiacov trestu v ústave s minimálnym stupňom stráženia odsúdeného po jeho preradení z vyššieho stupňa stráženia.

---

<sup>77</sup> § 11 ods. 2 a nasledujúce Vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 368/2008 Z. z., ktorou sa vydáva Poriadok výkonu trestu odňatia slobody

V právnom predpise sú uvedené aj dôvody, kedy nemožno premiestniť odsúdeného do otvoreného oddelenia, ak:

- a) vykonal útek z výkonu väzby alebo výkonu trestu,
- b) opakovane a závažným spôsobom porušil ústavný poriadok a uložený disciplinárny trest nebol ešte zahladený,
- c) nebolo ešte vykonané ochranné liečenie uložené súdom,
- d) ani opakované psychologické vyšetrenie nezmení neodporúčajúci záver.

Odsúdeného umiestneného v otvorenom oddelení je možné premiestniť do uzavretého ústavu, ak sa neplní účel výkonu trestu, ktorý mal byť dosiahnutý jeho umiestnením do otvoreného oddelenia. Jeho ponechanie by negatívne pôsobilo na ostatných odsúdených, alebo to vyžaduje iný bezpečnostný dôvod. O premiestnení rozhodne riaditeľ ústavu po predchádzajúcom prerokovaní návrhu vedúceho otvoreného oddelenia v komisii.

V otvorenom oddelení sa obmedzenia určené pre minimálny stupeň stráženia zmierňujú nasledovne:<sup>78</sup>

- a) zriadené pracoviská nie sú strážené príslušníkom zboru,
- b) možnosť voľného pohybu v určených priestoroch otvoreného oddelenia, izby a ubytovne sa neuzamykajú ,
- c) možnosť voľného pohybu mimo otvoreného oddelenia v civilnom odevu po pracovnom čase,
- d) možnosť prijatia návštevy jedenkrát za týždeň,
- e) možnosť povolenia vychádzky mimo otvoreného oddelenia na návštevu blízkych osôb na čas najviac 48 hodín,
- f) možnosť neobmedzeného volania z telefónneho automatu umiestneného v otvorenom oddelení.

Na dodržiavanie ústavného poriadku, organizovanie a zabezpečovanie kultúrno – osvetovej činnosti a ďalších aktivitách súvisiacich so zamestnávaním a prípravou

---

<sup>78</sup> § 76 ods. 2 zákona číslo 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

odsúdených na život po výkone trestu sa podieľa samospráva odsúdených. Členov samosprávy si volia odsúdení v tajných voľbách. Vedúci otvoreného oddelenia samosprávu metodicky usmerňuje a kontroluje.

Činnosť samosprávy je jedným z výrazných prvkov uplatňovania demokratických princípov vo výkone trestu. Jej správne metodické vedenie je dôležitým predpokladom na vytvorenie dobrej atmosféry v otvorenom oddelení a tým aj na úroveň zaobchádzania.

## **2. Výkon trestu odňatia slobody v špecializovaných oddieloch**

Prehĺbenie individualizácie výkonu trestu alebo vykonanie ochranného liečenia sa uskutočňuje v špecializovaných oddieloch uplatnením ďalších metód a postupov zaobchádzania v súlade s príslušnými ustanoveniami zákona o výkone trestu odňatia slobody podľa § 77 až 85 a Poriadku výkonu trestu odňatia slobody podľa § 77 až 93.

### **1.1. Nástupný oddiel**

Zriaďuje sa v ústave na účel zabezpečenia adaptácie odsúdeného a oboznámenia sa s podmienkami výkonu trestu.

Odsúdený na doživotný trest a odsúdený určený na výkon trestu v osobitnom oddiele sa do nástupného oddielu neumiestňuje. O zaradení odsúdeného do nástupného oddielu v ústave s maximálnym stupňom stráženia rozhoduje riaditeľ ústavu.

Odsúdený sa umiestni do nástupného oddielu ihneď po nástupe do výkonu trestu v určenom ústave. Dĺžka pobytu v nástupnom oddiele je spravidla sedem dní. Odsúdený sa podrobí potrebným hygienickým a protiepidemickým opatreniam, zdravotným úkonom, poskytne sa mu ústavný odev, bielizeň a obuv a umožní sa mu nadviazať písomný styk s osobami na slobode.

Odsúdenému sa umožní oboznámiť sa s prostredím ústavu, možnosťou zaradenia do práce, doplnenia vzdelania, rekvalifikácie a voľno časovými aktivitami.

Pedagóg v nástupnom oddiele spolupracuje so sociálnym pracovníkom, ktorý získava poznatky o sociálnej situácii a v prípade potreby prizýva psychológa a ďalších špecialistov v ústave.

## **2.2. Oddiel doživotných trestov**

Oddiel doživotných trestov, ktorý sa zriaďuje v určenom ústave s maximálnym stupňom stráženia, je situovaný v samostatnom bezpečnostnom sektore s adekvátnym vnútorným bezpečnostným systémom, ktorý je primárnym prvkom pri uplatňovaní protektívnych metód, foriem a prostriedkov v procese zaobchádzania. Vnútorné zariadenie cely je pripevnené k podlahe alebo ku stene.

Do oddielu sa odsúdený umiestňuje priamo, bez pobytu v nástupnom oddiele a do diferenciačnej podskupiny D1.

Do diferenciačnej podskupiny D2 možno odsúdeného umiestniť po vykonaní časti trestu piatich rokov, ak dlhodobo plní program zaobchádzania, dodržiava ústavný poriadok a vykazuje pozitívne zmeny v postoji k trestnej činnosti a v hodnotovej orientácii.

Diferenciačná podskupina D2 je charakteristická zmiernením niektorých obmedzení výkonu doživotného trestu, najmä:

- a) povolením pohybu vo vymedzenom priestore mimo celu,
- b) umožnením kontaktu s ostatnými odsúdenými v diferenciačnej podskupine D2,
- c) povolením návštevy priamym kontaktom,
- d) organizovaním skupinových aktivít,
- e) povolením účasti na vybraných aktivitách organizovaných pre celý ústav pod dozorom príslušníka zboru.

## **2.3. Oddiel špecializovaného zaobchádzania**

Oddiel špecializovaného zaobchádzania sa zriaďuje v ústave so všetkými stupňami stráženia a v nemocnici pre obvinených a odsúdených, pre odsúdených:

- a) s duševným ochorením, poruchou osobnosti alebo inými závažnými psychickými problémami vyžadujúcimi špecializované zaobchádzanie,
- b) s problémami s adaptáciou na podmienky výkonu trestu,
- c) ktorým súd uložil ochranné liečenie.

Pri zaobchádzaní s odsúdeným s duševným ochorením, poruchou osobnosti alebo inými závažnými psychickými problémami sa uplatňuje najmä program intenzívnej liečebno-výchovnej starostlivosti, kde:

- zaobchádzanie je zamerané na psychický stav odsúdeného a odstránenie problémov vo výkone trestu,
- režim a organizácia aktivít sú prispôsobené osobnostným vlastnostiam odsúdených, psychickému stavu a liečbe,
- uplatňujú sa špeciálno-pedagogické, poradenské, terapeutické metódy a skupinové a individuálne formy práce.

Za odsúdeného, ktorý má problémy s adaptáciou na podmienky výkonu trestu sa považuje odsúdený:

- ktorý nemá osvojené základné hygienické návyky a sociálne zručnosti,
- ktorého intelektové schopnosti sa pohybujú v pásme subnormy a nižšie,
- ktorý pre osobnostné vlastnosti nie je schopný vykonávať trest mimo špecializovaného oddielu,
- u ktorého možno predpokladať, že bude zneužívaný odsúdenými.

U odsúdeného s problémami s adaptáciou na podmienky výkonu trestu sa uplatňuje ochranný program zaobchádzania, v rámci ktorého sa uplatňujú špeciálno-pedagogické, poradenské, skupinové a individuálne formy práce, na nácvik hygienických návykov, sociálnych zručností, vytváranie pracovných návykov a zručností.

Pri zaobchádzaní s odsúdeným, ktorému súd uložil ochranné liečenie sa uplatňujú metódy a prostriedky určené na vykonávanie ochranného liečenia, ako i ustanovený liečebný poriadok. Ochranné liečenie sa vykonáva ambulantným

alebo ústavným spôsobom v určenom psychiatrickom oddelení v ústave a nemocnici pre obvinených a odsúdených.

*Ochranné liečenie je:*

- psychiatrické,
- protitoxikomanické,
- protialkoholické,
- sexuologické
- a patologického hráčstva.

Ochranné liečenie sa organizuje a vykonáva tak, aby sa nenarušil účel výkonu trestu. Začatie s výkonom ochranného liečenia oznámi riaditeľ ústavu, v ktorom sa ochranné liečenie vykonáva, súdu, ktorý ochranné liečenie uložil.

## **2. Oddiel s bezpečnostným režimom**

Do oddielu s bezpečnostným režimom *sa umiestni:*

- a) odsúdený, ktorý sústavne porušuje ústavný poriadok, odmieta plniť svoje povinnosti, na ostatných odsúdených pôsobí v rozpore s účelom výkonu trestu, ohrozuje bezpečnosť príslušníkov zboru, odsúdených alebo iných osôb, ušiel z výkonu trestu, o útek sa pokúsil alebo útek pripravoval,
- b) odsúdený, proti ktorému sa vedie trestné stíhanie, je splnený dôvod väzby a súd rozhodol o primeranom uplatnení obmedzení podľa § 84 Trestného poriadku,
- c) odsúdený, ktorý svojim nezvládnuteľným agresívnym správaním ohrozuje svoje zdravie alebo život, alebo život a zdravie iného,

Do oddielu s bezpečnostným režimom *možno umiestniť* odsúdeného na nevyhnutný čas, najviac však na 48 hodín, :

- ktorý je navrhnutý na disciplinárne potrestanie pre porušenie ústavného poriadku,
- ktorý je podozrivý, že sa dopustil trestného činu a je predpoklad, že by mohol mariť riadne vyšetrenie veci alebo bude v konaní pokračovať,

- boli voči nemu použité donucovacie prostriedky.

Oddiel s bezpečnostným režimom je zabezpečený kamerovým systémom, cela vybavená privolávacím signalizačným zariadením a zariadenie cely je pripevnené k podlahe alebo ku stene.

V oddiele s bezpečnostným režimom:

- cela sa vždy uzamyká,
- pri zaobchádzaní sa zdôrazňuje bezpečnostné hľadisko a režim,
- zaobchádzanie je zamerané najmä na potláčanie negatívnych javov v správaní,
- ak je odsúdený zaradený do práce, tak pridelenú prácu vykonáva v cele,
- záujmovú činnosť vykonáva odsúdený na základe povolenia pedagóga a v cele,
- vybrané televízne programy môže sledovať s povolením pedagóga a spravidla len v kultúrnej miestnosti alebo ak je televízny prijímač umiestnený v cele, je inštalované technické zariadenie na jeho ovládanie.

O umiestnení odsúdeného do oddielu s bezpečnostným režimom alebo zrušení umiestnenia môže rozhodnúť riaditeľ ústavu na návrh pedagóga alebo preventívno-bezpečnostnej služby a po predchádzajúcom prerokovaní v komisii.

Opodstatnenosť umiestnenia odsúdeného do oddielu s bezpečnostným režimom preskúmava prokurátor a riaditeľ ústavu najmenej raz za šesť mesiacov.

## **2.5. Osobitný oddiel**

Do osobitného oddielu sa umiestňujú odsúdení podľa zákona č. 256/1998 Z. z. o ochrane svedka v znení neskorších predpisov. Výkon trestu sa zabezpečí v súlade s vykonávacou dohodou medzi MS SR a MV SR.

Osobitný oddiel sa zriaďuje podľa potreby v určenom ústave. O jeho zriadení alebo zrušení rozhoduje Generálne riaditeľstvo zboru.

## **2.6. Uzavretý oddiel**

Odsúdený, ktorému bol uložený disciplinárny trest umiestnenia do uzavretého oddielu v mimopracovnom čase, celodenného umiestnenia a umiestnenia do samoväzby sa umiestni do uzavretého oddielu.

Uzavretý oddiel je umiestnený oddelene od ostatných ubytovacích priestorov v ústave, priestory sú vybavené kamerovým systémom, cely signalizačným zariadením, vnútorné zariadenie cely je pripevnené k podlahe alebo ku stene a príslušník zboru vykonáva službu nepretržite.

Odsúdenému umiestnenému v uzavretom oddiele sa neumožňuje účasť na kultúrno-osvetovej činnosti, neuplatňujú sa zmiernenia vyplývajúce z umiestnenia v príslušnej diferenciacnej skupine a nepovoľuje sa fajčiť.

Odsúdenému umiestnenému v uzavretom oddiele sa určí jednotný ústavný výstroj, a povoľí sa mu ponechať si základné a ďalšie potreby osobnej hygieny a potreby na stravovanie. Odsúdenému sa umožní čítať dennú tlač a časopisy, ak ich má predplatené, čítať vlastné knihy alebo knihy z knižnice, ak ich mal pri sebe pri umiestnení do uzavretého oddielu.

## **2.7. Oddiel odsúdených so zdravotným postihnutím**

Oddiel odsúdených so zdravotným postihnutím sa zriaďuje v nemocnici pre obvinených a odsúdených a podľa aktuálnych potrieb aj v niektorom ústave s vhodnými dispozíciami a potrebnou zdravotnou a bezpečnostnou infraštruktúrou.

Do oddielu so zdravotným postihnutím *možno umiestniť* po predchádzajúcom posúdení lekára odsúdeného so zmenenou pracovnou schopnosťou alebo ťažším zdravotným postihnutím, s dlhodobou závažnou chorobou, ktorá podstatne znižuje jeho pracovnú schopnosť, u ktorého to vyžaduje zdravotný stav, muža staršieho ako 65 rokov veku a ženu staršiu ako 60 rokov veku.

O umiestnení odsúdeného do oddielu so zdravotným postihnutím rozhoduje generálne riaditeľstvo zboru na návrh a po vyšetrení zdravotného stavu odsúdeného v nemocnici pre obvinených a odsúdených.

## 2.8. Výstupný oddiel

Výstupný oddiel sa zriaďuje v ústave so všetkými stupňami stráženia a musí byť oddelený od ostatných ubytovacích priestorov ústavu.

Do oddielu sa umiestni odsúdený, ktorý bol vo výkone trestu viac ako tri roky a odsúdený, ktorému treba pomôcť pri vytváraní priaznivých podmienok na samostatný spôsob života, spravidla dva mesiace pred jeho prepustením a o umiestnení rozhodol riaditeľ ústavu na návrh pedagóga a odporúčanie komisie.

Program zaobchádzania s odsúdeným zaradeným do výstupného oddielu je zameraný na prípravu na plynulý prechod do občianskeho života a samostatný spôsob života po výkone trestu. Na plnení programu zaobchádzania ústav aktuálne spolupracuje so štátnymi orgánmi, orgánmi územnej samosprávy, právnickými osobami, fyzickými osobami, záujmovými združeniami občanov, cirkvami, náboženskými spoločnosťami, nadáciami a charitatívnymi organizáciami.

Na účel zabezpečenia plynulého prechodu do občianskeho života sa môže odsúdenému zaradenému do výstupného oddielu povoliť opustenie ústavu v trvaní do päť dní, a to aj opakovane. Ak je odsúdený zaradený do maximálneho stupňa stráženia, môže sa povoliť opustenie ústavu iba so sprievodom príslušníka zboru.

V súlade s programom zaobchádzania sa môže povoliť zmiernenie obmedzení výkonu trestu a odsúdenému sa môže povoliť telefonovanie bez obmedzenia, prijatie návštevy blízkych osôb najmenej raz za dva týždne priamym kontaktom a vo vlastnom odeve, návšteva blízkej osoby mimo ústavu na čas najviac 24 hodín, okrem odsúdeného v maximálnom stupni stráženia a opustenie ústavu. Odsúdenému sa môže povoliť návšteva kultúrnych, osvetových a športových aktivít mimo ústavu za účasti pedagóga.

Pri zaobchádzaní s odsúdeným umiestneným do výstupného oddielu sa uplatňujú:

- a) zásady komunitného systému a samosprávy,
- b) individuálneho a aktívneho prístupu na plnení programu zaobchádzania,

- c) aktivity na poradenstvo, nácvik sociálnych zručností, na pracovné uplatnenie, na pôvodné sociálne prostredie, ak malo pozitívny vplyv na odsúdeného,
- d) aktivity na poskytovanie potrebných informácií o spoločenskom živote, najmä v sociálnej a právnej oblasti, o možnostiach ďalšieho vzdelávania a pracovného zaradenia,
- e) aktivity zamerané na záťažové situácie v súvislosti s príchodom do občianskeho života.

## **T 14 - Orgány zabezpečujúce výkon väzby a výkon trestu odňatia slobody**

V príslušných ustanoveniach osobitných právnych predpisov upravujúcich výkon väzby (§ 4 a § 5 zákona č. 221/2006 Z. z. o výkone väzby v znení neskorších predpisov) a výkon trestu odňatia slobody (§ 6 zákona č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov) je uvedené, že stráženie, dozor, dohľad a zaobchádzanie s obvinenými a odsúdenými zabezpečuje Zbor väzenskej a justičnej stráže, ak osobitný predpis neustanovuje inak.

Činnosť Zboru väzenskej a justičnej stráže upravuje zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 4/2001 Z. z. o Zbore väzenskej a justičnej stráže v znení neskorších predpisov s účinnosťou od 1. februára 2001, ktorým bol zrušený zákon Slovenskej národnej rady č. 79/1992 Zb. o Zbore väzenskej a justičnej stráže SR v znení neskorších predpisov.

Zbor väzenskej a justičnej stráže (ďalej len „zbor“) je ozbrojený bezpečnostný zbor, ktorý plní úlohy na úseku výkonu väzby, výkonu trestu odňatia slobody, ochrany objektov zboru, detenčného ústavu, ochrany verejného poriadku a bezpečnosti v súdnych objektoch, objektoch prokuratúry a v ich blízkosti.

### **1. Organizácia, riadenie a pôsobnosť zboru**

Zbor organizačne tvoria:

- generálne riaditeľstvo,
- ústavy na výkon väzby, ústavy na výkon trestu odňatia slobody, ústav na výkon trestu odňatia slobody pre mladistvých a nemocnica pre obvinených a odsúdených.

Zbor je podriadený ministrovi spravodlivosti Slovenskej republiky (ďalej len „minister“). Na čele zboru je generálny riaditeľ, ktorého do funkcie vymenúva a z funkcie odvoláva minister, ktorému zodpovedá za svoju činnosť.

Na čele ústavu je riaditeľ, ktorého do funkcie ustanovuje a z funkcie odvoláva generálny riaditeľ, ktorému zodpovedá za svoju činnosť.

Generálne riaditeľstvo a ústavy sú samostatné rozpočtové organizácie, ktoré zriaďuje a zrušuje Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky. Generálne riaditeľstvo riadi a kontroluje ústavy.

Zbor v rámci svojej pôsobnosti zabezpečuje:

- výkon väzby a výkon trestu odňatia slobody, ochranu objektov zboru a detenčného ústavu, pátranie po obvinených a odsúdených v prípade ich úteku z väzby, z výkonu trestu odňatia slobody, z detenčného ústavu alebo nedovoleného vzdialenia sa z otvoreného oddelenia a nestráženého pracoviska,
- penitenciárnu starostlivosť o odsúdených vo výkone trestu odňatia slobody a zabezpečuje činnosti zamerané na zamestnávanie obvinených a odsúdených,
- ochranu verejného poriadku v blízkosti objektov zboru, detenčného ústavu, súdu, prokuratúry, ak je to nevyhnutné na dosiahnutie účelu väzby, účelu výkonu trestu odňatia slobody, detencie a nerušeného konania v objektoch súdu a prokuratúry,
- zadržanie obvineného a odsúdeného v objekte súdu a jeho dodanie do výkonu väzby za podmienok uvedených v § 47 ods. 2 písm. d),
- vybavovanie sťažností podľa zákona č. 9/2010 Z. z. o sťažnostiach, ktoré sa vzťahujú na postup orgánov zboru,
- vykonáva na území Slovenskej republiky eskorty obvinených vo výkone väzby a odsúdených vo výkone trestu odňatia slobody,
- vykonáva program ochrany svedka počas výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody podľa zákona č. 256/1998 Z. z. o ochrane svedka a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov,
- zdravotnú starostlivosť pre príslušníkov zboru, zamestnancov zboru, obvinených vo výkone väzby, odsúdených vo výkone trestu odňatia slobody a iné osoby,
- pôsobí vo vymedzenom rozsahu podľa § 10 ods. 8 písm. d/ Trestného poriadku ako orgán činný v trestnom konaní,

- odhaľuje trestné činy príslušníkov zboru a v objektoch zboru aj zamestnancov zboru, odhaľuje trestné činy obvinených vo výkone väzby a odsúdených vo výkone trestu odňatia slobody a zisťuje ich páchatel'ov,
- spolupracuje pri plnení úloh so štátnymi orgánmi, obcami, ozbrojenými a bezpečnostnými zbormi, inými právnickými osobami a fyzickými osobami, ako aj s väzenskými správami iných štátov,
- plní úlohy orgánu štátnej správy, ak tak ustanovuje osobitný predpis, ako aj úlohy prevencie v rozsahu svojej pôsobnosti,
- prejednáva priestupky spáchané v objekte zboru, ktorého ochranu a stráženie zabezpečuje zbor, pri rušení výkonu strážnej služby v blízkosti tohto objektu alebo počas eskortovania obvinených alebo odsúdených, ak eskortu vykonáva zbor, ako aj priestupky spáchané obvinenými a odsúdenými počas výkonu väzby alebo výkonu trestu odňatia slobody,
- vedie evidencie a štatistiky potrebné na plnenie úloh zboru.

## **2. Oprávnenia príslušníkov zboru**

Medzi základné oprávnenia príslušníkov zboru patrí:

- a) oprávnenie *požadovať vysvetlenie* od osoby, ktorá môže prispieť k objasneniu skutočnosti dôležitej na vypátranie hľadanej veci, osoby na úteku, k objasneniu priestupku a v prípade potreby ju vyzvať, aby sa ihneď alebo v určenom čase dostavila do určeného ústavu na spísanie úradného záznamu o podaní vysvetlenia,
- b) oprávnenie *požadovať preukázanie totožnosti* osoby, ak osoba svojim správaním ruší výkon služby:
  - pri ochrane objektov zboru, objektov detenčného ústavu a v ich blízkosti,
  - pri ochrane majetku v správe zboru,
  - počas eskortovania obvineného a odsúdeného
  - a pri ochrane verejného poriadku a bezpečnosti v súdnych objektoch, v objektoch prokuratúry a v ich blízkosti.

Príslušník zboru je oprávnený vyzvať každého, aby preukázal svoju totožnosť, ak prenasleduje obvineného alebo odsúdeného na úteku z výkonu väzby alebo výkonu trestu odňatia slobody.

Ak osoba odmietne preukázať svoju totožnosť, alebo ju nemôže preukázať, príslušník zboru je oprávnený predviesť takú osobu na útvar Policajného zboru na účel zistenia jej totožnosti a objasnenie vecí.

Ak osoba odmietne predvedenie, príslušník zboru je oprávnený použiť donucovací prostriedok.

- c) oprávnenia *pri zabezpečovaní bezpečnosti osôb* v objektoch chránených zborom:
- vykonať osobnú prehliadku obvinených a odsúdených a osôb vstupujúcich do stráženého objektu,
  - vykonať prehliadku batožiny, vecí a dopravného prostriedku,
- d) oprávnenie *odňať zbraň a prostriedok audiovizuálnej techniky* (fotoaparát, kameru, vysielacie a záznamové zariadenie a mobilný telefón) osobe, ktorá vstupuje do objektov zboru a o odňatí vydá písomné potvrdenie,
- e) oprávnenie *zastavovať a prehliadať dopravné prostriedky* najmä pri pátraní po obvinenom a odsúdenom na úteku z výkonu väzby alebo výkonu trestu odňatia slobody,
- f) oprávnenie *zakázať vstup na určené miesto* alebo prikázať zotrvanie na určenom mieste v nevyhnutne potrebnom čase,
- g) oprávnenie *držať a používať výbušniny, výbušné predmety, ich vzorky, omamné látky, psychotropné látky, ich prekurzory a jedy* príslušníkmi zboru určenými generálnym riaditeľom alebo riaditeľom ústavu na účely výučby, výcviku a skúšok,
- h) oprávnenia *pri zabezpečovaní verejného poriadku* je príslušník zboru oprávnený v súvislosti s plnením úloh zboru spolupôsobiť s príslušnými útvarmi Policajného zboru pri zabezpečovaní verejného poriadku,
- i) opatrenia *na odtiahnutie dopravného prostriedku* odstaveného v bezprostrednej blízkosti chránených objektov alebo na inom mieste

označenom dopravným označením „zákaz zastavenia“, aby nebránil plneniu služobnej činnosti,

- j) oprávnenie *uzatvoriť verejne prístupné miesta*, najmä pri bezprostrednom prenasledovaní osoby na úteku alebo po oznámení o uložení nástražného výbušného systému v chránených objektoch a vykonať ich prehliadku,
- k) oprávnenia *pri odhaľovaní trestnej činnosti* môžu byť použité v objektoch zboru iba s cieľom predchádzať a odhaľovať pripravovanú trestnú činnosť alebo spáchanú trestnú činnosť obvinených vo výkone väzby a odsúdených vo výkone trestu odňatia slobody, príslušníkov alebo zamestnancov zboru,
- l) oprávnenia pri odhaľovaní trestnej činnosti v súvislosti s použitím informačno-technických prostriedkov, prostriedkov operatívno-pátracej činnosti nemôžu byť v rozpore s účelom výkonu väzby a s účelom výkonu trestu odňatia slobody.

*Informačno-technickými prostriedkami* sa rozumejú najmä elektrotechnické, rádiatechnické, fototechnické, optické, audiovizuálne a iné technické prostriedky používané utajovaným spôsobom.

*Prostriedkami operatívno-pátracej činnosti* sa rozumejú sledovanie osôb a vecí, nástrahová a zabezpečovacia technika a využívanie osôb konajúcich v prospech zboru.

### **3. Druhy donucovacích prostriedkov**

Príslušník zboru je oprávnený na predchádzanie, zamedzenie alebo odstránenie protiprávneho konania obvinených, odsúdených a iných osôb použiť tieto donucovacie prostriedky:

- a) hmaty, chvaty, údery a kopy sebaobrany,
- b) predvádzacie retiazky,
- c) spútaťavacie retiazky,
- d) putá,
- e) spútaťavací opasok,
- f) spútaťavacie popruhy,

- g) slzotvorné prostriedky,
- h) prúd vody,
- i) obušok, tomfu,
- j) šokové plynové a elektrické paralyzátory,
- k) služobného psa,
- l) zásahovú výbušku,
- m) úder strelnou zbraňou,
- n) hrozbu použitia strelnej zbrane,
- o) varovný výstrel do vzduchu,
- p) strelnú zbraň,
- q) obranný štít,
- r) použitie špeciálneho streliva,
- s) prostriedok na zamedzenie priestorovej orientácie alebo na utajenie fyzickej identity.

Príslušník zboru je povinný pred použitím donucovacích prostriedkov vyzvať osobu, proti ktorej zakročuje, aby upustila od protiprávneho konania, s výstrahou, že bude použitý niektorý z donucovacích prostriedkov.

Od výzvy a výstrahy môže príslušník zboru upustiť, ak je sám napadnutý alebo je ohrozený jeho život alebo zdravie inej osoby a vec neznesie odklad, alebo ak tomu bránia iné okolnosti.

Príslušník zboru rozhoduje o použití donucovacieho prostriedku podľa konkrétnych okolností tak, aby dosiahol účel sledovaný služobným zákrokom a použitý donucovací prostriedok a intenzita jeho použitia neboli zjavne neprimerané povahe a nebezpečnosti útoku.

Pri použití niektorých donucovacích prostriedkov (údery a kopy sebaobrany, slzotvorné prostriedky, šokové plynové a elektrické paralyzátory, obušok, tomfu, služobného psa, úder strelnou zbraňou a strelnú zbraň) existujú určité osobitné obmedzenia týkajúce sa niektorých kategórií obvinených a odsúdených (tehotná žena, osoba vysokého veku, osoba s telesným postihnutím, chorobou alebo

duševnou poruchou alebo osoba mladšia ako 14 rokov) okrem prípadov, keď útok týchto osôb bezprostredne ohrozuje život alebo zdravie príslušníka zboru, iných osôb alebo hrozí závažná škoda na majetku a nebezpečenstvo nemožno odvrátiť inak.

Príslušník zboru je oprávnený použiť ochrannú kuklu pri:

- a) služobnom zákroku proti obvineným alebo odsúdeným v prípade vzbury alebo odmietnutia zhromaždených obvinených alebo odsúdených rozísť sa,
- b) eskorte obvinených mimo ústavu, ktorí sú vo výkone väzby pre podozrenie zo spáchania obzvlášť závažného zločinu spáchaného organizovanou skupinou, zločineckou skupinou alebo teroristickou skupinou,
- c) alebo eskorte odsúdených, ktorí sú vo výkone trestu odňatia slobody za spáchanie obzvlášť závažného zločinu uvedeného pod písmenom b/ tohto odseku.

#### **4. Justičná stráž a jej oprávnenia**

Príslušníci zboru označení ako „Justičná stráž“ zabezpečujú ochranu poriadku a bezpečnosti v súdnych objektoch a v objektoch prokuratúry na účel zachovania dôstojnosti konania pred súdom.

Príslušník zboru, ktorý vykonáva ochranu poriadku a bezpečnosti v súdnych objektoch a v objektoch prokuratúry je oprávnený:

- preverovať oprávnenosť vstupu osoby do súdneho objektu a objektu prokuratúry a vyzvať ju, aby dokladom preukázala svoju totožnosť,
- kontrolovať vstupujúce osoby technickými prostriedkami, či nemajú pri sebe zbraň,
- chrániť poriadok v súdnych objektoch, v objektoch prokuratúry a v ich blízkosti,
- na základe písomného príkazu sudcu v súdnom objekte zadržať obvineného a odsúdeného a umiestniť ho v miestnosti na to určenej v súdnom objekte do cely zadržania na účel dodania do výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody, ak je súdny objekt a ústav stavebno-prevádzkovo spojený,

príslušník zboru je oprávnený na základe príkazu sudcu dodať obvineného do výkonu väzby a odsúdeného do výkonu trestu odňatia slobody podľa príslušných ustanovení Trestného poriadku,

- na základe predchádzajúceho rozhodnutia sudcu odňať osobe v pojednávacej miestnosti prostriedok audiovizuálnej techniky okrem zariadenia zaznamenávajúceho výhradne zvuk, odňatý prostriedok pri odchode z pojednávacej miestnosti vrátiť a služobný úkon odňatia a vrátenia písomne zaznamenať,
- povoliť vstup do súdneho objektu a prokuratúry so zbraňou príslušníkom zboru, Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Vojenského spravodajstva, Národného bezpečnostného úradu a Vojenskej polície, ak plnia služobné úlohy,
- zakročiť proti osobe rušiacej poriadok v súdnych objektoch, objektoch prokuratúry a v ich blízkosti.

*Ochrana* je súhrn síl, prostriedkov, postupov a opatrení pri strážení, dozore a eskorte obvinených a odsúdených, pri strážení objektov zboru, strážení pracovísk mimo ústavov a pri ochrane poriadku a bezpečnosti v súdnych objektoch a objektoch prokuratúry.

*Eskorta* je sprevádzanie a stráženie obvineného alebo odsúdeného príslušníkom zboru alebo inou osobou so zbraňou, s cieľom zabrániť jeho úteku.

## **5. Súčinnosť zboru so štátnymi orgánmi, s obcami a inými právnickými osobami a fyzickými osobami**

S cieľom zabezpečiť účel výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody zbor pri plnení úloh podľa zákona o zbore spolupracuje so štátnymi orgánmi, s obcami, právnickými osobami a fyzickými osobami.

Pri odhaľovaní trestných činov, pátraní po obvinených a odsúdených na úteku z výkonu väzby alebo výkonu trestu odňatia slobody, pri ochrane poriadku a bezpečnosti v súdnych objektoch, objektoch prokuratúry zbor spolupracuje

s Policajným zborom, Slovenskou informačnou službou, Vojenským spravodajstvom, colnými orgánmi a Vojenskou políciou.

## **T 15 – Orgány dozoru a kontroly nad výkonom väzby a výkonu trestu odňatia slobody**

### **1. Orgán dozoru**

Dozor nad zachovávaním zákonnosti v ústave na výkon väzby, ústave na výkon trestu odňatia slobody, ústave na výkon trestu pre mladistvých a v nemocnici pre obvinených a odsúdených (ďalej len „ústav“) vykonáva prokurátor podľa zákona č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre v znení neskorších predpisov (ďalej len zákon o prokuratúre).

Podľa § 18 zákona o prokuratúre prokurátor dozerá na to, aby v miestach, kde sa vykonáva väzba, trest odňatia slobody, ochranné liečenie, ochranná výchova, ústavné liečenie alebo ústavná výchova na základe rozhodnutia súdu, ako aj v celách policajného zaistenia, boli držané osoby len na základe rozhodnutia súdu alebo iného oprávneného štátneho orgánu o pozbavení alebo obmedzení osobnej slobody a aby sa v týchto miestach dodržiavali zákony a ostatné všeobecne záväzné právne predpisy.

Prokurátor je povinný vykonávať previerky zachovávania zákonnosti v uvedených miestach a:

- a) písomným príkazom ihneď prepustiť na slobodu osobu držanú nezákonne,
- b) písomným príkazom zrušiť alebo pozastaviť vykonávanie rozhodnutia, ak je v rozpore so zákonom alebo s iným všeobecne záväzným právnym predpisom,
- c) dozeráť, aby sa sťažnosti a oznámenia držaných osôb bez meškania odoslali adresátom.

Pri vykonávaní dozoru je prokurátor oprávnený navštevovať uvedené miesta v ktoromkoľvek čase, nazerať do dokladov súvisiacich s pozbavením alebo obmedzením osobnej slobody, hovoriť s držanými osobami bez prítomnosti iných

osôb a žiadať od zamestnancov orgánov potrebné vysvetlenia a predloženie príslušných spisov.

Prokurátor vykonáva dozor výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody vykonávaním pravidelných previerok (spravidla mesačných) dodržiavania zákonnosti v ústavoch. Okrem pravidelných previerok vykonáva prokurátor previerky tematické a mimoriadne.

Výsledky previerky dodržiavania zákonnosti v ústave prerokuje prokurátor s riaditeľom ústavu a následne vyhotoví záznam o previerke, ktorý predloží nadriadenej prokuratúre a riaditeľovi ústavu.

## **2. Orgány kontroly**

Kontrolu nad výkonom väzby a výkonu trestu odňatia slobody v ústave vykonávajú:

- a) Národná rada Slovenskej republiky – prostredníctvom svojich poslancov, ktorí reprezentujú občiansku kontrolu,
- b) minister spravodlivosti Slovenskej republiky a osoby ním poverené,
- c) generálny riaditeľ zboru a osoby ním poverené,
- d) riaditeľ ústavu a osoby ním poverené,
- e) právnické osoby alebo fyzické osoby, ak tak ustanovuje osobitný predpis alebo medzinárodný dohovor, ktorým je Slovenská republika viazaná.

Európsky dohovor na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania (bol podpísaný v Štrasburgu 26. novembra 1987) nadobudol platnosť pre Slovenskú republiku 1. septembra 1994 (oznámenie Ministerstva zahraničných vecí SR v Zbierke zákonov č. 26/1995).

Podľa článku 1 Európskeho dohovoru na zabránenie mučenia a neľudského zaobchádzania alebo trestania (ďalej len „dohovor“) sa zriadi Európsky výbor na zabránenie mučenia a neľudského zaobchádzania alebo trestania (ďalej len „Výbor“), ktorý bude prostredníctvom návštev *preverovať zaobchádzanie*

*s osobami zbavenými slobody s cieľom v prípade potreby posilniť ochranu týchto osôb pred mučením a pred neľudským či ponižujúcim zaobchádzaním alebo trestaním.*

Výbor vykonal kontrolu niektorých miest, kde sa nachádzajú osoby zbavené slobody na základe rozhodnutia štátneho orgánu v Slovenskej republike v roku 1995, 2000, 2005, 2009 a 2014.

Pri návšteve Slovenskej republiky Výbor vykonal aj návštevu určených ústavov. Podľa dohovoru má Výbor právo neobmedzeného pohybu a prístupu na miesto, kde sú umiestnené osoby zbavené slobody, prístupu k informáciám, vrátane vedenia rozhovorov s osobami bez prítomnosti tretej osoby a komunikovať s každým, kto môže poskytnúť informácie.

Vzťahy medzi Výborom a stranami dohovoru sa riadia princípom spolupráce a dôvery. Po každej návšteve Výbor vypracúva správu, ktorá môže obsahovať aj určité odporúčania na predchádzanie nevhodného zaobchádzania s osobami vo výkone väzby alebo výkone trestu odňatia slobody.

## **C) Postpenitenciárna starostlivosť**

### **T 16 - Právna úprava postpenitenciárnej starostlivosti**

#### **1. Historický vývoj postpenitenciárnej starostlivosti**

Myšlienky o nevyhnutnosti prepojenia penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti sú obsiahnuté vo viacerých väzenských režimoch v druhej polovici 19. storočia, ktoré boli nazvané progresívne. Ich cieľom bolo skvalitnenie penitenciárnej starostlivosti, resocializácie odsúdených a úspešný návrat do spoločnosti.

Anglický progresívny systém, ktorý bol jedným z variantov progresívnych režimov, v treťom stupni posúdil úroveň nápravy odsúdeného na podmienene prepustenie po  $\frac{3}{4}$  výkonu trestu odňatia slobody. Ak bol odsúdený podmienene prepustený, dozor vykonávala polícia. Pri porušení stanovených podmienok bol vzatý späť do výkonu trestu a trest vykonal.

Význam postpenitenciárnej starostlivosti vyplýva aj z jej úpravy v článku 64 Štandardných minimálnych pravidiel pre zaobchádzanie s väznenými osobami (1955): „Povinnosť spoločnosti nekončí prepustením väžňa. Z toho dôvodu by mali existovať štátne alebo súkromné orgány, ktoré by prepustenému väžňovi poskytlí dostatočnú starostlivosť, zameranú na odstránenie predsudkov voči nemu a na jeho sociálnu rehabilitáciu.“

Európske väzenské pravidlá (Odporúčanie Rady Európy č. R (87) 3) upravujú problematiku kontinuity penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti v pred prepúšťacej príprave vo štvrtej časti pravidiel, najmä v odporúčaní 88: „Pre odsúdených s dlhšími trestami vytvoriť vhodné podmienky pre ich postupnú prípravu na návrat do života v spoločnosti. Na splnenie tohto cieľa majú slúžiť najmä pred prepúšťacie režimy organizované vo väzenskom zariadení alebo v inom vhodnom zariadení, prípadne formou podmienene prepustenia spojeného s formou kontroly kombinovanej s účinnou sociálnou podporou.“

Revidovaná a aktualizovaná úprava Európskych väzenských pravidiel (Odporúčanie Rady Európy č. R (2006) 2) upravuje problematiku prepustenia

odsúdených na slobodu v kontinuite so starostlivosťou v spoločnosti v pravidle 107, bod 4: „Väzenské orgány majú úzko spolupracovať so službami a inštitúciami, ktoré pomáhajú prepusteným väzňom a majú nad nimi dohľad, aby dali možnosť všetkým odsúdeným opäťovne sa zaradiť do spoločnosti, najmä pokiaľ ide o rodinný život a zamestnanie.“ Z pravidla vyplýva, že metóda spolupráce väzenských orgánov so službami a inštitúciami, ktoré pomáhajú prepusteným väzňom v občianskom živote, je mimoriadne dôležitá.

## **2. Právna úprava postpenitenciárnej starostlivosti v Slovenskej republike po roku 1965**

Zákon Národného zhromaždenia ČSSR č. 59/1965 Zb. o výkone trestu odňatia slobody v znení neskorších predpisov upravoval starostlivosť o dovŕšenie nápravy odsúdených v § 48a a § 50 tým, že ukladal úlohy národným výborom a hospodárskym organizáciám na vytváranie vhodných podmienok pre dovŕšenie nápravy odsúdených po prepustení z výkonu trestu.

Národné výbory boli povinné osobám prepusteným z výkonu trestu bez meškania zaistiť pracovné miesto, prípadne aj dočasné ubytovanie.

Hospodárska organizácia bola povinná na odporúčanie národného výboru prijať prepustenú osobu, ak mala pre ňu voľné pracovné miesto. Odbor pracovných síl národného výboru mal štatistiku o neobsadených miestach v hospodárskej organizácii. Preto odporúčenie národného výboru bolo pre hospodársku organizáciu záväzným pokynom na uzavretie pracovnej zmluvy s touto osobou.

Hospodárska organizácia bola povinná v spolupráci so spoločenskými organizáciami venovať prepusteným osobám zvýšenú starostlivosť a pozornosť, a to najmä tým, že ich zaradľovali do vhodných pracovných kolektívov. Venovaním zvýšenej starostlivosti a pozornosti bol vyjadrený záujem na dovŕšení nápravy týchto osôb. Vhodným pracovným kolektívom sa rozumel kolektív uvedomelých a disciplinovaných pracovníkov, ktorí svojimi pracovnými a osobnými kvalitami mohli priaznivo vplývať na osoby prepustené z výkonu trestu ( komentár k zákonu č. 59/1965 Zb., Orbis, Praha 1966).

V článku 102 Rozkazu ministra spravodlivosti SR č. 12/1973, ktorým bol vydaný Poriadok výkonu trestu odňatia slobody bola upravená problematika výstupného oddelenia. Do výstupného oddelenia sa umiestňovali odsúdení, ktorým bol uložený trest na dobu dlhšiu ako 5 rokov, alebo bolo u nich potrebné riešiť závažné sociálne problémy v súvislosti s ich zapojením do života po prepustení na slobodu. Dĺžka pobytu v oddelení bola od 3 do 6 mesiacov a odborné činnosti na oddelení zabezpečoval vychovávateľ, sociálny pracovník, pedagóg a psychológ, prípadne ďalší príslušníci zboru.

Zákonom č. 44/1973 Zb. o ochrannom dohľade bolo do právneho poriadku zavedené ochranné opatrenie, ktorého účelom bolo prispieť k ďalšiemu posilneniu ochrany spoločnosti pred protispoločenskou činnosťou zvlášť narušených osôb, ako aj dovŕšeniu nápravy odsúdených.

Ochranný dohľad ukladal súd páchatel'ovi, ktorého odsudzoval ako zvlášť nebezpečného recidivistu na nepodmienečný trest odňatia slobody alebo aj páchatel'ovi úmyselného trestného činu alebo prečinu, ak sa vzhľadom na osobu páchatel'a a na povahu spáchanej trestnej činnosti nedalo očakávať, že bez ochranného dohľadu povedie riadny život pracujúceho človeka.

Ochranný dohľad sa ukladal na jeden až tri roky, osobe boli uložené povinnosti, ktoré bol povinný oznamovať orgánu vykonávajúcemu dohľad – Policajnému zboru.

Zákon o ochrannom dohľade bol zrušený zákonom č. 175/1990 Zb., ktorým sa menil a dopĺňal Trestný zákon s účinnosťou od 01.07.1990.

Zákon č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení upravoval v § 90 a § 91 starostlivosť o občanov, ktorí potrebovali osobitnú pomoc a občanov spoločensky neprispôsobených. Do skupiny spoločensky neprispôsobených boli zaradované osoby po skončení protialkoholického alebo protitoxikomanického liečenia a po prepustení z výkonu trestu odňatia slobody.

Národné výbory v spolupráci s ostatnými štátnymi orgánmi, spoločenskými a inými organizáciami podľa uvedených ustanovení poskytovali starostlivosť, ktorou sa sledovalo riešenie sociálnych dôsledkov ich spoločenskej

neprispôsobenosti, najmä pri pracovnom umiestnení, pomoci pri ubytovaní, vecnými dávkami, prípadne peňažnými dávkami a bezúročnými pôžičkami.

Ustanovenia § 90 až § 93 zákona č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení boli zrušené dňom 01.07.1998 po nadobudnutí účinnosti zákona č. 195/1998 Z. z. o sociálnej pomoci. Zákon upravoval právne vzťahy pri poskytovaní sociálnej pomoci, ktorej cieľom bolo okrem iného aj zabezpečenie integrácie občana do spoločnosti formou sociálnej prevencie. Sociálna prevencia sa vykonávala u plnoletého občana, ktorému bol výkon trestu odňatia slobody podmienene odložený, ktorý bol prepustený z výkonu trestu alebo z výkonu väzby alebo zo zdravotníckeho zariadenia na liečbu drogovu závislých osôb.

Zákon č. 195/1998 Z. z. o sociálnej pomoci zakotvil aj poskytovanie sociálnych služieb neštátnymi subjektmi, napríklad charitatívnymi a cirkevnými organizáciami, ktoré boli povinné preukázať odbornú spôsobilosť a bezúhonnosť osôb, ktoré poskytovali v príslušných zariadeniach sociálne služby. Zákon bol zrušený zákonom č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní v znení neskorších predpisov dňom 01.01.2009.

Zákon č. 448/2002 Z. z. o ochrannom dohľade a zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ustanovenia § 61 až § 64) a zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom v znení neskorších predpisov (ustanovenia § 331 a § 332) upravovali postpenitenciárnu starostlivosť nútenou formou. Orgánom dohľadu bol Policajný zbor do 31.12.2003 a od 01.01.2004 ochranný dohľad vykonáva probačný a mediačný úradník príslušného okresného súdu. Uvedené právne predpisy boli zrušené 31.12.2005 zákonom č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon a zákonom č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

### **3. Aktuálna právna úprava postpenitenciárnej starostlivosti v SR**

Problematika postpenitenciárnej starostlivosti je upravená vo viacerých právnych predpisoch, ktoré upravujú oblasť trestného práva, občianskeho práva,

sociálneho zabezpečenia a sociálnych služieb a sociálno-právnej ochrany detí a sociálnej kurately.

V časti penitenciárnej starostlivosti sme uvádzali ustanovenia osobitných právnych predpisov, ktoré súviseli s postpenitenciárnou starostlivosťou. Z dôvodu dodržania systematiky tejto časti ich uvedieme opakovane v základných súvislostiach a podľa možnosti bez uvádzania podrobností, ktoré sú ustanovené všeobecne záväzným právnym predpisom ministerstva (vyhláškou).

Právna úprava sociálnych dávok je pomerne rozsiahla, preto sa sústredíme v nasledujúcom texte iba na uvedenie právnych predpisov, ktoré ich upravujú.

Zákon č. 221/2006 Z. z. o výkone väzby v znení neskorších predpisov upravuje najmä právo obvineného na poskytnutie pomoci orgánom sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately (§ 44 ods. 2) podľa zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov upravuje právo odsúdeného na poskytnutie pomoci orgánom sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately (§ 66 ods. 1, posledná veta) a proces zaobchádzania s odsúdeným zaradeným do výstupného oddielu, ktorý je zameraný na plynulý prechod do občianskeho života a samostatný spôsob života po výkone trestu (§ 85). Podmienky a spôsob zaobchádzania vo výstupnom oddieli sú upravené v § 93 vyhlášky Ministerstva spravodlivosti SR č. 368/2008 Z. z., ktorou sa vydáva Poriadok výkonu trestu odňatia slobody v znení vyhlášky č. 500/2013 Z. z. Zaobchádzaniu vo výstupnom oddieli sme sa venovali v časti výkonu trestu v špecializovaných oddieloch.

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „TZ“). Pri rekodifikácii trestnoprávných predpisov bol rozšírený systém ochranných opatrení o **ochranný dohľad** (§ 76 až § 80) a **detenciu** (§ 81 a 82). Poznamenávame, že ochranný dohľad už bol súčasťou systému trestných sankcií od

roka 2003, ale sa neosvedčilo jeho vykonávanie policajnými orgánmi. Predchádzajúca prax ochranného dohľadu ako ochranného opatrenia potvrdila, že u niektorých osôb je nevyhnutné pokračovať v resocializácii aj v etape postpenitenciárnej starostlivosti, ale nútenou formou. Pričom dohľad nad odsúdeným by sa mal kvalitatívne vyrovnáť penitenciárnemu pôsobeniu. Preto bol dohľad zverený orgánom súdneho dohľadu – probačnému a mediačnému úradníkovi.

Ochranný dohľad *uloží* súd páchatel'ovi, ktorého odsudzuje za obzvlášť závažný zločin na nepodmienečný trest odňatia slobody. Za obzvlášť závažný zločin sa považuje zločin, za ktorý trestný zákon ustanovuje trest odňatia slobody s dolnou hranicou trestnej sadzby najmenej 10 rokov.

Ochranný dohľad *môže uložiť* súd:

- a) páchatel'ovi úmyselného trestného činu, ktorý bol už v minulosti najmenej dvakrát vo výkone trestu odňatia slobody za úmyselný trestný čin a ktorému znovu ukladá nepodmienečný trest odňatia slobody a nedá sa očakávať, že po výkone trestu povedie riadny život,
- b) na návrh prokurátora alebo riaditeľa ústavu odsúdenému pred skončením výkonu trestu, ak vzhľadom na správanie počas doterajšieho výkonu trestu nemožno od neho očakávať, že po prepustení z výkonu trestu povedie riadny život.

Uloženie ochranného dohľadu je vylúčené mladistvému (ak je potrebné, možno mu uložiť ochrannú výchovu) a odsúdenému na doživotie, u ktorého by ochranné opatrenie nemalo zmysel.

Ochranný dohľad sa ukladá na jeden rok až tri roky. Ak sa ochranný dohľad ukladá opätovne a skôr, ako bol vykonaný predtým uložený ochranný dohľad, nesmie súčet zvyšku a uloženého ochranného dohľadu prevyšovať päť rokov.

Odsúdený, ktorému bol súdom uložený ochranný dohľad, je po prepustení z výkonu trestu odňatia slobody povinný:

- a) oznamovať potrebné údaje o spôsobe a zdrojoch svojej obživy a preukazovať ich,
- b) osobne sa hlásiť v určených lehotách a
- c) vopred oznamovať vzdialenie sa z miesta bydliska uvedeného v rozhodnutí súdu,
- d) plniť ďalšie obmedzenia a povinnosti, ktoré mu uložil súd:
  - **obmedzenia spočívajú najmä v zákaze** – 1/ návštev športových alebo iných hromadných podujatí, 2/ požívania alkoholických nápojov a iných návykových látok, 3/ stretávania sa s osobami, ktoré majú na páchatel'a negatívny vplyv alebo ktoré boli jeho spolupáchateľmi alebo účastníkmi na trestnom čine, 4/ vstupu na vyhradené miesta alebo priestory, na ktorých trestný čin spáchal, 5/ účasti na hazardných hrách, hrania na hracích automatoch a uzatvárania stávok,
  - **povinnosti spočívajú najmä v príkaze** - 1/ nepriblížiť sa k poškodenému na vzdialenosť menšiu ako päť metrov a nezdržiavať sa v blízkosti obydlia poškodeného, 2/ vyst'ahovať sa z bytu alebo domu, v ktorom sa neoprávnene zdržuje alebo ktorý protiprávne obsadil, 3/ nahradiť v skúšobnej dobe spôsobenú škodu, 4/ zaplatiť v skúšobnej dobe dlh alebo zameškané výživné, 5/ osobne alebo verejne sa ospravedlniť poškodenému, 6/ v skúšobnej dobe získať určitú pracovnú kvalifikáciu alebo zúčastniť sa na rekvalifikačnom kurze, 7/ podrobiť sa v súčinnosti s probačným a mediačným úradníkom alebo iným odborníkom programu sociálneho výcviku alebo inému výchovnému programu, 8/ podrobiť sa liečeniu závislosti od návykových látok, ak mu nebolo uložené ochranné liečenie, 9/ podrobiť sa v skúšobnej dobe psychoterapii alebo zúčastniť sa na psychologickom poradenstve, 10/ zamestnať sa v skúšobnej dobe alebo uchádzať sa preukázateľne o zamestnanie.

*Ochranný dohľad zaniká :*

- a) uplynutím času, na ktorý bol uložený,

- b) dňom, ktorým nadobudlo právoplatnosť rozhodnutie, že sa podmiennečne prepustený osvedčil,
- c) alebo ak súd upustil od výkonu zvyšku ochranného dohľadu, pretože nepovažoval jeho ďalší výkon za potrebný.

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „TP“) precízne upravuje podmienky výkonu ochranného dohľadu, určuje osoby na zabezpečovanie sledovania podmienok výkonu tohto ochranného opatrenia a upravuje inštitúty prerušenia, upustenia a zániku ochranného dohľadu v ustanoveniach § 454 až § 460.

Výkon ochranného dohľadu nariadi predseda senátu súčasne s nariadením výkonu trestu odňatia slobody s tým, že s výkonom ochranného dohľadu sa začne po výkone trestu odňatia slobody.

Ochranný dohľad vykonáva probačný a mediačný úradník okresného súdu, v ktorého obvode je miesto pobytu osoby, ktorej bol ochranný dohľad uložený, a to v rozsahu určenom v rozhodnutí.

Od výkonu ochranného dohľadu upustí súd, ak pominú dôvody pred jeho začatím, pre ktoré bol uložený, na návrh prokurátora alebo riaditeľa ústavu, kde odsúdený vykonáva výkon trestu. Od výkonu ochranného dohľadu nie je možné upustiť u odsúdeného, ktorému bol uložený trest odňatia slobody za obzvlášť závažný zločin.

Návrh na prepustenie z výkonu ochranného dohľadu môže súdu podať:

- a) probačný a mediačný úradník, ktorý ochranný dohľad vykonáva,
- b) prokurátor,
- c) osoba, ktorej bol ochranný dohľad uložený, po uplynutí polovice času, na ktorý bol ochranný dohľad uložený, najskôr však po uplynutí jedného roka výkonu ochranného dohľadu.

Ak nie je osoba prepustená z výkonu ochranného dohľadu súdom, ochranný dohľad zaniká uplynutím času, na ktorý bol uložený alebo smrťou odsúdeného.

## Detencia

Detencia je ochranným opatrením, ktoré má zabezpečiť ochranu spoločnosti, keď ju nemožno dosiahnuť ani výkonom trestu, ani výkonom ochranného liečenia odsúdeného vo výkone trestu.

Súd na návrh prokurátora alebo riaditeľa ústavu na výkon trestu *preruší* výkon trestu odsúdenému, ktorý podľa odborného lekárskeho posudku ochorel vo výkone trestu na nevyliciteľnú duševnú chorobu, jeho pobyt na slobode je aj s prihliadnutím na spáchanú trestnú činnosť nebezpečný a *nariadi* jeho umiestnenie v detenčnom ústave.

Súd na návrh prokurátora alebo riaditeľa ústavu na výkon trestu môže umiestniť do detenčného ústavu *po výkone trestu* odsúdeného, ktorý odmieta absolvovať výkon ochranného liečenia, alebo ochranné liečenie neplní účel pre jeho negatívny postoj a jeho pobyt na slobode je pre spoločnosť nebezpečný.

Súd na návrh ministra spravodlivosti môže umiestniť do detenčného ústavu *po výkone trestu* odsúdeného, ktorý spáchal zločin zo sexuálneho motívu alebo opätovne spáchal obzvlášť závažný zločin.

O umiestnení odsúdeného do detenčného ústavu, na návrh prokurátora, riaditeľa ústavu na výkon trestu, v ktorom odsúdený vykonáva trest odňatia slobody alebo ministra spravodlivosti, rozhodne súd pred skončením výkonu trestu odňatia slobody.

Súd, v ktorého obvode sa detencia vykonáva, preskúmava dôvodnosť držania odsúdeného v detenčnom ústave najmenej jedenkrát ročne a vždy na návrh detenčného ústavu. Na základe odborného lekárskeho posudku rozhodne o ďalšom trvaní detencie alebo o prepustení z detenčného ústavu, ak dôvody pominuli, a rozhodne o ďalšom výkone trestu, ak nebol ukončený.

Výkon ochranného opatrenia detencie nie je ešte zabezpečovaný, pretože detenčný ústav nie je zriadený. Po konštituovaní detenčného ústavu Ministerstvom zdravotníctva Slovenskej republiky, bude ochranu jeho objektov zabezpečovať Zbor väzenskej a justičnej stráže.

Ďalším inštitútom trestného práva, ktorý upravuje otázky postpenitenciárnej starostlivosti je **podmienečné prepustenie** odsúdeného z výkonu trestu odňatia slobody, ktoré sme z hmotnoprávnej a penitenciárnej stránky priblížili v téme 11 prednášky. Podmienečné prepustenie pôsobí veľmi stimulujúco, pretože dáva odsúdenému nádej na skrátenie trestu, ak sa bude správať v súlade s programom zaobchádzania. Súdny spravidla rozhodujú o podmienečnom prepustení priamo v ústavoch, čím zvyšujú význam a najmä účinnosť procesu zaobchádzania.

O podmienečnom prepustení z výkonu trestu odňatia slobody rozhoduje (podľa § 415 až § 417 TP) okresný súd, v obvode ktorého sa trest odňatia slobody vykonáva, na návrh:

- prokurátora,
- riaditeľa ústavu, v ktorom sa trest vykonáva,
- záujmového združenia občanov,
- na návrh odsúdeného ,
- na návrh dôveryhodnej osoby alebo osoby, ktorá môže za odsúdeného podať odvolanie v jeho prospech.

Pri podmienečnom prepustení súd určí skúšobnú dobu na jeden až sedem rokov a zároveň môže nariadiť probačný dohľad nad odsúdeným vo výmere do troch rokov a ustanoví mu primerané obmedzenia alebo povinnosti.

Počas skúšobnej doby súd sleduje správanie odsúdeného a v lehotách určených predsedom senátu, najmenej raz ročne, vyžaduje odpis z registra trestov a ďalšie potrebné podklady na posúdenie spôsobu života odsúdeného a dodržiavanie uložených obmedzení. Ak bol uložený probačný dohľad, súd môže poveriť týmito zisťovaniami aj probačného a mediačného úradníka.

Ak podmienečne prepustený viedol v skúšobnej dobe riadny život a splnil uložené obmedzenia a povinnosti, súd vysloví, že sa osvedčil a má sa za to, že trest bol vykonaný dňom, keď bol podmienečne prepustený.

Ak podmienečne prepustený v skúšobnej dobe nevedol riadny život a neplnil stanovené podmienky a obmedzenia, súd rozhodne, prípadne už v priebehu skúšobnej doby, že zvyšok trestu vykoná.

Opätovné podmiennečné prepustenie z výkonu toho istého trestu nie je možné.

Pre úplnosť, vo vzťahu k probácii uvádzame, že:

- a) ustanovenia §§ 49 a 50 TZ stanovujú aj podmienky pre povolenie podmiennečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody neprevyšujúceho dva roky, možnosť určenia obmedzení a postup, ak sa odsúdený v skúšobnej dobe (1 až 5 rokov) neosvedčil,
- b) ustanovenia §§ 51 a 52 TZ upravujú podmiennečný odklad výkonu trestu odňatia slobody neprevyšujúceho tri roky s probačným dohľadom nad jeho správaním v skúšobnej dobe (1 až 5 rokov). Dohľad vykonáva probačný a mediačný úradník a súčasťou dohľadu súdom uložené obmedzenia a povinnosti.

Zákon č. 550/2003 Z. z. o probačných a mediačných úradníkoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení zákona č. 517/2008 Z. z. (ďalej len „zákon o probačných a mediačných úradníkoch“), ustanovuje výkon probácie a mediácie vo veciach, ktoré sa prejednávajú v trestnom konaní.

V súlade s ustanovením § 2 ods. 1 sa probáciou rozumie:

- a) organizovanie a výkon dohľadu nad obvineným, obžalovaným alebo odsúdeným,
- b) kontrola výkonu trestu nespojeného s odňatím slobody vrátane uloženej povinnosti alebo obmedzenia,
- c) dohľad nad správaním obvineného v priebehu skúšobnej doby pri podmiennečnom prepustení z výkonu trestu odňatia slobody,
- d) pomáhanie obvinenému v priebehu skúšobnej doby a počas kontroly trestov nespojených s odňatím slobody, aby viedol riadny život a vyhovel podmienkam, ktoré mu boli uložené rozhodnutím prokurátora alebo súdu v trestnom konaní.

Probačný a mediačný úradník vykonáva ochranný dohľad podľa § 77 Trestného zákona.

Ak je to účelné, probačný a mediačný úradník pri výkone probácie a mediácie postupuje v súčinnosti s orgánmi sociálneho zabezpečenia, so školami a školskými zariadeniami, zdravotníckymi zariadeniami, s registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami, so záujmovými združeniami občanov, s nadáciami a ďalšími inštitúciami, ktoré poskytujú všeobecne prospešné služby.

V súvislosti s výkonom probácie a mediácie je probačný a mediačný úradník oprávnený obracať sa na štátne orgány, obce, iné právnické osoby a fyzické osoby so žiadosťou o poskytnutie potrebných údajov. Tieto osoby sú povinné bez zbytočného odkladu žiadosti probačného a mediačného úradníka vyhovieť.

Ak odmietne štátny orgán, obec, iná právnická osoba alebo fyzická osoba bezdôvodne vyhovieť dožiadaniu, predloží probačný a mediačný úradník vec príslušnému orgánu činnému v trestnom konaní.

Ak poruší obvinený, nad ktorým vykonáva dohľad probačný a mediačný úradník, podmienky obmedzení alebo povinností, informuje o tom probačný a mediačný úradník predsedu senátu alebo samosudcu.

Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon upravuje sociálnoprávnú ochranu detí a sociálnu kuratelu na zabezpečenie predchádzania vzniku krízových situácií v rodine, ochrany práv a právom chránených záujmov detí, predchádzania prehlbovaniu a opakovaniu porúch psychického, fyzického a sociálneho vývinu detí a plnoletých fyzických osôb a na zamedzenie sociálno-patologických javov.

*Sociálnoprávna ochrana detí* je súbor opatrení na zabezpečenie ochrany, výchovy a všestranného vývinu dieťaťa v jeho prirodzenom rodinnom alebo náhradnom prostredí (§ 1 ods. 2 zákona).

*Sociálna kuratela* je súbor opatrení na odstránenie, zmiernenie a zamedzenie prehlbovania alebo opakovania porúch psychického, fyzického a sociálneho vývinu dieťaťa a plnoletej fyzickej osoby a poskytovanie pomoci v závislosti od závažnosti

poruchy a situácie, v ktorej sa dieťa alebo plnoletá osoba nachádza (§ 1 ods. 3 zákona).

Sociálnu kuratelu zabezpečuje orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately aj pre plnoletú fyzickú osobu (§ 18 ods. 1 zákona), a to najmä:

- a) po prepustení z výkonu trestu odňatia slobody alebo z výkonu väzby,
- a) ak je účastníkom probácie alebo mediácie,
- b) ak zneužíva drogy alebo je závislá od drog,
- c) po zániku ústavnej starostlivosti alebo ochrannej výchovy po dovŕšení plnoletosti,
- d) ak bola prepustená zo zdravotníckeho zariadenia na liečbu drogových závislostí alebo iných závislostí,
- e) ak bola prepustená zo zdravotníckeho zariadenia na resocializáciu drogovovo závislých,
- f) ak požiadala o pomoc pri riešení nepriaznivej životnej situácie.

Pri výkone opatrení sociálnej kurately pre plnoletú fyzickú osobu orgán sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately najmä (§ 19 zákona):

- a) udržiava písomný a osobný kontakt počas výkonu väzby, výkonu trestu odňatia slobody a spolupôsobí pri jej prevýchove a riešení jej problémov osobných, rodinných a sociálnych, najmä pri udržiavaní a posilňovaní rodinných väzieb,
- b) podieľa sa na jej príprave na prepustenie z výkonu väzby alebo výkonu trestu,
- c) pomáha jej po prepustení z výkonu väzby alebo výkonu trestu najmä pri uľahčení návratu do rodiny, pracovnom uplatnení, hľadaní bývania, hľadaní možností pokračovať v ďalšej príprave na povolanie a pri riešení osobných a vzťahových problémov,
- d) motivuje ju k aktívnejšiemu prístupu pri hľadaní zamestnania a k získavaniu pracovných zručností a spôsobilostí,
- e) odporúča a sprostredkúva jej pomoc špecializovaných inštitúcií,

- f) ponúka jej účasť na resocializačných programoch a iných programoch organizovaných inými orgánmi štátnej správy, obcami, vyššími územnými celkami a akreditovanými subjektmi,

*Zariadenia*, v ktorých sa vykonávajú opatrenia sociálnej kurately sú:

- a) detský domov (vykonáva rozhodnutia súdu o nariadení ústavnej starostlivosti, predbežného opatrenia a o uložení výchovného opatrenia),
- b) detský domov pre maloletých bez sprievodu (predbežným opatrením súdu),
- c) krízové stredisko (na základe dohody so zákonným zástupcom dieťaťa, výkonu rozhodnutia súdu o výchovnom opatrení, predbežnom opatrení a výkonu výchovného opatrenia),
- d) resocializačné stredisko pre drogovzo závislých a inak závislých ( pre deti a plnoleté fyzické osoby na prekonanie psychických dôsledkov, fyzických dôsledkov a sociálnych dôsledkov drogových závislostí alebo iných závislostí a na zapojenie sa do života v prirodzenom prostredí – podľa spracovaného individuálneho resocializačného plánu),
- e) iné zariadenia.

*Resocializačný príspevok* sa môže poskytnúť osobám po prepustení z výkonu väzby alebo výkonu trestu najmä na účel vybavenia osobných dokladov a zabezpečenia nevyhnutných vecí osobnej potreby.

Resocializačný príspevok poskytne orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately v mieste pobytu do ôsmich pracovných dní odo dňa prepustenia, najviac vo výške 40% sumy životného minima. V kalendárnom roku nemôže resocializačný príspevok presiahnuť uvedenú sumu.

*Zriaďovateľom* zariadení pre opatrenia sociálnej kurately je:

- a) orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately (Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny a úrad práce, sociálnych vecí a rodiny),
- b) obec,
- c) vyšší územný celok,
- d) akreditovaný subjekt.

Opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately vykonávajú (§ 71 zákona):

- a) orgány štátnej správy, ktoré sú:
  - ministerstvo,
  - orgány sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately
  - Centrum pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže,
- b) obec,
- c) vyšší územný celok,
- d) akreditovaný subjekt,
- e) právnická alebo fyzická osoba, ktorá vykonáva opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately podľa § 10.

Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/91 Zb. o živnostenskom podnikaní v znení neskorších predpisov

Zákon upravuje právne vzťahy pri poskytovaní sociálnych služieb, financovanie a dohľad nad poskytovaním sociálnych služieb.

Zákon definuje sociálnu službu ako odbornú činnosť, obslužnú alebo ďalšiu činnosť alebo súhrn týchto činností, ktoré sú zamerané na:

- a) prevenciu – vzniku nepriaznivej sociálnej situácie, jej riešenie alebo zmiernenie nepriaznivej sociálnej situácie osoby, rodiny alebo komunity,
- b) zachovanie, obnovu alebo rozvoj schopnosti fyzickej osoby viesť samostatný život a na podporu začlenenia do spoločnosti,
- c) zabezpečenie nevyhnutných podmienok na uspokojovanie základných životných potrieb fyzickej osoby (t. j. ubytovania, stravy, nevyhnutného ošatenia, obuvi a nevyhnutnej základnej osobnej hygieny),
- d) riešenie krízovej sociálnej situácie fyzickej osoby a rodiny,
- e) prevenciu sociálneho vylúčenia fyzickej osoby a rodiny.

*Nepriaznivou sociálnou situáciou* je ohrozenie fyzickej osoby sociálnym vylúčením alebo obmedzenie jej schopnosti sa spoločensky začleniť

a samostatne riešiť svoje problémy, napríklad po výkone trestu odňatia slobody osoba nie je schopná riešiť svoje základné životné potreby.

*Krízovou sociálnou situáciou* je ohrozenie života alebo zdravia fyzickej osoby a rodiny, ktoré vyžaduje bezodkladné riešenie sociálnou službou.

*Sociálna služba* sa vykonáva najmä prostredníctvom:

- 1/ sociálnej práce,
- 2/ postupmi zodpovedajúcimi poznatkom spoločenských vied a
- 3/ poznatkom o stave a vývoji poskytovania sociálnych služieb.

*Účastníci právneho vzťahu v zákone o sociálnych službách:*

- a) prijímateľ sociálnej služby - občan, cudzinec, ktorý je občanom Európskej únie ...,
- b) poskytovateľ sociálnej služby- je obec, právnická osoba zriadená obcou alebo založená obcou, právnická osoba zriadená vyšším územným celkom alebo založená vyšším územným celkom, tzv. verejný poskytovateľ sociálnej služby a iná osoba, tzv. neverejný poskytovateľ sociálnej služby,
- c) Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny,
- d) obec,
- e) vyšší územný celok,
- f) partnerstvo – je zoskupenie osôb vytvorené na realizáciu projektov alebo programov na predchádzanie vzniku, zmiernenie alebo riešenia nepriaznivých sociálnych situácií,
- g) iná osoba, ktorej vznikajú práva a povinnosti podľa tohto zákona pri poskytovaní sociálnej služby.

***Zariadenia, v ktorých sa poskytuje sociálna služba:***

***1) službami krízovej intervencie:***

- a) nocľaháreň (osobe, ktorá nemá zabezpečené nevyhnutné podmienky na uspokojovanie základných životných potrieb),

- b) útulok (osobe, ktorá nemá zabezpečené nevyhnutné podmienky na uspokojovanie základných životných potrieb),
- c) domov na pol ceste (osobe, ktorá nemá zabezpečené ubytovanie, napríklad po prepustení z výkonu trestu),
- d) nízko prahové denné centrum pre deti a rodinu,
- e) zariadenie núdzového bývania (osobe, na ktorej je páchané násilie),

Do sociálnej služby krízovej intervencie patrí aj nízkoprahové denné centrum (§ 24 b), integračné centrum (§ 24 c) a komunitné centrum (§ 24 d).

## ***2) službami na podporu rodiny s deťmi:***

- f) zariadenie dočasnej starostlivosti o deti,

## ***3) sociálnymi službami na riešenie nepriaznivej sociálnej situácie z dôvodu ťažkého zdravotného postihnutia, nepriaznivého zdravotného stavu alebo z dôvodu dovŕšenia dôchodkového veku***

- g) zariadenie podporovaného bývania (osoba od 16 rokov veku do dovŕšenia dôchodkového veku je odkázaná na dohľad a pod dohľadom je schopná viesť samostatný život), najviac pre šesť prijímateľov v jednom byte,
- h) zariadenie pre seniorov (osoba dovŕšila dôchodkový vek a je odkázaná na pomoc inej osoby), najviac pre 40 prijímateľov v jednej budove tohto zariadenia,
- i) zariadenie opatrovateľskej služby,
- j) rehabilitačné stredisko (osoba je odkázaná na pomoc inej osoby) ,
- k) domov sociálnych služieb (osoba je odkázaná na pomoc inej osoby), s týždennou pobytovou sociálnou službou alebo ambulantnou,
- l) špecializované zariadenie (osoba má zdravotné postihnutie, napr. AIDS), najviac pre 40 prijímateľov v jednej budove tohto zariadenia,
- m) denný stacionár (osoba je odkázaná na pomoc inej osoby a na sociálnu službu v zariadení len na určitý čas počas dňa).

Do zariadenia uvedeného pod bodom 3) nemôže byť umiestnená osoba, ktorej súd uložil ochranné opatrenie.

*Ďalšie právne predpisy*, ktoré sa vzťahujú k postpenitenciárnej starostlivosti a upravujú inštitút dávky v nezamestnanosti, hmotnej núdze a iných dávok:

- a) zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov môže uplatniť odsúdený na priznanie dávky v nezamestnanosti, ak vo výkone trestu bol zaradený do práce najmenej dva roky,
- b) zákon č. 599/2003 Z. z. o pomoci v hmotnej núdzi a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov,
- c) zákon č. 601/2003 Z. z. o životnom minime a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov,
- d) zákon č. 600/2003 Z. z. o prídavku na dieťa a o zmene a doplnení zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov,
- e) zákon č. 571/2009 Z. z. o rodičovskom príspevku a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 513/2010 Z. z.,
- f) zákon č. 561/2008 Z. z. o príspevku na starostlivosť o dieťa a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov,
- g) zákon č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 551/2010 Z. z.

## **T 17 - Subjekty poskytujúce postpenitenciárnu starostlivosť a kontinuita penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti**

### **1. Subjekty poskytujúce postpenitenciárnu starostlivosť**

Z prehľadu právnych predpisov upravujúcich niektoré problémy postpenitenciárnej starostlivosti môžeme vymenovať okruh subjektov, ktoré poskytujú pomoc osobám prepusteným z výkonu trestu odňatia slobody.

V najširšom ponímaní môžeme uviesť, že na postpenitenciárnej starostlivosti sa podieľajú štátne orgány, orgány verejnej správy a samosprávy, orgány a organizácie, ktorým to vyplýva z príslušných právnych predpisov na zabezpečenie a vykonanie trestno-právnych sankcií, predpisov sociálno-právnej ochrany a sociálnej kurately, sociálnych služieb, ale aj právnické osoby a súkromné osoby, ktoré zabezpečujú a vykonávajú svoju činnosť na základe zákona a v súlade so zákonom.

Takéto vymedzenie zahŕňa aj neštátne subjekty, charitatívne a cirkevné organizácie, ktoré poskytujú sociálne služby, na ktoré musia preukázať odbornú spôsobilosť.

Ak zo systému postpenitenciárnej starostlivosti vyplýva, že je realizovaná subjektmi presne podľa pravidiel, podmienok a obmedzení, ktoré sú uvedené v rozhodnutí príslušného orgánu, hovoríme o nútenej forme postpenitenciárnej starostlivosti.

Ak odsúdenému nebolo vydané rozhodnutie o postupe pri vpravení sa do spoločnosti a sám sa chce zúčastniť na organizovanej forme prípravy na reintegráciu do spoločnosti, hovoríme o dobrovoľnej forme postpenitenciárnej starostlivosti.

Z postupnosti penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti môžeme uviesť nasledovné subjekty poskytujúce postpenitenciárnu starostlivosť:

### **1.1. Sociálny pracovník**

- je príslušníkom zboru,
- služobné úlohy plní v ústave na výkon väzby, ústave na výkon trestu odňatia slobody, v ústave na výkon trestu odňatia slobody pre mladistvých alebo nemocnici pre obvinených a odsúdených,
- spracováva dokumentáciu o osobe pre oblasť sociálnej práce a jej využitie pre účely resocializačného procesu.

Sociálny pracovník vykoná pri nástupe odsúdeného do výkonu trestu pohovor, zameraný na získavanie poznatkov o sociálnej situácii a zisťuje aktuálnosť alebo možný vznik sociálnych problémov. Poznatky zaznamená do osobnej karty odsúdeného.

V prípade aktuálneho sociálneho problému odsúdeného, sociálny pracovník vykoná sociálnu diagnostiku zameranú na zistenie príčin vzniku, rozsahu a závažnosti sociálneho problému a stanoví plán pomoci, pričom prihliada na výsledky psychologického vyšetrenia, dĺžku trestu, možnosti spolupráce s inými právnickými osobami a fyzickými osobami, ktoré sa môžu podieľať na riešení problému. U odsúdeného so sociálnymi problémami zakladá kartu o sociálnej situácii.

Pri riešení sociálnych problémov poskytuje sociálny pracovník odsúdenému sociálnu pomoc, ktorá spočíva v individuálnej a skupinovej poradenskej činnosti, nácviku sociálnych zručností zameraných na podporu, usmernenie prosociálneho správania a konania, na zmenu postojov a získanie sociálnych zručností.

Sociálny pracovník poskytuje odsúdenému informácie o sociálnej pomoci po ukončení výkonu trestu a odporúča mu vhodné postupy na jej uplatnenie.

Sociálny pracovník spolupracuje pri riešení sociálnych problémov odsúdeného s vecne príslušnými odborníkmi zboru, ako aj na realizácii programu zaobchádzania a podieľa sa na vypracovaní oznámenia o nadchádzajúcom prepustení z výkonu trestu.

Sociálny pracovník spolupracuje so sociálnymi pracovníkmi úradov práce, sociálnych vecí a rodiny, mestskými a obecnými úradmi, azylovými zariadeniami, charitatívnymi organizáciami, notármi a inými štátnymi a neštátnymi orgánmi a organizáciami, ako aj rodinami odsúdených.

### **1.2. Sociálny kurátor**

- je zamestnancom úradu práce, sociálnych vecí a rodiny - referátu kurately,
- plní úlohy podľa popisu činnosti so zameraním na osoby mladistvé a plnoleté, sociálnej prevencie a iného systémového a aktuálneho určenia,
- spolupracuje so sociálnym pracovníkom ústavu,
- pripravuje odsúdeného na život v občianskej spoločnosti.

Pri trestnom stíhaní osoby mladistvej sa sociálny kurátor zúčastňuje úkonov v prípravnom konaní (výsluch, oboznámenie s výsledkami vyšetrovania), zúčastňuje sa na hlavnom pojednávaní, kde aktívne využíva svoje práva v súlade s právnymi predpismi.

Poskytuje pomoc mladistvým, ktorí boli podmiennečne prepustení z výkonu trestu odňatia slobody, alebo prepustení z ústavnej výchovy alebo ochrannej výchovy pri ich začleňovaní do spoločnosti.

Sociálny kurátor poskytuje a zaisťuje sociálnoprávne poradenstvo a sociálnu pomoc problémovým jedíncom alebo skupinám.

Sociálny kurátor spolupracuje s ústavom na výkon väzby, ústavom na výkon trestu odňatia slobody, so školskými zariadeniami, občianskymi združeniami, úradmi práce, charitatívnymi a inými organizáciami.

K úspešnosti postpenitenciárnej práce prispieva dôkladná príprava sociálneho kurátora pred príchodom klienta, aby účelne využil čas potrebný na priamu komunikáciu s ním.

Spravidla 30 dní pred predpokladaným prepustením z výkonu trestu je ÚPSVR doručené z príslušného ústavu Oznámenie o nadchádzajúcom prepustení z výkonu trestu, v ktorom sú uvedené údaje o:

- dĺžke trestu,

- rodinných pomeroch,
- vzdelaní,
- zaradení do pracovného procesu vo výkone trestu,
- úrovni plnenia programu zaobchádzania,
- úrovni kontaktov s rodinou a širším sociálnym prostredím,
- výške pohľadávok, výške úložného,
- záujme spolupráce so sociálnym kurátorom, resp. jeho predstava o pomoci pri riešení jeho požiadaviek pri znovu začlenení do spoločnosti.

Ak je osoba prepustená z výkonu väzby alebo podmiennečne prepustená z výkonu trestu, informácia z ústavu o prepustení osoby bude doručená až po osobnom kontakte so sociálnym kurátorom. Preto sociálny kurátor musí riešiť praktický problém s uplatnením individuálneho prístupu, aby nebola narušená dôvera osoby k sociálnemu kurátorovi.

Postpenitenciárna starostlivosť sociálneho kurátora u konkrétnej osoby je situovaná do troch etáp:

- a) príprava na príchod klienta,
- b) rozhodovanie o uplatnení vhodnej pomoci,
- c) realizovanie pomoci, napríklad sprostredkovanie a napojenie klienta na pomoc iných subjektov.

### **1.3. Probačný a mediačný úradník**

- je štátny zamestnanec a jeho služobným úradom je súd,

Pri probácii probačný a mediačný úradník:

- organizuje a vykonáva dohľad nad obvineným, obžalovaným alebo odsúdeným (ďalej len „obvinený“),
- kontroluje výkon trestu nespojeného s odňatím slobody vrátane uloženej povinnosti alebo obmedzenia,
- vykonáva dohľad nad správaním obvineného v priebehu skúšobnej doby pri podmiennečnom prepustení z výkonu trestu odňatia slobody,

- pomáha obvinenému v priebehu skúšobnej doby a počas kontroly výkonu trestov nespojených s odňatím slobody, aby viedol riadny život a vyhovel podmienkam, ktoré mu boli uložené rozhodnutím prokurátora alebo súdu v trestnom konaní.

Pri mediácii probačný a mediačný úradník:

- sprostredkováva mimosúdne riešenie sporu medzi poškodeným a obvineným.

Probačný a mediačný úradník vykonáva ochranný dohľad podľa príslušných ustanovení Trestného poriadku (§ 454 až 460). Postup je uvedený na str. 130 tejto prednášky.

#### **1.4. Iní zamestnanci obcí a miest, ktorí plnia úlohy sociálnej prevencie a sociálno-právnej ochrany podľa popisu pracovnej činnosti.**

#### **1.5. Neštátne subjekty postpenitenciárnej starostlivosti**

Občianske, cirkevné charitatívne združenia a organizácie poskytujú rôzne druhy sociálnej pomoci a z toho hľadiska je ich možné členiť na subjekty:

a) poskytujúce materiálnu pomoc (odev, jedlo a pod):

- Slovenský červený kríž,

b) poradenskú pomoc (pomoc v núdzi, pomoc v kríze):

- Domov Matky Terezy,
- Nadácia Kľúč

c) sociálnu starostlivosť, ktorá obsahuje stravovanie, osobnú hygienu, ubytovanie, zdravotnú starostlivosť:

- **Azylové domy** - vznikajú vo veľkých mestách, ktoré sú ich prevádzkovateľmi. Klientom poskytujú ubytovanie a možnosti osobnej hygieny, vypratie a vysušenie bielizne. Za pobyt sa platí vopred a ak klient nie je schopný zaplatiť, musí ubytovňu opustiť. Ubytovacia doba je

ohraničená spravidla na tri mesiace. Azylový dom má spracovaný poriadok na jeho užívanie.

V azylových domoch pracujú sociálni pracovníci, ktorí pri príchode klienta vyplnia jeho registračnú kartu a poradia mu v jeho sociálnej situácii.

**Armáda Spásy** – je kresťanská organizácia, ktorá vznikla v Anglicku v 60. rokoch 19. storočia a rozšírila sa do 53 krajín sveta. Pracuje s rôznymi marginálnymi skupinami obyvateľstva – s bezdomovcami, prepustenými väzňami, alkoholikmi, toxikomanmi, prostitútkami a pod. k ich problémom pristupuje kultivovaným sociálnym cítením a s vysokou úrovňou sociálnej práce.

Poskytovanie sociálnej starostlivosti Armádou Spásy smeruje k pozitívnejšiemu vnímaniu budúcnosti a k aktivizácii síl klienta k integrácii do spoločnosti.

**Nádej** - ide o dobrovoľné združenie občanov s cieľom vybudovať a rozvíjať služby ľuďom v núdzi na základe kresťanským princípov. Pri svojej činnosti poskytujú hmotnú, morálnu, zdravotnú a duchovnú pomoc. Sociálna práca je zameraná na:

- programy pre tretí vek,
- programy pre mentálne postihnutých,
- programy misijné,
- integračné programy.

Programy sú určené na pomoc ľuďom v aktuálnej núdzi a ľuďom sociálne dezintegrovaným. Integračný program je určený ľuďom, ktorí pomoc potrebujú a sú ochotní pomoc prijať a sú schopní podriaďiť sa a plniť určité požiadavky.

Integračný program je navrhnutý stupňovite, zaradenie klienta a jeho umiestnenie v príslušnom stredisku sa riadi jeho mierou dezintegrácie. Integračný program má 4 stupne. Posledný predstavuje samostatné ubytovanie s občasným kontaktom sociálneho pracovníka a za účelom pomoci a kontroly dosiahnutej integrácie.

V dobrovoľnom združení **Nádej** sú poskytované služby:

- prvá sociálna pomoc (prvý kontakt, osobná hygiena, jedlo, odev, dobré slovo),
- ubytovanie v spoločnej ubytovni (bezpodmienečné dodržiavanie poriadku),
- odev a obuv zo zbierok,
- osobná hygiena, hygiena domáceho prostredia, rozvíjanie alebo obnovenie návykov,
- sociálne a právne poradenstvo,
- zdravotné vyšetrenie, prevencia, osвета,
- pracovné poradenstvo a sprostredkovanie práce,
- kurzy jazyka pre utečencov,
- osвета,
- kresťanská, duchovná a pastoračná starostlivosť.

d) poskytujúce komplexnú alebo špeciálnu sociálnu pomoc

**Slovenská katolícka charita** - je nezisková organizácia, ktorá poskytuje charitatívne, sociálne, zdravotnícke, výchovno-vzdelávacie služby všetkým ľuďom bez ohľadu na rasu, národnosť, vierovyznanie a politické zmýšľanie.

Charita zriaďuje charitatívne domy, centrá, v ktorých sociálni pracovníci riešia spolu s klientami ich zložité životné situácie a hľadajú najlepšie riešenie. Do cieľovej skupiny sú zaradené aj osoby po výkone trestu odňatia slobody.

Klientom pomáhajú sociálni pracovníci pri vybavovaní dokladov (občianske preukazy, rodné listy, kartu poistenca) a pomáhajú im zabezpečiť prácu, pretože sústredujú informácie o agentúrach na sprostredkovanie práce, regionálne ponuky a pod.

Občianske združenie Maják v Zlatých Moravciach - je jediné združenie na Slovensku zamerané komplexne na prácu s ľuďmi vo výkone trestu odňatia slobody a po výkone trestu. Ich cieľom je odbúrať predsudky voči ľuďom, ktorí boli vo výkone trestu odňatia slobody a chcú sa zaradiť do občianskej spoločnosti.

Občianske združenie pôvodne organizovalo sociálno-vzdelávacie projekty v ústavoch na výkon trestu odňatia slobody. Po výkone trestu realizovali sociálne poradenstvo v Poradensko-preventívnom centre v Zlatých Moravciach. Okrem sociálneho poradenstva pomáha riešiť počiatočné rodinné a sociálne problémy, vytvára u nich pocit súdržnosti a istoty.

Občianske združenie poskytuje záruku na dovŕšenie nápravy pri návrhu na podmienenečné prepustenie z výkonu trestu. Zúčastňuje sa pojednávaní vo veci podmienenečného prepustenia a počas skúšobnej doby poskytuje pravidelné informácie súdu o správaní sa klienta v občianskom živote.

Občianske združenie rozpracovalo ojedinelý projekt „Autodoprava“ na oblasť poskytovania prepravných služieb odsúdenými po výkone trestu. Potenciálnym zamestnávateľom odporúčajú osoby po výkone trestu, bez informácie o tejto skutočnosti a iba na základe vlastného poznania získaného z kontaktu s osobami.

Z informácií dostupných na internete vyplýva, že projekt je úspešný a zabezpečili zamestnanie pre štyri osoby po výkone trestu.

(<http://www.trustslovakia.sk/programy/projekty/Majak.html>)

## **2. Kontinuita penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti**

Trest odňatia slobody je chápaný ako izolácia od spoločnosti a umiestnenie do penitenciárneho zariadenia ako prostriedok na ochranu spoločnosti. Naplnenie ochrannej funkcie výkonu trestu by nemalo význam, ak by si odsúdený neuvedomil svoju vinu za spáchaný skutok a aktívne sa nepodieľal na zmene systému hodnôt, nenadobudol presvedčenie o správnosti uloženého trestu a nevytvoril si psychologické zábrany, ktoré mu po prepustení zabránia v ďalšom páchaní trestnej činnosti.

Odsúdený sa po nástupe do výkonu trestu musí prispôbiť, adaptovať na iné sociálne prostredie, na väzenské. Proces prispôbovania sa spôsobu života vo väzenskom zariadení spoločenstvu odsúdených, nazýva Mařádek V. (Lexikon kľúčových pojmu z penologie, Bohumín, 2000) *prizonizáciou*. Stotožnenie sa s vnútornou organizáciou podľa ústavného poriadku, na rozhodovanie iných,

akceptovanie a vykonávanie pokynov a príkazov je nazývaný *inštitucionalizáciou* a prijatie hodnôt, postojov, názorov a noriem správania v neformálnych skupinách odsúdených je nazývaný *ideologizáciou*.

Komplexná starostlivosť o odsúdeného vo výkone trestu, najmä jeho výchovná funkcia, vytvára predpoklady a podmienky na jeho opätovné zaradenie sa do občianskeho života, na jeho *resocializáciu*.

Resocializácia je o to ťažšia, že odsúdený sa po dobu výkonu trestu vyčlenil z pôvodnej sociálnej skupiny a skutočnosť, že označenie osoby odsúdenej je posunutím na okraj tejto society, ohrozením jej sociálnej identity, prejavuje sa najmä v rezervovanom prijímaní niektorými jednotlivcami. Stav, ktorým sa priradujú negatívne skupinové alebo spoločenské atribúty osobe je stigmou, resp. *stigmatizáciou*.

Po výkone trestu prichádza osoba do úplne nového prostredia a postupne sa musí adaptovať na nové životné podmienky, t. j. prechádza procesom readaptácie, resp. *reintegrácie*.

Penitenciárnu starostlivosť možno charakterizovať ako komplexnú starostlivosť o odsúdených vo výkone trestu odňatia slobody príslušníkmi a zamestnancami zboru. Jej súčasťou je *zaobchádzanie* realizované podľa *programu zaobchádzania* a stanovenými *prostriedkami zaobchádzania*. V systéme penitenciárneho zaobchádzania plní dôležitú úlohu sociálna práca. Pred ukončením výkonu trestu sociálna práca plní významnejšie úlohy vo vzťahu k postpenitenciárnej starostlivosti.

*Cieľom* postpenitenciárnej starostlivosti je podpora osoby prepustenej z výkonu trestu odňatia slobody pri opätovnom začlenení do spoločnosti.

*Objektom* postpenitenciárnej starostlivosti sú osoby prepustené z výkonu trestu odňatia slobody a ďalšia práca s nimi. Práca je zameraná najmä na predchádzanie trestnej činnosti, t. j. recidívy trestnej činnosti, realizáciu sociálnej adaptácie a upevnenie výsledkov penitenciárnej starostlivosti dosiahnutých v procese zaobchádzania. Dosiahnutých nielen vo vlastnostiach osobnosti a pozitívnejšom systéme hodnôt, ale aj v oblasti spolupráce so štátnymi inštitúciami, spoločenskými

a cirkevnými organizáciami, ktoré plnením špecializovaných úloh sociálnej práce vytvárajú predpoklady pre integráciu jedinca do spoločnosti. Napríklad zabezpečením ubytovania a pracovného zaradenia pred ukončením výkonu trestu.

Pri realizácii penitenciárnych metód sociálnej práce sú viac uplatňované metódy rešpektujúce autonómiu odsúdeného. Odsúdený je akceptovaný ako partner sociálneho pracovníka v ich interaktívnom vzťahu. Odsúdený sa z objektu pôsobenia sociálneho pracovníka stáva subjektom poskytovanej sociálnej starostlivosti sociálnym pracovníkom.

Výsledkom partnerského vzťahu odsúdeného so sociálnym pracovníkom je schopnosť odsúdeného prijímať vlastné rozhodnutia a zodpovedať za svoje rozhodnutia. Sociálny pracovník poskytuje odsúdenému odbornú pomoc, starostlivosť, sociálno-výchovné vedenie v rozsahu podľa požiadaviek a potrieb odsúdeného.

Je nepochybné, že schopnosť odsúdeného prijímať rozhodnutia a zodpovedať za ne je výsledok kvalitatívne vyššej úrovne sociálnej práce v zaobchádzaní s odsúdeným, ktorá bola pomenovaná ***ako kontinuálna sociálna starostlivosť***. Podľa niektorých autorov, napr. Muhlpachr P. (Sociální a pospenitenciární péče, Brno 1999, s. 57) kontinuálna sociálna práca zahŕňa prácu s klientom vo všetkých fázach trestného konania a výkonu trestu.

Cieľom kontinuálnej sociálnej práce je nadviazanie vzájomného socioterapeutického vzťahu v záujme pôsobenia na odsúdeného tak, aby bola vytvorená pozitívna sociálna väzba odsúdeného k okoliu a nedochádzalo k jeho sociálnej izolácii vo výkone väzby a výkone trestu. Možnosti vidí Muhlpachr P. v práci s rodinou odsúdeného, v obmedzovaní vplyvu sociálno patologických skupín odsúdeného a v pomoci pri zabezpečovaní jeho kontaktu s inštitúciami pri riešení jeho materiálneho zabezpečenia.

Kontinuálnu sociálnu starostlivosť uplatnenú na všetky štádiá trestného konania, výkonu väzby a výkonu trestu je možné realizovať v podmienkach trestného práva a osobitných právnych predpisov o výkone väzby iba u mladistvých, ak je sociálny kurátor stranou v trestnom konaní. U ostatných

obvinených iba za predpokladu, že je zaradený v zmiernenom režime výkonu väzby a je to v súlade so zákonom č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Z poznania penitenciárnej praxe sme presvedčení, že kontinuálnu sociálnu starostlivosť je možné uplatňovať v zmiernenom režime výkonu väzby a v podmienkach výkonu trestu odňatia slobody iba s vysoko diferencovaným individuálnym prístupom tak, aby bol zabezpečený účel výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody.

Kontinuálne resocializačné pôsobenie počas výkonu trestu odňatia slobody zvyšuje účinnosť výkonu trestu, minimalizuje recidívu trestnej činnosti bezprostredne po prepustení odsúdeného na slobodu a zvyšuje jeho schopnosť vyrovnať sa s požiadavkami občianskej spoločnosti.

Kontinuálna sociálna práca s odsúdenými predstavuje kvalitatívny posun k ukončeniu terciárnej prevencie penitenciárnym a postpenitenciárnym pôsobením. Zdôrazňuje kontinuitu života vo väzenských podmienkach a života v spoločnosti po prepustení na slobodu a závažnosť prípravy na život v občianskej spoločnosti.

**HODNOTENIE RIZIKA SOCIÁLNEHO ZLYHANIA****Základné číslo:****Meno a priezvisko odsúdeného:****Dátum narodenia:****Dátum vyplnenia:****Ústav:****Dôvod hodnotenia:****Resocializačná prognóza**

| <b><u>P. č.</u></b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | <b><u>Oblasť</u></b>                                                                                                                                                                                             | <b><u>Počet bodov</u></b> |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------|
| <b>1.</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | <b>Počet zmien pobytu (trvalého aj prechodného) za posledný rok pred výkonom trestu odňatia slobody</b>                                                                                                          |                           |
| <b>a)</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | Žiadna                                                                                                                                                                                                           | <b>0</b>                  |
| <b>b)</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | raz (najmä z dôvodu neplatenia nájomného, vyhodenia z ubytovne pre porušovanie ubytovacieho poriadku a podobne)                                                                                                  | <b>1</b>                  |
| <b>c)</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | bezdomovec, sociálne neukotvený, bez sociálneho zázemia                                                                                                                                                          | <b>2</b>                  |
| Poznámka: Do úvahy sa berie zmena pobytu, ktorá bola realizovaná z dôvodu <u>objektívnych negatívnych príčin</u> zo strany odsúdeného (neplatenie nájomného, vyhodenie z azylového domu pre porušovanie domového poriadku a podobne). Do úvahy sa neberie zmena pobytu <u>z objektívnych pozitívnych príčin</u> (spôsobená presťahovaním za prácou, získaním nového, lepšieho bývania, zmena pobytu z dôvodu osamostatnenia sa a podobne). |                                                                                                                                                                                                                  |                           |
| <b>2.</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | <b>Dĺžka zamestnania pred nástupom do výkonu trestu odňatia slobody</b>                                                                                                                                          |                           |
| <b>a)</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | viac ako 12 mesiacov pred nástupom do výkonu trestu odňatia slobody bol zamestnaný (pracovný pomer, práca na dohodu, živnostník, podnikateľ), študent, učeň, dôchodca (starobný, invalidný, výsluhový a podobne) | <b>0</b>                  |
| <b>b)</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | bol zamestnaný menej ako 12 mesiacov pred nástupom do výkonu trestu odňatia slobody alebo vykonával aktivačné práce                                                                                              | <b>1</b>                  |
| <b>c)</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | nezamestnaný v časovom intervale od 12 do 24 mesiacov pred nástupom do výkonu trestu odňatia slobody                                                                                                             | <b>2</b>                  |
| <b>d)</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | nezamestnaný dlhšie ako 24 mesiacov                                                                                                                                                                              | <b>3</b>                  |
| <b>3.</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | <b>Identifikované závislosti, požívanie alkoholu alebo drog</b>                                                                                                                                                  |                           |
| <b>a)</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | žiadne evidentné problémy                                                                                                                                                                                        | <b>0</b>                  |
| <b>b)</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | časté požívanie alkoholu, experimentovanie s drogami                                                                                                                                                             | <b>1</b>                  |
| <b>c)</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | drogová a iná závislosť                                                                                                                                                                                          | <b>2</b>                  |
| <b>4.</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | <b>Postoj odsúdeného k výkonu trestu odňatia slobody</b>                                                                                                                                                         |                           |
| <b>a)</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | akceptuje zodpovednosť, prejavuje snahu zmeniť sa, je kritický k spáchanému trestnému činu                                                                                                                       | <b>0</b>                  |
| <b>b)</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | zodpovednosť akceptuje čiastočne, má menší záujem zmeniť sa, je menej kritický k spáchanému trestnému činu                                                                                                       | <b>1</b>                  |
| <b>c)</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | zodpovednosť akceptuje minimálne, odmieta zmenu (edukačne                                                                                                                                                        | <b>2</b>                  |

|                           |                                                                                                                                                                  |          |
|---------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------|
|                           | uzatvorený, rigidný), nekritický k spáchanému trestnému činu                                                                                                     |          |
| <b>5.</b>                 | <b>Vek</b>                                                                                                                                                       |          |
| <b>a)</b>                 | 40 a viac rokov                                                                                                                                                  | <b>0</b> |
| <b>b)</b>                 | 39 a menej                                                                                                                                                       | <b>1</b> |
| <b>6.</b>                 | <b>Pohlavie</b>                                                                                                                                                  |          |
| <b>a)</b>                 | Žena                                                                                                                                                             | <b>0</b> |
| <b>b)</b>                 | Muž                                                                                                                                                              | <b>1</b> |
| <b>7.</b>                 | <b>Odsúdenia (všetky podmienené aj nepodmienené)</b>                                                                                                             |          |
| <b>a)</b>                 | Jedno                                                                                                                                                            | <b>0</b> |
| <b>b)</b>                 | Dve                                                                                                                                                              | <b>1</b> |
| <b>c)</b>                 | tri a viac                                                                                                                                                       | <b>2</b> |
| <b>8.</b>                 | <b>Aktuálne odsúdený za</b>                                                                                                                                      |          |
| <b>a)</b>                 | menej závažné trestné činy (prečin)                                                                                                                              | <b>0</b> |
| <b>b)</b>                 | závažnejšiu trestnú činnosť( zločin)                                                                                                                             | <b>1</b> |
| <b>c)</b>                 | obzvlášť závažný zločin                                                                                                                                          | <b>2</b> |
| <b>9.</b>                 | <b>Kvalita výchovného prostredia v detstve do 15 rokov</b>                                                                                                       |          |
| <b>a)</b>                 | žiadne vážne problémy v rodine (vrátane náhradnej rodiny),<br>vychovávaný v primárnej rodine bez patologických prejavov                                          | <b>0</b> |
| <b>b)</b>                 | ústavná výchova, evidentné problémy v rodine (dysfunkčná rodina)                                                                                                 | <b>1</b> |
| <b>10.</b>                | <b>Finančná situácia rok pred nástupom do výkonu trestu odňatia slobody</b>                                                                                      |          |
| <b>a)</b>                 | bez vážnych problémov                                                                                                                                            | <b>0</b> |
| <b>b)</b>                 | vážne problémy, dlhy, nedostatočný alebo žiadny príjem                                                                                                           | <b>1</b> |
| <b>11.</b>                | <b>Emocionálna stabilita</b>                                                                                                                                     |          |
| <b>a)</b>                 | bez problémov, emocionálne stabilný                                                                                                                              | <b>0</b> |
| <b>b)</b>                 | vážne emocionálne problémy počas výkonu trestu odňatia slobody,<br>emocionálne nestabilný, výbušnosť, výskyt konfliktov                                          | <b>1</b> |
| <b>12.</b>                | <b>Mentálna úroveň, poruchy osobnosti, nariadená psychiatrická a sexuologická liečba (vrátane ambulantnej)</b>                                                   |          |
| <b>a)</b>                 | bez problémov                                                                                                                                                    | <b>0</b> |
| <b>b)</b>                 | diagnostikovaná porucha osobnosti (disociálna osobnosť, histriónska osobnosť a iné), nariadená psychiatrická, respektíve sexuologická liečba, mentálna subnorma) | <b>1</b> |
| <b>13.</b>                | <b>Dosiahnuté vzdelanie</b>                                                                                                                                      |          |
| <b>a)</b>                 | ukončená vysoká škola, gymnázium, stredná škola s maturitou                                                                                                      | <b>0</b> |
| <b>b)</b>                 | ukončené stredné odborné vzdelanie (SOU – bez maturity s výučným, respektíve záučným listom)                                                                     | <b>1</b> |
| <b>c)</b>                 | základná škola                                                                                                                                                   | <b>2</b> |
| <b>d)</b>                 | neukončená základná škola, špeciálna škola, bez vzdelania                                                                                                        | <b>3</b> |
| <b>Počet bodov spolu:</b> |                                                                                                                                                                  |          |

|  |                                          |                 |
|--|------------------------------------------|-----------------|
|  | <b>Riziko:</b>                           |                 |
|  |                                          |                 |
|  |                                          |                 |
|  | <b>Súhrnné skóre, vyjadrenie rizika:</b> |                 |
|  | <b>nízke riziko:</b>                     | 0 – 5 bodov     |
|  | <b>stredné riziko:</b>                   | 6 – 11 bodov    |
|  | <b>vysoké riziko:</b>                    | 12 a viac bodov |

**Ďalšie závažné skutočnosti:**

.....  
 .....

**Stanovenie resocializačnej prognózy**

Resocializačná prognóza priaznivá - riziko sociálneho zlyhania nízke

Resocializačná prognóza menej priaznivá – riziko sociálneho zlyhania stredné

Resocializačná prognóza nepriaznivá – riziko sociálneho zlyhania vysoké

podpis sociálneho pracovníka

.....

**Poznámka:**

V hodnotení k podmienenému prepusteniu, pri vypracúvaní hodnotenia odsúdeného na účely rozhodovania v konaní o milosť, o upustenie od výkonu zvyšku trestu a zmene spôsobu výkonu trestu sa podľa kritérií a výsledkov v dotazníku uvádzajú konkrétne oblasti rizikového správania, napríklad požívanie alkoholu a drog, kontakty s rizikovými skupinami, výskyt psychických ochorení, emocionálna nestabilita, nedostatočná kvalifikácia, nepriaznivá sociálna situácia, dlhodobá nezamestnanosť, opakované páchanie trestnej činnosti.

**Frekvencia vyplňania dotazníka:**

Dotazník sa vyplňa podľa § 64 ods. 1 písm. c) vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 368/2008 Z. z., ktorou sa vydáva Poriadok výkonu trestu odňatia slobody v znení neskorších predpisov (ďalej len „Poriadok výkonu trestu odňatia slobody“) v rámci spracovania hodnotenia odsúdeného k návrhu na podmienené prepustenie a podľa § 65 ods. 1 Poriadku výkonu trestu odňatia slobody pri spracovaní hodnotenia odsúdeného na účely rozhodovania v konaní o milosť, o upustenie od výkonu zvyšku trestu, zmene spôsobu výkonu trestu a ukončení výkonu trestu. Platnosť hodnotenia rizika sociálneho zlyhania je najviac 6 mesiacov od spracovania ostatného hodnotenia v prípade, ak počas uvedenej doby nedošlo k zmene v niektorej zo sledovaných oblastí.

**Osoba vyplňajúca dotazník:**

Dotazník vyplňa sociálny pracovník v spolupráci s pedagógom, pričom otázky č. 11 a 12 sa odporúča konzultovať so psychológom. Pri spracovaní dotazníka sa využívajú poznatky z rozsudku, zo psychologického vyšetrenia, z rozhovoru a osobného poznania odsúdeného, ako aj záznamov v dokumentácii o odsúdenom.

**Poznámka:**

Hodnotenie rizika sociálneho zlyhania sa v aplikácii VVVT vkladá v časti „Sociálna situácia“ do položky „Hodnotenie rizika sociálneho zlyhania“.

## Prvé kroky na ceste slobody a zodpovednosti – základné informácie

**Pomoc a podpora**

Každý z nás sa z času na čas ocitne v situácii, ktorú vníma ako zložitú a cíti, že potrebuje pomoc a podporu. Jedným z najťažších období je obdobie po prepustení z výkonu trestu, ktoré je pred Vami. Pri začlenení sa do bežného života budete riešiť množstvo problémov (niektoré boli uvedené v predchádzajúcich bodoch), ktoré možno prerastú Vaše očakávania z pocitu slobody. Aby ste túto situáciu zvládli a nasmerovali sa k novému „lepšiemu“ životu, môžete využiť služby štátnych a neštátnych subjektov, ktoré Vám môžu pomôcť pri riešení problémov s financiami, ubytovaním a iných problémov. Najlepšou cestou, ako sa po výkone trestu zorientovať v možnostiach sociálnej pomoci a sociálnych služieb, je do **desiatich pracovných dní odo dňa prepustenia** navštíviť sociálneho kurátora úradu práce, sociálnych vecí a rodiny v mieste Vášho bydliska. Sociálny kurátor Vám pomôže pri uľahčení návratu do rodiny, pracovnom uplatnení, **hľadaní bývania**, pri riešení osobných problémov, vzťahových problémov, odporúčí a sprostredkuje pomoc špecializovaných inštitúcií. Sociálny kurátor rovnako posúdi Vaše predpoklady na poskytnutie **resocializačného príspevku** poskytovaného úradom práce, sociálnych vecí a rodiny na účel vybavenia osobných dokladov a zabezpečenia nevyhnutných vecí osobnej potreby. Resocializačný príspevok sa môže poskytnúť najviac do výšky 40 % sumy životného minima za predpokladu ak Váš trest trval viac ako 30 po sebe nasledujúcich dní. Pri posudzovaní žiadosti o resocializačný príspevok sa zohľadňuje suma peňažných prostriedkov

vyplatených pri prepustení.

Na vyplatenie resocializačného príspevku nie je právny nárok.



Blíže informácie o možnostiach pomoci a podpory po skončení výkonu trestu, ale napríklad aj o poskytovaní dávok v hmotnej núdzi Vám poskytne ktorýkoľvek sociálny kurátor, alebo ich nájdete na internete: [http://www.upsvar.sk/socialne-veci-a-rodina/hmotna-nudza/pomoc-v-hmotnej-nudzi.html?page\\_id=363675](http://www.upsvar.sk/socialne-veci-a-rodina/hmotna-nudza/pomoc-v-hmotnej-nudzi.html?page_id=363675) [http://www.upsvar.sk/socialne-veci-a-rodina/socialna-kuratelya/socialna-kuratelya-plnoletych-fyzickych-osob.html?page\\_id=12843](http://www.upsvar.sk/socialne-veci-a-rodina/socialna-kuratelya/socialna-kuratelya-plnoletych-fyzickych-osob.html?page_id=12843)

**Centrálny register poskytovateľov sociálnych služieb** (napr. domovy na polceste) nájdete na internete:

<http://www.employment.gov.sk/sk/centralny-register-poskytovatelov-socialnych-sluzieb/>



Vážená pani,  
vážení pán,  
tento leták obsahuje niekoľko základných informácií, ktoré Vám môžu pomôcť správne nasmerovať prvé kroky na ceste **slobody a zodpovednosti**.

Je však len na Vás, či túto ponuku prijmete ...

**Prajeme Vám úspešný návrat na slobodu a bezproblémové zaradenie do spoločnosti**



Dvere väznice sa zabuchli. Kam majú viesť Vaše prvé kroky?

**Občiansky preukaz**

Občiansky preukaz (OP) je povinný mať každý občan. Bez OP nič nevybavíte, nikde sa nezamestnáte ...

Ak Vám počas výkonu trestu náhodou skončila platnosť OP, alebo ste ho stratili, **musíte osobne požiadať o vydanie nového OP** na ktoromkoľvek okresnom riaditeľstve Policajného zboru. K žiadosti potrebujete predložiť svoj doterajší OP alebo (ak OP z dôvodu straty / odcudzenia nemáte) rodný list alebo cestovný doklad.

Ak máte platný OP, alebo budete mať nový OP, nezabudnite, že ste povinný ho chrániť pred zničením, poškodením, stratou, odcudzením a zneužitím. OP rovnako nesmiete poskytnúť inej osobe na účely jeho zneužitia.

Blíže informácie (napr. o stránkových dňoch, správnych poplatkoch a pod.) Vám poskytnú na ktoromkoľvek oddelení Policajného zboru alebo ich nájdete na internete:

<http://www.mirv.sk/?obcianske-preukazy>

**Práca a zamestnanie**

Je síce pravda, že občan nemá povinnosť pracovať, avšak **každý má povinnosť platiť poisťné na zdravotné poistenie**. Za zamestnanca odvádza poisťné zamestnávateľ. Za občana, ktorý nepracuje, platí poisťné štát, avšak len za predpokladu, že občan je napríklad

→ úradom práce, sociálnych vecí a rodiny vedený v evidencii uchádzačov

**o zamestnanie,**

→ poberá dôchodok (resp. dosiahol dôchodkový vek) alebo

→ poberá dávku v hmotnej núdzi.

Ak po skončení výkonu trestu **nemáte možnosť sa ihneď zamestnať**, mali by ste do **siedmich kalendárnych dní po prepustení** navštíviť úrad práce, sociálnych vecí a rodiny (úrad), v ktorého územnom obvode máte miesto trvalého pobytu a **požiadať o zaradenie do evidencie uchádzačov o zamestnanie**. K zaevidovaniu je potrebné priniesť **OP a potvrdenie o prepustení z výkonu trestu** odňatia slobody. Okrem toho, že Vám po evidencii **nevznikajú dlhy na zdravotnom poistení**, poskytuje Vám UPSVaR informačné informácie a odborné rady, napríklad o možnostiach zamestnania na území SR a v zahraničí, podmienkach na dávku v nezamestnanosti, podmienkach a možnostiach účasti na rekvalifikačných programoch.

Nezabudnite však, že uchádzač o zamestnanie má aj povinnosť

→ aktívne si hľadať zamestnanie (preukazovať to v termíne a mieste určenom úradom),

→ na účel sprostredkovania zamestnania byť k dispozícii úradu do troch pracovných dní odo dňa vyzvania,

→ do desiatich kalendárnych dní písomne oznámiť úradu každú zmenu oproti predchádzajúcemu zápisu v evidencii.

Blíže informácie (napr. o stránkových dňoch, a pod.) Vám poskytnú na ktoromkoľvek úrade alebo ich nájdete na internete: <http://www.upsvar.sk/>

**Trestnoprávne povinnosti**

Osoba prepustená z výkonu trestu odňatia slobody má vzhľadom na

→ dôvod prepustenia (podmienečné prepustenie),

→ ďalšie tresty nespojené s odňatím slobody (napr. trest povinnej práce) alebo

→ uložený ochranný dohľad povinnosti voči štátu súvisiace s predchádzajúcou trestnou činnosťou.

Ak končíte Váš trest ako podmenečne prepustený a nechcete, aby ste sa dostali naspäť do väznice, **musíte v súdnom určenej akúšobnej dobe viesť riadny život** (nepáchať žiadnu protiprávnú činnosť) a plniť uložené obmedzenia a povinnosti - najmä **kontaktovať probačného a mediálneho úradníka**, v ktorého obvode sa budete zdržovať (máte tam trvalý alebo prechodný pobyt), a to v súdnom určenej lehote (spravidla do 15 kalendárnych dní) odo dňa podmenečného prepustenia.

V prípade, ak máte okrem už vykonaného trestu uložený aj iný trest - napr. **trest povinnej práce**, musíte v súdnom určenej lehote rovnako kontaktovať **probačného a mediálneho úradníka**, v ktorého obvode ste mali bydlisko v čase uloženia trestu. Ak tak neurobíte, súd premení trest povinnej práce na trest odňatia slobody tak, že za každé dve hodiny nevykonanej práce nariadi jeden deň nespodmienečného trestu odňatia slobody. Obdobne musíte postupovať aj v prípade, ak Vám bol uložený ochranný dohľad, ktorý vykonávate po prepustení.

Blíže informácie Vám poskytne ktorýkoľvek probačný úradník alebo ich nájdete na internete: <http://www.justice.gov.sk/Stranky/Nase-sluzby/Trestne-pravo/Probaia-a-mediacia-v-trestnom-prave.aspx>

## **Zariadenia, ktoré ponúkajú pomoc ľuďom v núdzi:**

### **Proti prúdu, občianske združenie**

[http://www.notabene.sk/?utm\\_source=azet.sk&utm\\_medium=kampan11](http://www.notabene.sk/?utm_source=azet.sk&utm_medium=kampan11)

### **Občianske združenie Medzi mani**

[http://www.ozmedzinami.sk/?utm\\_source=azet.sk&utm\\_medium=kampan11](http://www.ozmedzinami.sk/?utm_source=azet.sk&utm_medium=kampan11)

### **Resocializačné zariadenia - Azet.sk**

<http://www.azet.sk/katalog/resocializacne-zariadenia>.

### **Diecézna charita Žilina - Slovenská katolícka charita**

<http://www.charita.sk/stranky/diecezna-charita-zilina>

### **Domovy sociálnych služieb**

<http://www.zoznam.sk/katalog/Institucie-urady/Domovy-socialnych-sluzieb/>

### **Útulky pre bezdomovcov**

<http://www.zarnovica.sk/zoznam-utulkov-v-sr.phtml?id3=27135>

## **UBYTOVANIE PRE ĽUDÍ BEZ DOMOVA V BRATISLAVE**

<http://www.magnificat.sk/2012/11/pomoc-bezdomovcom-v-bratislave-adresy-a-kontakty/>

### **Útulok sv. LUJZY DE MARILLAC**

<[http://slovakia.depaul.mwdev.co.uk/\\_uploads/slovakia/documents/ziadost\\_o\\_prijatie\\_do\\_utulku\\_sv\\_lujzy.doc](http://slovakia.depaul.mwdev.co.uk/_uploads/slovakia/documents/ziadost_o_prijatie_do_utulku_sv_lujzy.doc)>

<http://www.exitklub.sk/ako-pomoc-bezdomovcom>

### **OZ POKOJ A DOBRO Hlohovec**

<http://hlohovec.virtualne.sk/utulok-sv-anny.html>

### **Útulok Šaľa**

<http://www.azet.sk/firma/545729/utulok-pre-bezdomovcov/>

### **Útulok Nádej Zvolen**

e-mail: [utuloknadejpreludibezdomova@gmail.com](mailto:utuloknadejpreludibezdomova@gmail.com)

Skype: Utulok.Nadej.Zvolen

### **Žilina - Zariadenia pre ľudí bez domova**

<http://www.notabene.sk/?zariadenia-pre-ludi-bez-domova-v-ziline-a-okoli>

### **Kláštor pod Znievom**

<http://www.ozdobrypastier.szm.com/>

### **Trenčiansky kraj**

<http://www.azet.sk/katalog/socialne-sluzby/trenciansky-kraj/>

**Azylové domy**

<http://www.infodrogy.sk/index.cfm?module=Institutions&page=InstitutionList2&StateIDs=&CityID=&InstitutionTypeID=&InstitutionID=2834&OrderBy=a.InstitutionTitle%20ASC&StartRow=41&MaxRows=1>